

The Project Gutenberg eBook of Risto Rytkönen, by Petter Wilhelm Aurén

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Risto Rytkönen

Author: Petter Wilhelm Aurén

Release Date: March 22, 2011 [EBook #35656]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RISTO RYTKÖNEN ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

RISTO RYTKÖNEN

Kirj.

P. W. A. [Petter Wilhelm Aurén]

Kertomuksia Pohjois-Savosta vanhoilta ajoilta. I.

Oulussa, 1892.

Tekijän kustannuksella.

B. B. Bergdahlin kirjapainossa.

Risto oli reipas poika, häntä ei maailman murheet rasittaneet. 12 vuotiasna lähti hän kotoaan "kaupalle". Kun joku tiellä kulkija kysyi, mikä mies hän oli, vastasi Risto:

"Kauppias".

"Mitä sulla on kaupan?"

"Leipäsaksia".

"Vai niin, oho sinua, kauppias!"

Ken oli vielä uteliaampi ja kysyi: "mistä olet ja kenen poika?" niin sai vastauksen:

"Rytkölästä, Lassin poika".

"Kuinka vanha olet?"

"Nie snaju, mull' on kiire, hyvästi!" vastasi Risto.

Jo kuudentoista vuotiaana oli Risto kulkenut Suomenmaan päästä päähän, ristiin rastiin, sekä

kesäaikoina vaeltanut Aunuksessa ja Vironmaalla karjan paimenena ja kuin muutenkin näissä maissa leipäsakset saivat paremman kaupan kuin kotimaassa, jossa leivästä oli suuri puute,

"kun sota riehui raivossa ja halla poltti peltoja".

Näillä Aunus- ja Viroretkillänsä oli Risto oppinut venäjää, kuten hän itse kerskaili. Samoin kerskaili hän osaavansa ruotsiakin, jota oli oppinut Uudellamaalla ja eteläisellä Pohjanmaalla matkustellessaan.

Riston isä Lassi asui veljensä Jussin mökissä, jota Ristokin luonnollisesti piti kotinaan ja jossa hän aina levähteli pitkien kaupparetkiensä perästä.

Veljekset Lassi ja Jussi olivat uutteroita metsästäjiä, pyytivät kesällä lintuja ansoilla, koukuilla ja satimilla, talvella jäneksiä langoilla ja kettuja raudoilla (sangoilla).

Lassi oli ainoastaan jäneksen ja linnun pyytäjä, "sillä", sanoi hän, "ketunpyytö on yhtä konstikasta kun käräjänkäynti, en siihen puutu".

Jussi taas oli pääasiallisesti ketunpyytäjä; "sillähän saapi rahaa yhtä helposti kuin vallesmanni", sanoi Jussi.

Lassi pyyi ja sai paljo jänesstä ja lintuja, niin että niitä joulun aikana karttui kokonainen aitallinen; hänellä olikin tapana sanoa: "Kyllä on taas talven takapää hyvin likellä, ennenkuin Lassin ruokavarat loppuvat".

Muuta työtä kuin pyytöä ei Lassi koskaan tehnyt, eikä osannutkaan tehdä, paitsi sen verran halonhakkausta, että hänen osansa mökin pikku tupaan pysyisi lämpimillä, liha saatiin keitetyksi ja sauna lämpimäksi illalla. Sauna lämmitettiin ja siinä kylvettiin joka ilta, halkometsäkin oli aivan saunan seinän vieressä. "Minä elän hyvästi työlläni", sanoi hän ja toivoi hartaasti, että hänen toivorikkaasta ainoasta lapsestansa, Ristostakin tulisi pyytömies. "Kyllä Ristosta tulee pyytömies, hän syntyi kekrin aattona, se on hyvä merkki", lausui Lassi, kuu Riston kasvatus tuli puheeksi; "Risto on kyllä viisas poika", jatkoi isä.

Mutta, isänsä suureksi suruksi, Ristolla ei näyttänyt olevan vähääkään pyytömiehen taipumusta.

Lassi lausui asiasta murheensa Ristolle: "Mitä sinusta tulee poikaseni, kun et opettele pyytämään? Ei sulla ole jäneslankain eikä ansain puutetta, niitä on minulla yltäkyllin, — juokset vaan ympäri maailmaa ja kun kotona olet, niin makaat yöt ja päivät päästään, ei tullut pyyntömiestä sinusta".

"No tarvitseehan levähtää päivällä, kun on yön raskaasti nukkunut", mutisi Risto isälleen.

Risto oli kuitenkin pahoilla mielin, kun isä oli murheissansa hänen tähtensä. Eräänä talvipäivänä sanoi Risto:

"Isä, antakaa minulle jäneslankoja, niin lähdän hakemaan jäneksen polkuja ja virittämään lankoja".

Lassi ihastui niin että ilokyyneleet vuotivat silmistä.

"Kas niin poikani, lähde vaan pyytämään. Osaatko virittää langan?"

"Enköhän osaa".

Vakuudeksi kuitenkin otti Lassi kepin, sitoi langan siihen ja näytti kuten se viritetään ja asetetaan polulle j.n.e.

"Kun olet langan virittänyt, niin sano:

"Viipo viljaa viipymättä
Jänö lauko lankahani —
Ellös sivui sipsuttele,
Pitkäkorva koikkaele,
Hiippa hilpeä poikani —
Metsän mukava mulikka
Kiellä raikat raatamasta
Viljan luona viipymästä!"

"Hiihdä sitte yhdeksän askelta takaperin langalta pois. Muista nyt vaan sanat, muistatko, sanopas!"

"Muistan", sanoi Risto ja lausui:

"Viipo jänö virsunesi

"No ei se niin ollut, kuuntele nyt tarkoin kun minä sanon". Lassi luki taikasanat uudelleen ja Risto perässä siksi että hän ne oikein osasi.

Risto laittoi suksensa "reilaan" ja lähti hiihtämään jäneslankakääry kainalossa, hakemaan muka jäneksen polkuja, vaan hiihtikin kylään eräisen taloon, jossa asui yksi hänen ikänensä kumppani, Olli Tuokinen. Nämä kumppanit olivat jokapäivä yhdessä, kulkivat "kaupalla", paimenessa j.n.e.

"No mihinkä sinä olet matkassa jäneslankakääry kaulassa?"

"Jäniksen pyytöön", irvisteli Risto.

"Vai pyytömies sinusta tuli ainakin, sitä hän isäsi aina on toivonut, oletko virittänyt jo lankoja metsään?"

"En ole vielä, tulin sinun kanssasi tuumaamaan mitat ja mihin niitä lankoja panisi, että saisin jäneksiä; siitä isä hyvin ihastuisi".

"Pane lanka iltahämärässä, kylvyn jälkeen, veräjän pieleen saunan nurkassa. Ota sitten, kun isäsi on nukkunut, aitasta jänes ja pujota sen lankaan, aitassahan on paljo jäneksiä, eikähän isäsi niistä niin tarkkaa lukua pidä että kaipaisi yhtä jos hän saapuisi käymään aitassa", neuvoi Olli.

"Sepä oli näppärä keino, minä panen kaksi jänestä lankaan, niin isä oikein ihastuu".

"Kaksi yhteen lankaan kerralla, sitä isäsi ei usko".

"Uskoopa kyllä, kun minä selitän asian. Tule vaan meille huomen aamulla, niin saat nähdä".

Iltahämärässä hiihteli Risto kotiinsa, olevinaan hyvin väsyksissä, kun muka oli hiihdellyt koko pitkän päivän metsiä.

"No löysitkö polkuja ja virititkö lankoja?"

"En löytänyt kun yhden polun ja sille viritin langan; saa nyt nähdä jos siihen tarttuu jänes".

"Kyllä nyt jänes juoksee kun on selkiä ilma ja pakkanen, muistitko sanat oikein?"

"Muistin kyllä ja panin vakuuden vuoksi vielä vähän lisääkin".

"No mitä panit lisää?"

"Sanoin: Lauko jänö lankahani, kaksi, kolme kerrallansa!"

"Se nyt on joutavaa, en kuuna päivänä ole saanut kahta jänestä kerralla yhdestä langasta, vaan kaksi lintua olen saanut kerralla satimesta ja niin somasti että linnut olivat juosseet satimen alle vastakkain. — Kyllähän se on hyvä, että pyytömiehellä on sanoja".

"Paniko isä lisäsanoja silloin kun sai kaksi lintua satimesta?"

"Lienen ehkä pannut, en häntä nyt muista".

"Eihän se ollutkaan tyhmästi isä, kun panin lisäsanoja, ehkäpä saan kaksi jänestä", irvisteli Risto hyvillä mielin ja lisäsi itsekseen: "Olli saapi pitkän nenän huomen aamulla, ukko jo puoleksi usko minun jänessaalini, trallallallaa".

"Mitä siinä rallattelet, mene kylpemään ja laita itsesi maata; minä olen jo kylpenyt".

Kun Risto tuli saunasta tupaan, niin Lassi jo nukkui raskaasti. Ristokin pani maata, vaan kun oli varma siitä, että isänsä nukkui, puki hän hiljaa vaatteisiin, pujahti ulos tuvasta, meni aittaan, otti sieltä kaksi jänestä, kantoi ne veräjälle saunan nurkassa, viritti jäneslangan veräjän pieleen ja pujotti jänekset lankaan, päät vastasuunnikkain, näyttäen muka, että jänekset olivat juosseet vastakkain ja tarttuneet yht'aikaa lankaan.

Nyt hiipi Risto taas tupaan, pani maata ja oli nukkuvinaan, vaik'ei uni saapunut silmiin, sillä hän iloitsi jo edeltäpäin isänsä suurta ihastumista seuraavana aamuna.

Päivän valjettua seuraavana aamuna juoksi Risto pyydyksellensä ja huusi: "Isä, isä tulkaapa katsomaan kun on kaksi jänestä langassa!"

Lassi-ukko juoksi siunaillen Riston luokse ja — kah kummaa! — kaksi jänestä oli tarttunut yhteen

lankaan.

"Empä tuota kummaa vielä ole nähnyt, vaik'oon saanut monta sataa jänestä", ihmetteli Lassi.

"Mutta lisäsanat, eikö isä muista!"

"Mitkä lisäsanat?" kuului Ollin ääni.

"Kyllähän *sanat* auttavat, sen kyllä tietää jokainen pyytömies", säesti Lassi.

"Mutta jos sanon isällesi", kuiskasi Olli Riston korvaan.

"Pidä suus kiini".

Olli: "Teetkö mulle virsut keväällä?"

Risto: "Teen, pidä suus kiini!"

Lassi hyppeli ihastuksissansa ja laittoi suuret "kestit" Riston ensimmäisen onnellisen pyydön muistoksi; lautamies Viisanen, susivouti Melkoinen, unilukkari Nukanteri sekä sen renki Taavetti ja Olli kutsuttiin kestiin. Lassi kävi itse kutsumassa vieraat, jotka olivat arvokkaat kun ollakin piti niin juhlallisissa pidoissa. Unilukkarin renki tosin ei ole erittäin arvoisa, vaan kun se kosioipi Liisaa, niin pitää hänkin kutsua. Molemmat Riston saamat jänekset keitettiin. Lassi itse keitti ne ja opetti Ristolle "keittosanat":

"Lämpö lemmen lapsukainen,
Höystä keitos höyryssäsi,
Maukkaaksi maajahaksi.
Rypistele näppisilläs
Suola lihan liitoksihin!"

"Entäs lisäsanat?" määkäsi Risto.

"Ole vait! ei keittosanoissa käytetä lisäsanoja".

Sitte kun keitto oli tarkoin maistettu ja kypsäksi tunnettu, ammennettiin se kapustalla lihoineensa liemineensä isoon pöydälle asetettuun pahkakuppiin, jonka ympärille kektivieraat ynnä talonväki Lassi, Jussi ja Risto istuivat. Itsekukin leikkasi omalla puukollansa kupista lihapalasen ja nosti viisihaaraisella kahvelilla eteensä pöydälle, jossa se pienenneltiin suunmukaisiin palaisiin.

Risto tosin oli huomauttanut isäänsä että kestissä Uudellamaalla ja kaupungeissa käytettiin "taltrikkia" ja "kahvelia", joita voisi tehdä, taltrikkia vahvasta tuohesta, ja kahvelia katajasta eli kuivan kuusen oksista. Vaan Lassi vastasi: "sellaisia joutavia herrastelemisiä ei tarvitse, pyytömiehet ovat ennenkin pitäneet kestinsä samalla lailla ja siihen on jokainen tyytyväinen kun vaan keitto on makia ja kun siihen saapi viinaryypyn alle. Minulla on vielä senverran viinaa, että saatan tarjota vieraille ja setällesi; sinä et saa ottaa ryyppyä, viina ei piisaa. Tässä tuonnoin ostin savotan Eerikalta putelin viinaa, siitä meni kaksi jänestä vaikka on hän noita — se Eerikka saattaa niin paljon ottaa viinasta".

Lassi oli samalla kertaa isäntä ja emäntä kestissä, sillä ehkä Jussilla, jonka mökissä Lassi poikineen asui, oli tyttö Liisa (vanhin tyttö oli naimisissa miilumestari Mustosen kanssa) oli hän vielä liian nuori — ei täyteen 30 vuoden vanha — ja siis ujo miesten seurassa, jonka tähden Liisa menikin kestinajaksi saunaan. Liisakin muuten kulki isänsä Jussin kanssa ketunpyydössä, ja oli erittäin taitava karpän pyytäjä.

Niin kestit pidettiin ja ryyppy otettiin, kestitsanatkin lausuttiin ja laulettiin.

Lassi lausui ensiksi kestitsanat:

"Anna vastakin vakava
Metsän kuuluisa kuningas
Aina onnea omalleni
Viljaa virittäjälleni
Jäneksiä jäämähänkin.
Varjele virkatiet
Raiskahilta rasittavilta.
Suo ruokaa runsahasti!"

"Entäs lisäsanat" muistutti Risto.

"Mitä siihen panisin lisäsanojasi?"

"Anna kolme neljä kerrallansa — eikö se passaisi?" liitti Risto.

"No olkoon", säästi Lassi.

"Esi-isäimme tapa oli tällaisissa juhlatiloissa pitää laulukilvoitukset; tehkäämme me myös niin", kehoitti Lassi.

Susivouti lauloi:

"Vieköön sudet vihollinen,
Perkele sen penikatkin;
Kaikki karhut kaatakohon,
Ilveksetkin ihan kaikki!"

Unilukkari lauloi:

"Papilla on pitkä takki,
Pitkät jäljet jäneksellä.
Pohjaton on papin säkki,
Lukkarin on aina tyhjä".

Lautamies lauloi:

"Pitkät takit, tyhjät säkit
Sekä säkit pohjattomat, —
Vieköön kaikki vihtahousu".

[Vihtahousu = Piru.]

Unilukkarin renki lauloi:

"Liisa laati liipasimen, karpälle kypälälauvan".

Risto jatkaa ivailleen:

"Siihen Taavi takertuipi — — —"

Jussi istui äänettä koko aterian ajan, vaan vihdoin hänkin piti velvollisuutenansa pyytömiehenä ja vanhan hyvän tavan mukaan ottaa osaa laulukilvoitukseen ja lausui siis:

"Ennen esi-isämme
Metsän viippajat vireät,
Kaatajat kamalan karhun,
Saavat sortajat suden,
Ketun konnan kellistäjät —
Viljan kaiken kallistajat —
Ne kestissä keskenänsä,
Aterialla ainoisasti.
Kiitosvirret veisasivat
Ensin lahjain antajalle
Luoja laupiahalle —
Emännille, isännille,
Liittivät sen lisäksi,
Kiitoslaulut laatelivat.
Vielä laulun loppupäähän
Pyytäjälle parahalle
Viriteltiin pulska virsi.

Siis kiitos sulle suuri luoja
Lahjojen antaja armas,
Ravinnosta rauhaisasta.
Herttaisista herkkupaloista!
Itse sullekin isäntä
(Emäntää kun en näe)
Lassi veli veikkoseni:
Kiitos kelvoin keittäjälle,
Kiitos ruoasta, ravinnosta,
Atriasta armahasta!

Riittää vielä Ristollekin
Veljein poika pakaralle,
Pyytäjälle parahalle;
Kaikin sua kiittäkäämme,
Kun saatoit meille saalihisi
Rattoisaksi ravinnoksi,
Illan kultaisen kuluksi,
Päivänkullan päätteheksi.
Olkoon onni ohjanasi,
Lykky pyytöretkilläsi —
Iloksi isällesi
Setällesi semminkin —
Ynnä kaikill' ystävilles!"

"Entäs lisäsanat", ivaili Risto.

"Tiijä huutia, poika, kiitossanoissa ei koskaan ole lisäsanoja", lausui Lassi.

"Kyllä minä panen lisäsanat", kuiskasi Olli Riston korvaan.

"No mitä panisit?"

"Panisin näin:

"Risto, Lassin pyytöpoika
Pyytäjä pyövelin ruoka
Sitoi langan saunannurkkaan
Viritti pielehen veräjän;
Jänöt kantoi kainalossa
Isän aitasta varasti,
Ja puput lankahan pujoitti. —"

"Reistaapa hiiskua, niin saat selkääsi", sanoi Risto hämmästyksissään.

"Sinäkö mulle antaisit selkään? Kas sitä minä en pelkää. Teetkö mulle kontin kesällä, niin en pane lisäsanoja?"

"No muistatkohan sitte pitää nylkyri suusi kiini, jos sulle teen kontin?"

"Kun kontin tehnet, niin en pane lisäsanoja".

Kestien jälkeen Risto makaili muutamia päiviä tuvassa. Eräänä päivänä sanoi Risto isällensä: "Minulla tekee mieli lähteä hakemaan jäneksen polkuja, saanhan minä lankoja, isä?"

"Saat, mene vaan".

Risto otti taas isänsä sukset ja lähti hiihtämään muka metsään, vaan hiihtikin Ollin luo niinkuin viime kerrallakin. Nyt päättivät kumppanit että lanka viritetään saman veräjän pieleen, mutta toiselle puolen veräjää ja että kolme jänestä tällä kertaa pujotetaan lankaan niin että kahden päät yhtäällepäin ja yhden pää vastasuuntaan. Muuten sovittiin että Olli seuraavana aamuna taas samaan aikaan kun edelliselläkin kerralla saapuisi muka kuin sattumalta samaan paikkaan. Kun Risto illalla saapui kotiin, kysäsi isä:

"Löysitkö polkuja, kuinka monta lankaa viritit?"

"Löysin polkuja ja viritin 15 lankaa".

"Muistitko sanat?"

"Muistin ja panin lisäsanatkin: Anna kolme, neljä kerrallansa".

"Muistitko kaikki muut temput virityksen jälkeen?"

"Muistin".

"Kyll' sitten jumall' antaa riistaa!"

Risto teki taas kuten edelliselläkin kerralla: kun isänsä oli nukkunut, hiipi hän ulos tuvasta, meni aittaan, otti sieltä kolme jänestä, vei ne veräjälle, pujotti ne lankaan ja hiipi jälleen tupaan nukkumaan.

Ne toiset 14 lankaa piilotti hän lumeen. Seuraavana aamuna päivän tultua käveli Risto veräjälle langan luo, jonne Ollikin saapui muka sattumalta miltei yhtäaikaan. Pojat huutelivat muka kummastuksissansa niin että ääni kuului tupaan, josta Lassi hyppäsi ulos säikäyksissään, luullen Ristolle tapahtuneen jotakin pahaa. Mutta Risto, kun näki isänsä hyppäävän ulos tuvan ovesta huutaa: "Isä, isä, tulkaa katsomaan kun kolme kerrallaan!" Lassi rientää paikalle, näkee kolme jäneksestä langassa — se on totinen tosi — ja sanoo: "Enpä ole kummempaa nähnyt enkä kuullut. No vie jänekset aittaan! Sitähän minä aina olen toivonut ja uskonut että Ristosta tulee onnellinen pyytömies, hän on syntynyt Kekri-iltana, se on hyvä merkki se, — ja nyt on käynyt ennustukseni toteen — Jumalan kiitos", lausui Lassi. Risto kantoi jänekset aittaan ja lähti sitte hakemaan toisia lankoja, jotka hän muka oli virittänyt metsään.

Risto panihe siis suksille ja lähtee hiihtämään, veräjästä sivumennessään sieppaa hän ne lumeen piiloitetut 14 lankaa ja hiihtää taloon, jossa Olli asui.

Nyt taas päättivät veitikat jatkaa pyytöilvettä edelleen jonakin päivänä, ja päätettiin seuraavalla kerralla virittää kaksi lankaa rinnatusten ja pujoittaa kaksi jäneksestä molempiin.

Lassi oli tosin tavattoman yksinkertainen, niin että hän uskoi melkeen mitä hyvänsä, liioitenkin sellaisia tapauksia, joissa "sanoja" käytettiin. Kuitenkin joutui hän vähän pyörälle ajatellessansa ja miettiessänsä asiaa, kuinka kolme jäneksestä yhtäaikaan voivat tarttua lankaan, hän viritti langan, otti kaksi jäneksestä niskasta kiini toisella ja yhden toisella kädellensä ja koetti niitä yhtäaikaan pukata lankaan, päästäksensä täydelliseen vakuutukseen asiassa, vaan jänekset eivät tahtoneet tarttua, hän teki monikertaisia kokeita, hän käytti "sanoja" ja muita kokeneen pyytömiehen temppuja, vaan kaikki onnistumattomalla tuloksella, nyt sai epäuskon häy henki vallan Lassissa. "Tämäpä on minusta käsittämätöntä, eihän se Risto, poika lurjus, vaan ole ottanut aitasta jänekset ja pujoitellut ne lankaan", jupisi hän, ja päätti tästedes pitää Riston toimia tarkemmalla silmällä.

Eräänä päivänä taas sanoo Risto:

"Enköhän taas lähde etsimään jänöjen polkuja ja virittämään lankoja? Pitäähän isä kestii, jos pyytö onnistuu?"

"Mene vaan, pidetään kestii jos pyytö onnistuu", lausui Lassi epäluuloisesti. No mitäpä muuta, Risto taas matkaan, jänestankakäärä kaulassa hiihtelee hän muka metsään, vaan kiertelee taaskin Ollin luo, viettelee päivän siellä ja menee illalla taas kotiinsa.

Kumpikin, sekä Lassi että Risto panivat maata tavallisella ajalla. Lassi pian kuorsaa ja on nukkuvinaan, vaikkei nuku. Risto, joka luuli isänsä raskaasti nukkuvan, hiipii ulos tuvasta ja pujahtaa aittaan. Aitan ovi ei näkynyt tuvan ovelle. Lassi myös pujahtaa ulos tuvasta ja hiipii hiljaa aitan ovipieleen ja seisautuu siihen keppi kädessä. Kohta tulee Risto ähkäin ja puhkain aitan ovelle, kaksi jäneksestä kummassakin kainalossa. Juuri kun Risto astui kynnyksen yli, tunsu hän lujan kourauksen niskassansa, jonka jälkeen tiheet kepin läiskeet alkoi karvastella takapuolta.

Riston oli nyt helppo arvata että isä oli niskassa, hän huusi: "Isä, isä, älkää lyökö, en minä ole Risto, se on Olli".

"Vai Olli se onkin — ahaa — vai Olli se täällä varastelee jäneksiä, no Ollin pitää saada kovasti rökkiinsä", sanoi Lassi ja kepin läiske tuli aina tiheämmäksi. Vihdoin huusi Risto taas: "Isä rakas, älkää lyökö, ei se ole Olli, vaan oma poikanne Risto!" "Ahaa, Ristoko se onkin, vai niin — no Ristolle annetaan kovasti rökkiin, ensin varkaudesta ja siihen lisäksi valheesta".

"Mutta johan isä löi Ollia varkaudesta, älkää siis minua siitä lyökö", lausui Risto.

"No, mihinkä Olli meni?"

"Varmaan juoksi kotiinsa", ivaili Risto.

"Löinkö minä Ollia varkaudesta?" kysyi Lassi.

"Löittepä tietenkin ja vielä aika kovasti".

"Mutta eihän minun käsistäni ole päässyt kukaan", sanoi Lassi.

"Pääsi kyllä, Olli pääsi, minä näin sen", vakuutti Risto, "älkää siis lyökö minua varkaudesta, kun jo olette Rist... Ollia lyönyt". Samalla onnistui Riston luiskahtaa isänsä käsistä.

"Lyökää nyt Ollia valheestakin", huusi Risto ja pötki tiehensä.

Lassi nakkasi jänekset aittaan, veti oven kiinni, meni tupaan ja pani maata. Hän ajatteli ja aprikoi kumpiko Olli vai Risto se oli, jota hän löi tavattuansa aitan ovella jänekset kainaloissa. Hän koettelee

pimeässä Riston vuodetta, Risto oli poissa.

"Ainakin se oli Risto", päätti Lassi vihdoin ja supisi: "Malta, Risto, kyllä saat rökkiisi kun tulet kotiin. Hän taas on juossut Ollin luo. Mutta olisi vähän väärin", jatkoi hän, "että löisin Ristoa, sillä varastinhan minäkin isävainaan langoista jäneksiä ja vaihetin ne viinaan Väisälän Pekalle, eikä isävainaja tiennyt mitään, minä käyttäysin viisaammasti kuin Risto, siinä eroitus". Näihin mietteihinsä nukkui Lassi-ukko raskaaseen uneen.

Risto kun pääsi isänsä kynsistä, pilkisteli saunan nurkan takaa ja näki, vaikka oli hyvin pimeä, mutta vielä tarkemmin kuuli, isänsä menevän tupaan. Nyt Risto mietti päänsä ympäri, millä konstin päästä tästä kamalasta pyytöseikasta. "Kun pääsisin tästä pulasta, niin heitän hiiteen koko pyytöhomman", päätti hän. "Muuten on se hyvin väärin", jatkoi Risto, "että tällä kurjalla lailla petän vanhaa isääni, ei — pois nämä koukut pitää heittää, kun vaan nyt pääsisin tästä tyhmästä pulasta. Nykaarlepyyn nimismies sanoi mulle kerran — sen muistan — Risto, tee mitä muuta hyvänsä, vaan älä tee väärin, älä varasta, älä valehtele! — ja se herra sanoi oikein. Kumminkin olen nyt sekä varastanut että valhetellut. Varkaus tosin tässä kohdassa ei ole niin erittäin vaarallinen, eli ei oikeastaan varkaus, sillä jäneksethän isä on saanut takasin, vaan teko on kuitenkin petos. Jokohan menen isän luokse ja tunnustan kaikki. Vaan se pieksää minun pahan päiväiseksi. Kun isä ymmärtäisi tämän asian oikein, kun se tuntisi kuinka raskas mulla nyt on, niin ei se löisi minua kun tunnustaisin ja pyytäisin anteeksi, mutta isä ei ymmärrä. Ei, kyllä tästä pulasta pitää päästä selville jollakin kavaluudella". — Risto tunsu hyvin isänsä tavat, hän tiesi että kun Lassi-ukko kerran pani maata, niin nukkui hän pian ja nukkui raskaasti. Risto pujahti uudelleen aittaan, otti taas neljä jänestä, meni veräjälle, viritti kaksi lankaa rinnatusten ja pujoitti kaksi jänöä molempiin lankoihin. Sen tehtyensä hiipi hän hiljaa tupaan ja pani maata, vaan eri paikkaan penkille, ei tavalliselle vuoteellensa, joka oli tuvan laattialla.

Aamulla varhain kun Lassi heräsi, puhalsi hän liedestä valkean päreen päähän ja pisti toisen pään seinän rakoon, niinkuin tapa oli. Hän näki Riston makaavan penkillä tuvan nurkassa. Ristokin oli heräävinään samassa vaikka oli valveilla ja katselee ympärillensä, kummaksuen muka kuinka hän makasi penkillä, vaikka vuoteensa oli laattialla ja sanoo vihdoin: "Unissani varmaan olen tänne kömpinyt, kosken muista mitään".

"No, etkö ole ollut ulkona yöllä?" kysäsi Lassi.

"En".

"Enkö minäkään ole ollut yöllä ulkona?"

"En minä ole kuullut, että isä olisi liikkunut paikaltaan, isä varmaan on nähnyt unta".

"Eikö Olli olekaan varastanut aitasta neljää jänestä ja enkö ole pitänyt sinua niskasta ja pieksänyt Ollia?"

Risto: (itseksseen) "siltä tuntuu tauksissani kun olisit Ollia pieksänyt, aijai" — (ääneen): "En suinkaan minä ole nähnyt enkä kuullut mitään semmoista — aijai".

"Lassi: — Mitä — aijai?"

Risto: "Näveri pisti sormeeni, aijaijai".

Lassi: "Mene ulos ja hiero sormeasi lumella niin pian paranee. Untakohan olen nähnyt, tuossahan on keppikin, jolla pieksin Ollia".

Risto: "Unta isä on nähnyt ja keppi samoin, aijaijai, — menen hieromaan sormeani lumella".

Heti päivän valjettua tuli Olli taas veräjälle, jonne Ristokin riensi ja kertoi Ollille lyhykäisesti, mitä yöllä oli tapahtunut.

Risto taas huutaa, kun näki isänsä kartanolla: "Isä, isä, tulkaa katsomaan, kun on neljä jänestä". Lassi-ukko köpittää paikalle, näki ihmeen taas ja siunaili ja luki kiitossanoja "Tapiolle taitavalle" y.m. — "Tuota se minun menneen öinen uneni merkitsi", lausui vihdoin Lassi. "Jumalalle kiitos, pojastani tuli aika pyytömies".

Illalla pidettiin kestit, vielä juhlallisemmat kuin ensimmäiset. Lassi hankki kannun viinaa, josta meni kolme jänestä ja yksi pari metsoja. Riston pyytämismaine oli nyt ylimmällänsä koko kylässä, vieläpä naapurikylässäkkin, laajalta ja lavialta puhuttiin ja ylistettiin, mimmoinen jalo pyytömies Rytkölän Ristosta tuli, vaikka häntä ennen niin pilkalla kohdeltiin. Itse lautamies Viisanenkin, kun Risto meni Viisalaan, käski Riston kammariin ja tarjosi ryyppyn, niinkuin aikamiehelle ainakin. Samoin kohdeltiin Ristoa unilukkari Nukanterillakin j.n.e.

Risto itse oli päättänyt, ja sen päätöksensä hän juhlallisesti julisti Ollille, ettei hän sen päiväsen perästä, kuuna päivänä aikonut ryhtyä koko pyytöhommiin, kun kerran oli kunnialla päässyt siitä pahasta pulasta.

* * * * *

Riston tekokyky oli muuten hyvin alkuperäistä. Kuljeksiessaan "kaupalla" ja paimenretkillänsä kesäaikoina, oli hän uuttera tekemään virsuja, tuohikoppia eli pallia, tuohitorvia ja pajupilliä. Jopa oli hänen teollisuuskykynsä kehittynyt niin korkealle, että hän tekasi tuohikontinkin, jota hän ei koskaan, paitsi öillä, jättänyt seljätensä ja jossa hän tallehti kaikki tavaran, joka ei ollut juuri paljonpaljo, 1 puukko tuohikuppineen, 1 vanha näveri, 1 sileä kivi, vasara, tulukset (tulitikuista siihen aikaan ei tietty mitään), muutamia rautanuloja, palanen nuuraa, tuohikoppi eli palli ja palanen vanhaa huuliharppua. Pukunsa oli mitä resua milloinkin sattui, kesällä aina avopäin ja avoaloin, talvella joku takkiresu päässä ja virsut jalassa. Näöltään pulska, tukka melkeen sysimusta, vartaloltaan solakka ja pitkä, liikkeesssä hyvin reipas.

Viimeisten pyytökestien perästä ei Ristolla näyttänyt olevan vähääkään halua pyytöhommiin, vaikka isänsä häntä useasti muistutti asiasta. Risto oli nyt kerran päättänyt, ettei sekautua koko pyytökeinoihin, kun hän niin onnellisesti pääsi viimeisestä pulakasta. Talvi oli kulunut ja kesä oli kohta käsillä, kun Lassi, toivottomana taas Riston pyytömiestaipumuksesta, eräänä päivänä sanoo Ristolle: "En minä enää jaksa sinua nenästä vetää, kun sulla itselläsi ei ole huolta ja halua, Pyytömiestä sinusta ei sittenkään tule, sen nyt hyvin näen, vaikka olen sulle hankkinut jäneslankoja ja ketunrautoja yltäkyllin, saat katsoa eteesi, varoita vaan ettet joudu vallesmannin kynsiin, kun sulla ole 'laaka vörsvaaria'. Virsut ja tuohikopit, joita vähän teet, eivät miestä elätä, sillä välillä juokset pitkin kyliä, mene rengiksi johonkin!"

"Rengiksi! syömään naurishauvikkaita apposten kanssa ja särpämään jäistä pikiöljy vinkerää piimäsinukkaa samasta ammeesta hevosten kanssa, nehei, siitä ei tule mitään isä rakas!"

"No, mitä parempaa on sulla sitte toivossa? Esimerkiksi Eerikka Tuovisen talossa Tuovilan mäessä pidetään sekä palkallisille, että muulle työväelle hyvä ruoka, sillä isäntä ja emäntä syövät väkensä kanssa samassa pöydässä ja samaa ruokaa eikä piimäammeita pidetä hevostuvassa, koeta päästä sinne rengiksi!"

"Jaa, entäpä jos menisit Tuovilaan rengiksi, ehkäpä pääsen vävyksi taloon. Annahan on nätti tyttö, eikö ole, isä?"

"On kyllä, mutta Tuovilan Annako sinusta huolisi?"

"Eipä tiijä, olenhan se minäkin nuin komianlainen poika. Kun mennä pyhänä olimme marjassa, niin tein minä Annalle ropposen ja Anna sanoi oikein ihailen: kiitos Risto, sinä olet oikein nälli! ja minä poimin Annalle kourallisen hyvin kauniita vattuja, ja Anna sanoi: takki, nälla Risto! Anna kun on ollut setänsä luona Kuopiossa, on opetettu puhumaan ruotsia ja kun minäkin osaan ruotsia, niin puhumme sitä. Viimeksi erotessamme sanoi Anna: Koo nu seera Risto po Tuovila okso, (joka suomeksi tarkoittavi: Käy nyt rakas Risto Tuovilassakin) ja minä sanoin: Takkar miukaste.

"Niin, minä menen Tuovilaan rengiksi ja pääsen vielä isännäksi; siinä ei olekaan muita perillisiä kuin Anna. — Te keksitte hyvän keinon, isä, hurraa!"

Lassi katseli kummin silmin ainoan poikansa riemupuhkeita ja supisi itselleen: "saapa nähdä jos ei tuo onnistu paremmin kun jäniksen pyyntö". Sanoi kuitenkin: "Kuule Risto, varoita vaan, ettet saa rukkasia Annalta".

"Minäkö saisin rukkaset, ohhoo! Rukkasia en pelkää, vaikk' oisi kuninkaan tyttö. — Hei, Tuovilaan rengiksi ja sitte isännäksi isoon Tuovilaan, kas se passaa! Mitähän kyläläiset ja Viisalan Sohvi, joka on niin ylpeä, sanovat, kun Risto syöskomi hopiapislainen pitkävartinen piippu hampaissa istuksii Tuovilan ison pirtin pöydän päässä, tahi komentelee viertoväkeä isoilla paloilla ja heinämiehiä Enojoen isoilla nurmiiityillä".

"Kaikki hyvä, mutta ne rukkaset".

"Rukkaset, rukkaset, arka niitä pelkää, vaan ei tämä poika".

Pestausaika tuli. Risto teki uuden uutukaiset virsut, lainasi eräänä sunnuntaiamuna siltavoudin pojalta puhtaan paidan, uuden verkatakin, uudet verkkahousut ja uuden huopahatun, pesee silmänsä ja kampa hiuksensa, ensikerran eläissänsä äitinsä kuoleman jälkeen monta vuotta sitte, (kamman oli saanut lainaksi Tiukka Antilta, joka oli mainio kampamestari) puukeiksen niin komeasti ja lähtee reippasemaan Tuovilaan. Konttinsa jätti hän kaipauksella kotiinsa. Tuovilan kujansuun kentälle, tien

vierellä, jota Riston oli mentävä kylään, oli kokonut joukko kylän ja muidenkin lähikyläin nuorisoa leikkimään, kuten tapa oli pyhäpäivinä. Kun Risto lähestyi joukkoa, niin ottivat miehet lakit päästensä kumarrellen ja naiset niijaisivat syvästi; kukaan ei tuntenut Ristoa nyt, vaikka hän muuten oli hyvin tuttu kylässä. Arveltiin: "Mikähän herra se oli, isoon Tuovilaan näkyy kävelevän, mitähän asiaa sillä sinne on" j.n.e. Luomaniemen Jussi arveli: "Ei suinkaan se ole herra kun sillä oli virsut jalassa, eihän herrat kulje virsuisissa". Uuran Maija: "saattaa silti herra olla, jos on virsuisissa lystin vuoksi kävellessään metsillä; olen minä kerran nähnyt sotamajurinkin kävelevän virsut jalassa ja se vielä kirkonkylässä!" — "Saattaapa kentiesi olla sotamajurin poika, Tuuri, häntä en oikeen tunne vaik'oon sen kyllä nähnyt, vähän sen näkönen tuo oli", arveli Kaarakkalan Pekka. "Katsokaamme kun hän lähtee Tuovilasta, niin menemme sinne kysymään", päätti joukko.

Risto saapui niin Tuovilaan ja tapasi isännän kotona. Isäntä katseli pitkään, otti lakin päästensä ja kumartaen kysyi: "kuka te olette?"

"Risto Rytkönen".

"Ka, Risto. Tuhat tulinen, kun en sitä tuntenutkaan, kuinka sinä nyt olet niin viinissä vaatteissa?"

"Ainahan niitä vaatteita löytyy, kun tosi tarve tulee", vastasi Risto rehevästi.

"No, mitä sulla on asiaa nyt Risto?"

"Tuota, minä arvelin kysyä, tuota tuota, ottaisitteko minun rengiksi?"

"Rengiksi! no, joko sinä ajot ruveta työntekoon, ja mitä työtä sinä osaat?"

"No, osaanhan minä kaikenlaista, osaan tehdä virsuja, tuohikoppia ja konttiakin. Olen minä pyytänyt jäneksiäkin, niitä sain kerrankin kolme yht'aikaa yhdestä langasta".

"Kolme jänestä yht'aikaa yhdestä langasta! oh, hoo, jopa pistit pitkän valheen, Risto, eihän kolme jänestä saata mennä kerralla lankaan".

"Saattaa kyllä, kysykääpä isältä, niin saatte kuulla etten valehtele".

"Muuten ovat nuo luetellut työsi melkeen vähäpätöisiä. Virsunteko, erittäinkin vierto ja rovio aikoina, on kyllä tarpeellinen, vaan meidän rengit tekevät tavallisesti itsekukin virsunsä. Mutta onhan sitä meillä kesänäikana lijoitenkin, paljo muutakin työväkeä, jotka tarvitsevat virsuja, erittäinkin vaimoväkeä, jotka kaikki eivät osaa itse tehdä, niin ehkäpä virsunteko kykyisi tulee hyväänkin tarpeeseen. Tuohikoppia taas meillä ei tarvita, joka koppia lyöpi ja niitä tarvitsee, tehköön itse. Konttejakin on talon tarpeeksi entisiä. Jäneksiä kyllä saat pyytää talviaikana, sehän on hyvä, erittäinkin kun keuhut olevasi niin jalo pyytäjä; ehkäpä osaat ajaa ja ruokkia hevosta, sillä meillä on paljo ajotöitä talviaikana erittäinkin".

"Kyllä minä hevosta osaan ajaa, kun kulunpäällä ollessani olen paljo ajanut hevosella. Kerrankin kun Hiltulasta vietiin kaksikymmentä kulkianta (kerjäläistä) Liholahteen, niin, kun kyytipojalla paleli käsiä ettei saattanut ajaa, otin minä ohjokset ja se meni aika kyytiä, niin että reki kaatui kolme kertaa taipaleella".

"Onhan tuo sekin muutamanlaista ajoa", sanoi isäntä nauraen, "no kuinka paljo palkkaa sinä tahdot vuodelta?"

"Mikähän nyt olisi kohtuus, mitä isäntä antaisi?"

"No, en nyt tiä, kymmenen riksiä, siihen lisäksi saat viisi tolppaa pestiä ja talon vaate; eiköhän se ole kohtuus?"

"No, onhan tuota rahaa siinäkin, olkoon menneeksi?"

"Mutta, Risto, ethän sinä ole vielä käynyt rippikoulua?"

"En".

"Vaan sun pitää selvittää rippikoulu, ennenkun tulet taloon; osaat kait sinä lukea, opetti kait äitivainaaasi, joka oli niin hyvä luki, sinunkin lukemaan?"

"Osaan minä lukea; äitivainaja, voi, voi kun kuolit", huudahti Risto, suuret kyynelleet silmissä; "rippikoulusta tuumaan isän kanssa".

Risto sai nyt pestirahat ja lähti pötkimään isänsä mökille. Porstuassa kohtasi hän Annan ja sanoi: "Ja kommer reng po Tuovila" (Minä tulen rengiksi Tuovilaan).

"Ahaa, hvad kan du göra", (mitä sinä saatat tehdä) kysäsi Anna.

"Ja kan jööra va som helst, tu voor sii", (minä saatan tehdä mitä hyvänsä, saat nähdä).

"Kuinka sinä nyt olet niin viinissä vaatteessa ja silmäsiikin niin puhtaana etteihän sua tunnekkaan enään Risto?"

"Ja haar loona o'm", (ne olen lainannut).

Risto, kun nyt oli saanut asiansa selville Tuovilassa, lähti viuhtomaan aika kyytiä takasin isänsä luo. Sillaikaa kun Risto oli isännän puheilla kammarissa, oli kylän nuoriso leikkikentältä kokoutunut Tuovilan isoon pirttiin uteliaana tietääkseni mikä herra se oli, joka oli isännän puheilla, ja niinpian kun Risto kerkesi ulos porstuasta, purkausi väki ulos pirtistä aika töminällä porstuaan, saadaksensa kuulla, mikä se herra oli. Isäntä astui myös ulos kammarista porstuaan kummeksien väen kummallista tungosta. Ensimmäinen, joka tapasi isännän porstuassa, oli Luomaniemen Jussi (eli Luoman Jussi). Hän kysyi hämökkäästi, kuin olisi ollut kuuma puuro kurkussa:

"Kuk'oil tuo herra joka käv isännän puheella?"

"Kuka! mikä herra, en minä ole nähnyt täällä mitään herraa". Annalta pääsi kilisevä nauru, joka tarttui koko nuoriso laumaan, joka myös nauroi, tietämättä minkä tähden, niin että seinät helisivät. Jussia ei naurattanut, kun hän luuli, että Anna ja koko joukko ivailivat häntä, jonka tähden hän puoli vihassa matki isännän vastausta: "mikä herra", tuo joka tuolla laukkaa pitkin kujaa, osottaen kädellensä ovesta kujalle.

"Jassoo, sekö herra, se oli Risto Rytkönen". Taas päästi Anna aika kimakan naurun, johon koko joukko säesti, paitsi Jussi, huutain aina väliin, Risto Rytkönen, Risto Rytkönen, hi hi hi ja väliin huudahti aina joku ivaten: "No Jussi, nythän sait tietää kuka herra oli". Jussi oli vihassa ja sanoi:

"Johan minä sanoin teille kentällä, kun häntä kumartelite ja niijailitte, ettei se suinkaan ollut mikään herra, kuin käveli virsuissa".

"Kuka se ensiksi kumarteli? Jussi, Jussi, Jussi, muistaakseni", sanoi Uulan Maija.

"Jussi, Jussi, Jussi", huutivat kaikki yhteen ääneen.

"Kaikkia niitä on herrojakin, jokohan lähden perään ja annan sille aika selkäsauvan, minulla olisi sille entistä maksettavaa", mutisi Jussi.

"Äläkä lähde, Risto antaa sulle oikean herraskylvyn ja sitte tulee samanlainen kápälämäenlasku, kun Salmeenin heinäpielekseltä mennä talvena, muistatko sitä Jussi?" irrotteli Kaarakkalan Pekka.

"Ja Risto ehkä rutustaisi simsettisi ja tahraisi lankkisaappaasi", matkivat tytöt joukosta.

"No Pekka, mitenkä se kävi Jussille Salmeenin heinäpieleksellä, kun äsken sanoit, kerro, kerro!"

"Se oli näet sillä lailla", kertoi Pekka, "että Renkelin Heikillä oli Siikakosken talo syrjämaana mutta ei maksanutkaan maan veroja vaikka on rikas, jonka tähden maa myytiin maaherran kansliassa ja sihteeri Salmeeni osti maan. Huolimatta siitä ja huolimatta Salmeenin kiellosta teki Renkelin Heikki heinät maan niityiltä ja pielesti ne niinkuin ennenkin. Salmeeni oli sanonut, sen kaikki tiesivät, ettei Renkelin Heikki heiniä vie, heinännoutajat saavat selkäänsä. Renkelissä tuumattiin miten heinät saataisiin kotiin. Jussikin oli kuullut Salmeenin uhkauksen ja sanonut: Aha minä olisin heinännoutajain joukossa, niin jumaliste vietäisiin heinät kotiin.

"Renkelin Heikki oli päättänyt, että eräällä aamupuhteella, kun vielä oli pimeää, varustaa kahdeksan miestä ja yhtä monta hevosta heinännoutiin. Jussia oli pyydetty joukon päällysmieheksi tietysti, itsekehutun urhoutensa vuoksi. Ristolla oli vähän vanhaa kosto Renkelin Heikille, joka mustasukkaisuudesta oli Riston ajanut eräänä pakkaisiltana pirtistänsä yön selkään. Kun Risto oli kuullut Renkelin Heikin väkivaltavehkeet, niin hän aikanaan huomautti asiasta Salmeenia, joka pyyti Ristoa ilmoittamaan tarkemmin ajasta milloin väkivalta oli aivottu tapahtumaan. Hiljan illalla ennenkun heinännouti Renkelissä oli päätetty, hiihti Risto Salmeenin luokse ja määkäsi: 'Moron kommer te hämtta höena'.

"Puhu suomea, en minä ymmärrä ruotsia'.

"Huomenaamupuhteella tulevat ne noutamaan heiniä!"

"Ahaa, mitä nyt on tehtävä, tappelemaan minä en rupea, kieltämään kyllä menen, mutta eihän se auta. Montako miestä sieltä tulee heinännoutiin?"

"Kahdeksan miestä ja kahdeksan hevosta, kohta koko Kärnsämän kylän kaikki miehet ja hevoset, aikoovat näet viedä kaikki heinät yhdellä kertaa'.

"Sanoitko, että tulevat jo pimeään aikana aamulla?"

"Niin, pimeään aikana', vastasi Risto.

"Äläpä huoli, minulla on kone, jonka avulla ehkä saatamme heinännoutajat ajaa kypälämäkeen. Tuleppa tänne Risto'. Salmeeni talutti Riston pimeään kammariin, pani siellä päähänsä muutamanlaisen naamarin, johon hän puhalsi. Siitä tuli vähän ihmisen haamonen hirmuinen esine, tuumaa pitkät hampaat ja veripunanen kieli riippui suusta ja siinä oli suun kohdalla kone, joka, kun kovasti puhui, antoi senlaisen hirmuisen mölinän, että hiukset nousivat pystyyn sitä kuunnellessa.

"Sepä on kone, jonka avulla heinännoutajat pötkivät pakoon nurinniskoin kuin jänekset', vakuutti Risto hämmästyneenä.

"Kuinka varhain luulet heinännoutajain saapuvan pielekselle?"

"Kyllä ne ovat siellä viimeistäänkin kuudenaikana, ja silloinhan on melkein pilkkopimiä, erittäinkin nyt kuutonna aikana', vastasi Risto.

"Etkö auta minua, Risto niin varustamme hirmun huomenaamulla. Pieves on liki metsän rantaa, ja sitäpäitse on pieleksen vieressä iso tiheä pajupensas. Sinä otat koneen kanssasi ja piilottaut pensaasen, etteivät heinännoutajat sua näe. Minä hiihtelen suksin toiselle puolen pielestä, kun noutajat tulevat, ja kiellän heitä ottamasta heiniä, jota kieltoa ne luonnollisesti eivät tottele, niin silloin sinä hyppäät pensaasta ylös ja kiljaset koneesta mitä sanoja tahdot. Laita vaan kone niinkuin olen näyttänyt'.

"Kyllä minä olen apuna asiassa; tästä tulee lemmon hupanen leikki', vakuutti Risto.

"Risto oli laittaunut aikaisin pensaasen, oli saanut Salmeenilta turkin, jonka hän puki nurin päällensä, ynnä muutenkin varustettu vaatteilla vilua vastaan. Risto odotti ikävissään näytelmän alkua. Vihdoin tulevat heinännoutajat pielekselle, kerskaillen keskenänsä: 'Tulkoompä nyt Salmeeni estämään heinänvientiä' j.n.e.

"Jussi oli ensiksi laittanut häkkiinsä pieleksen viereen, muut olivat aikeessa tehdä samoin. Jussi kiipeää pieleksen harjalle muka hankomaan heiniä häkkiinsä, kun samalla Salmeeni hiihtelee pielekselle ja sanoo: 'Älkää hyvät ihmiset tehkö väkivaltaa, heinät ovat minun'.

"Sinun, vainiin! pötki tiehesi, eli saat selkääsi, meitä on kahdeksan miestä. Muuten minä yksin olen mies hoitamaan mokoman reppanan, kun sinä olet, tule vähän likemmäksi, niin nakkaan sinun tuonne kuusikkokorpeen, sieltä saat hakea heiniä', uhkaili Jussi. Samalla hyppää Risto pensaasta, hirmunen mölinä kuuluu: Mitäs täällä tehdään, — helvettiin koko joukko! pyörittäin ja heiluttain kummituspäätänsä niin että se näytti kymmeneltä. Jussi kääntää päätänsä taaksensa, hyppää alas pieleksen harjalta ja lähtee laukkaamaan pakoon mitä nivelistä pääsi, muut perässä. Noin virstan päässä Jussi ei vielä uskaltanut katsoa taaksensa, vaikka mölinä oli lakannut, kysäsi juostessaan: vieläkö tulee? — luullen paholaisen yhä ajavan tasaa.

"Hevoset tulivat raivoon ja laukkoivat mikä minnekin, muutamat tietä toiseen kylään ja muutamat metsään. Yksi hevonen oli tarttunut valjaistansa kahden puun väliin pieleksen läheisyydessä, josta se ei päässyt edes eikä ta'as.

"Sittekun Risto ja Salmeeni olivat nauraneet itsensä puolikuoliaksi 'onnistuneelle näytelmälle', irtauttivat he hevosen vankeudesta. Hevonen valjastettiin uudelleen, Risto istui tyhjän heinähäkkiin, sanoen: 'Minäpä ajan Renkeliin kuulemaan, mitä heinännoutajat tietävät kertoa urhoreteltänsä!'

"Risto oli ajanut Renkelin talon kartanolle, käveli pirttiin ja lausui: 'Hiihdellessäni jäneslankojeni kokemassa, löysin hevosen tyhjän heinähäkin kanssa ja toin sen taloon, tuolla on kartanolla, keltähän hevonen unhoitui metsään?'

"Samalla astuu Renkelin Heikki (isäntä) pirttiin ja katsahtaa Riston kysymyksen johdosta pirtin akkunasta kartanolle. 'No hiisi, mejän raudikkohan tuo on, mistä sinä sen löysit, Risto?'

"Likeltä pielestä Salinlahden niityn rannalta, jossa raudikko oli tarttunut kahden kuusen väliin ja suurella vaivalla sain hevosen siitä irti'.

"Tästähän lähtivät varhain aamulla kahdeksan miestä, jokaisella hevonen, heinähäkki perässä, noutamaan heiniä Salinlahden niityltä. Luomajussilla oli raudikko. Mitä on tapahtunut ja mihin hornaan miehet ja muut hevoset ovat joutuneet; eihän vaan Salmeeni niitä ole...'

"Ne urholliset heinännoutajat olivat kauhuissansa ja häpeissänsä kaikessa hiljaisuudessa hiipineet ja istuneet karsinan puoleisen rahille uunin viereen, niin ettei isäntä, joka oli nukahtanut kammarissa, kuullut heidän tuloansa eikä ensin pirttiinkään tullessansa heitä havannut, äänettä kun istuivat katsellen toisiansa pitkin naamoin. Lieneekö koskaan maailmassa annettu näytelmää, jonka katsojat olisivat olleet niin synkkäisellä mielellä ja näyttäjät niin riemullisia, kun tässä näytelmässä.

"Vasta sitte kun isäntä oli kävellyt peremmäksi pirttiä, havahti hän heinännoutajat istuvan rahilla 'allapäin, pahoilla mielin, kallella kaikin kypärin'.

"Isäntä, kun huomasi miehet istuvan äänettä rahilla, kiljasi: 'No, miehet, missä ovat heinät ja hevoset?'

"Helvettiin kaikki heinät ja hevoset! En kuuna päivänä lähde mokomalle heinäretkelle, vaikka veisi vihtahousu venäläinen heinät ja hevoset yhtäkaa', ärjäsi Jussi kauhuissansa. 'Enkä minä. Enkä minä', huusivat joka mies yhteen ääneen.

"Siellähän elämä oli, siellä pieleksellä', jatkoi Jussi. 'Juuri kun olin päässyt pieleksen harjalle ja alotin hankoomaan heiniä häkkiin, tulee Salmeeni renttu ja kieltää ettei heiniä saa ottaa, kun ne ovat hänen, muka. Hälle annoin minä aika vastaukset, mutt' yhtäkkiä ilmestyy metsästä toiselta puolen pielestä joukko hirmusia keijukaisia, jotka älisivät niin — voi kauheaa! ja niitten naamat — voi hirmua! ja meidän täytyi lähteä pakoon'.

"Jokainen sen tietää, että Salmeenilla on koko pahlaisjoukko palveluksessa. — Kuuluuhan niitä näkyvän useasti sen kotonakin kaikennäköisiä', säesti isäntä.

"Luitko, Jussi, kuinka monta keijukaisia oli', kysyi Risto irvistellen.

"Lempo niitä jouti lukemaan, oli kait niitä vähintäänkin kolmekymmentä'.

"Olivatko isoja?'

"Oli yksikin niin pitkä, että pisimmän kuusen latvan yli näkyi sen kauhunaama, se juutas varmaan oli päällikkö, sillä oli syltää pitkät sarvetkin, muut olivat vähän pienempiä'.

"Vai niin!'

"Näin on minulle kerrottu varmalta taholta", päätti Pekka kertomuksensa. Koko nuorisojoukko huuti kuin yhdellä suulla: "Jussi, Jussi, semmoinen sankari!"

Jussi, silmittömästi suutuksissa, karjasi: "Valehtelet, Pekka, sen kotka", ja lähti kypälöimään Riston perään mutisten: "Mutta malta Risto, vai sinä se olit keijukaisseppänä Salinlahden heinäpieleksellä; sen kepposen saat maksaa selkänahkallasi, malta sinä".

Risto, joka nyt ei pitänyt kovin kiirettä ei kerjennytkään kauvas, ennenkun näki jonkun juoksevan perässänsä ja ehkä ei likellä, tunsu hän Jussin sekä aavisti Jussin kiireenmuotoisesta juoksusta hänen saaneen jotakin vihjaa Riston tepposesta heinäretkellä, joten hän heti otaksui, ettei Jussi laupeuden pakosta rientänyt hänen luoksensa, sen vähemmän kuin hän entuudesta tiesi, ettei heidän välillä vallineet ystävyden tunteet, ehkä tutut keskenään olivat. Vakuuden vuoksi poimi Risto kiireesti, kuitenkin herättämättä Jussin huomioa, pikkukiviä taskuunsa ja käveli huolettoman näkösenä eteenpäin, kuitenkin varulla, ettei Jussi kerjennyt kovin likelle. Risto kyllä juoksemalla olisi kerjennyt monta kertaa jättää Jussin, mutta hän ei tahtonut, sen vuoksi, että Jussi olisi saanut aihetta kutsua häntä pelkuriksi, jota nimeä Risto suurimmalla innolla kammoi. Polkutie, jota he nyt kulkivat, ohjasi vetelälle suoniitylle ja siellä joutui Jussi Ristoa niin liki, että Risto oli kuulevanaan jonkun juoksevan perässänsä ja kääntyi katsomaan taaksensa. Jussi, joka oli varustanut itsensä vankalla kepillä, jolla hän oli aikonut muokata Riston pahanpäiväseksi, oli nyt kymmenkunnan askelta Ristosta. Risto näki heti Jussin kiukkuhaamusta, ettei siinä ollut ystävyden varjoakaan, eikä Jussikaan malttanut hallita kiukkuunsa, vaan puisti heti keppiänsä ja pakisi: "Ähä sinä virsuherra — sinä kyläluuta — sinä — sinä sysinokka — sinä koppimestari — sinä kissantappaja — sinä keijukaisseppä — sinä — sinä — — kas nyt saat selkänahkallasi maksaa kaikki temppusi yhdellä kertaa sinä tuiskunserkku".

Risto sieppasi taskustansa pienosen kiven, joka vinkuen lensi Jussia leukaan. Kivi vei myötänsä Riston sanat: "Aha — sinä pupun kaima — muuta nimeä sulla ei ole — pötki jo kypälämäkeen!" Jussi vilahteli ympärilleen saadaksensa jotakin heittoasetta, mutta kun ei nähnyt mitään sellaista asetta, lähti hän pötkimään pitkin laukoin pakoon, Risto perään. Kivi toisensa perästä lenti Jussin takapuoliin. Joka kerralla kuin Risto lennätti kiven Jussin perään, huuti hän: "Pupu, pupu, pupu, rukka".

Pian katosi Jussi näkymättömiin ja Risto käveli verkalleen isänsä mökille.

* * * * *

Riston lähdettyä Tuovilasta sanoi isäntä Annalle: "Kaunis poika tuo Risto, kun se on oikeissa vaatteissa ja pessyt silmänsä, jota se harvoin taitaa tehdä". "No, onhan tuo muutama Ristokin", vastasi Anna punastunein kasvoin. Isä katsoi Annaan kummastuksella ja sanoi: "Käskepä äitisi tulla tänne kamariin".

Emäntä tuli heti ja isäntä sanoi:

"Minä pestasin äsken Risto Rytkösen rengiksi tulevaksi vuodeksi".

"No ehkäpä hän saattaa jotakin tehdä, vaik'ei se tähän asti ole tehnyt muuta, kun juossut ympäri maailmaa. Mutta eihän se olekaan kumma, kun Risto-riepu äitinsä kuoltua lapsena jäi yksinkertaisen isänsä kasvatettavaksi. Riston äiti oli erinomaisen siisti ja toimekas ihminen, hänen eläissään oli Rytkölän mökki siisti kuin aika herrastalo — ihme, että Hanna oli ottanut tuon Lassi-töpperön mieheksensä! Kerran kysyin Hannalta vaan leikillä, kuinka hän oli saattanut rakastua Lassiin. Hanna vastasi: 'Niinhän se onnenratas pyörii tässä maailmassa', ja puhkesi katkeraan itkuun, niin että sydämensä pelkäsin halkeavan. Siitä arvasin, että joku onnettomuus hänelle oli tapahtunut, enkä senkoommin koskenut siihen asiaan".

"Se onkin hyvin hämähä asia", lausui isäntä, "eikä tällä seudulla muut kuin minä tiedä, kuten asia oikeastaan on. Sillä välipuheella, ettet hiisku kenellekään, kerron sulle asian: Kuten muistat, matkustin toissa talvena Hämeessä pellavan ostolla. Sillä retkellä kohtasin eräässä talossa vanhanpuoleisen vaimon, joka kertoi että monta vuotta sitte palveli eversti T:n perheessä H:n kaupungissa erään köyhän virkamiehen tytär, mampseli Hanna S. seuraneitenä. Hanna mamseli oli komea ja nerokas tyttö. Everstin vanhin poika Torsten, joka oli nuori kaunis herra ja kuuluu nyt olevan majuri, oli rakastunut Hannaan ja tahtoi naida hänet, vaan se aateliylpeä T:n perhe, Torstenin vanhemmat ja sukulaiset, nousivat kokonaan raivoon, kun Torsten ilmoitti asian. Hanna, tämän tiettyänsä katosi paikalta, eikä tiedä kukaan vielä tänäpäivänä mihin se on joutunut. — Tämä kertomus, kun sitä vertailen siihen, mitä niinä aikoina puhuttiin nimittäin että Isoonsavolaan oli saatu uusi komea emäntäpiika ja että se oli leski, koska sillä oli lapsi, sopii minusta Riston äidiksi, sillä hänen nimensä oli Hanna ja oli ennen naimistansa emäntäpiikana Isosavolassa. Jos Hanna oli leski, sitä en tiedä, sen vaan luulen varmaksi, että nykyinen sotamajuri, joka täällä tuontuostakin kulkee järjestämässä meidän vähäisiä sotajoukkoja, on eversti T:n poika Torsten, josta vaimo mulle kertoi ja — mikä minusta on kummaa — on Risto aivan majurin näkönen, ja majurin poika Tuuri on hyvin yhdennäkönen Riston kanssa. Lassi oli silloin renkinä Savolassa. Hän oli silloin, kuin nytkin, hyvin typerä, muuten hyväsvyynen. Työtä hän ei osannut muuta kun hakata halkoja ja metsästä. Pyytömiestä on Lassi aina ollut hyvä, hän kanto metsästä lintuja ja jäneksiä niin paljo että Savolassa oli lihaa yltäkylän talon isolle väelle ja paljon lähetettiin rovastille ja vallesmannille. Hanna taas oli erinomaisen taitava ruanlaittaja, sen laittamat lintu- ja jänepaistit olivat maanmainioita. Muistan kerrankin, kun Savolassa oli suuret kinkerikestit, joihin luonnollisesti oli kutsuttu kaikki kirkonkylän herrasväki, kun ruustinna sanoi: niin hyvää lintupaistia kun Hanna laittaa ei saa missään, johon kaikki sääntivät. Syötyänsä kiitteli ja syleili herrasväki Hannaa, niinkun hän olisi ollut talonemäntä. Ja emäntä Hanna oli ei nimeltä vaan näöltä ja teolta. Puhtaassa piika-asussansa esiintyi hän kuin ruhtinatar kaikkein muiden rinnalla. Niinä kolmena vuotena, kun hän oli Savolassa emäntäpiikana, muuttui talo melkeen tuntemattomaksi puhtaudessa ja järjestyksessä. Sitä kyllä kaikki ihmettelivät ihmettelemälläkin, minkätähden Hanna oli ottanut Lassin mieheksensä, ehkä hällä oli tarjona hyviäkin kosioita.

"Savolan isäntä oli kerran leikillään sanonut: Hanna, kun tulet naimisiin, niin annan sulle Rauhaniemen torpan, se on hyvin kaunis paikka, kuten itse monta kertaa olet sanonut, siinä on sievät pelto- ja niittytilukset, kolmisen lehmää ja hevosen siinä voipi pitää ja asuinhuoneet hyvässä kunnossa, vaikei siinä nykyään ole asukasta. Rauhaniemi! — ah kuinka se on minulle sopiva — Rauhaniemi, ah! — tuhansia kiitoksia! — oli Hanna sanonut riemumielissäänsä.

"Hanna oli kerran iloissansa leikitellen sanonut koko talonväen kuullen: 'Minusta ehkä tulee Rauhaniemen emäntä, saati vaan saan miehen — isäntä on luvannut'.

"Olen kyllä luvannut ja se lupa pitää', lausui isäntä, myös koko talon väen kuullen.

"Lassikin oli jo aikoja sitte hartaudella toivonut pääsevänsä Savolan torppariksi Rauhaniemeen, mutta kun nyt kuuli miten hänen hellin toivonsa sai niin odottamattoman kuperkeikan, tunsin hän niinkuin olisi saanut kuolinpiston sydämeensä. 'Voi, voi jos oisin parempi, niin ... mutta enhän sitä uskalla kuiskata omaankaan korvaani, sen vähemmin Hannalle', oli Lassi vaikeroinut itseksensä.

"Eräänä päivänä, kun Lassi kohtasi Hannan kahdenkesken, sanoi Lassi:

"'Kyllä minä tuon teille lintuja ja jäneksiä sitte kun tulette Rauhaniemen emännäksi'.

"Tuopiko Lassi? sepä on oikein siivosti'.

"Tuon', vastasi Lassi, suuret kyöneleet silmissä.

"Tuopiko Lassi kernaasti?'

"Tuon oikein kernaasti', ja puhkesi itkuun.

"No, miksikä Lassi on niin murheissa, mitä on tapahtunut?'

"Ei häntä juuri ole tapahtunut mitään, voi jos minä oisin parempi!'

"Parempi? onhan Lassi siivo ja ystävällinen ihminen'.

"Niin, vaan minä olen niin kehno'.

"Kehno? ei suinkaan, onhan Lassi rehellinen ihminen'.

"Vääryyttä tosin en ole tehnyt äyrin edestä kellekään, mutta...'

"Mutta? mitä sitte tarkoitat?'

"En uskalla sanoa'.

"Uskalla? miksi et uskalla?'

"En tohdi'.

"Minä suutun jos et sano mitä tarkoitat'.

"Jos olisin parempi, niin...'

"Taas sama virsi — niin?'

"Niin saattaisin tulla Rauhaniemen isännäksi samalla kertaa kun Hanna emännäksi ... mutta...'

"Tahtoisitko sen?'

"Jos tahtoisin! vieläkin kysyy, se on ollut hartahin toivoni siitä asti kun ensikerran näin Rauhaniemen'.

"No, tule sitte Rauhaniemen isännäksi!'

"Otatteko minun isännäksi Rauhaniemeen — mieheksenne?'

"Otan!'

"No, Herra Jumala! — nyt on minulla kaikki mitä maailma saattaa antaa, enkä pyydä muuta Jumalalta enkä ihmisiltä'.

"Mutta Lassi, sinun pitää olla hyvä isäpuoli Ristolle, oletko?'

"No olen, saatte vaan nähdä. Minä opetan sen aika pyytömieheksi, — milloin se on syntynyt?'

"Kekrin aattona, viisi vuotta sitte!'

"Kekrin aattona, se on hyvä merkki se, kyllä Ristosta tulee hyvä pyytömies!' lausui Lassi riemuiten.

"Tuotko nyt kernaasti lintuja ja jäneksiä Rauhaniemeen?' kysäsi Hanna.

"Saatte vaan nähdä, että tulee metsänviljaa yltäkyllin'.

"No, se asia on nyt selvillä, nyt lähdemme sanomaan isännälle, emännälle ja muulle talonväelle mitä on tapahtunut!'

"Lassin kasvot loistivat taivaallisriemusta kun hän käsikädessä Hannan kanssa käveli vieras tupaan, jossa isäntä ja emäntä istuivat.

"Tässä saan esitellä Rauhaniemen torpan isännän ja emännän!' lausui Hanna.

"Mitä nyt? — Lassi! — mitä kummitusta — Lassi?' huutivat isäntä ja emäntä yhteen ääneen.

"Niin — Lassi', sanoi Hanna kainosti.

"Pian sai koko talonväki kuulla tämän mainion uutisen. Kaikki törmäsivät onnittelemaan parikuntaa. Lassin koukkuselkä oikeeni niin, että hän näytti puolta kyynärää pitemmältä kun ennen. Muutenkin yleni Lassin arvo talonväen silmissä niin, että siihen siaan, kun häntä ennen puhuteltiin pilkka- ja komppasanoilla, häntä nyt kohdeltiin kunnioituksella ja kutsuttiin tästälähtein teiksi.

"Vihdoin lausui Savolan isäntä:

"Ehkä tämä kohtaus oli odottamaton, on asia kuitenkin sellainen, että se ei koske minuun eikä muihinkaan. Hannalla on vapaus valita miehensä. Rauhaniemen olen luvannut Hannalle ja sen saatte — sanasta miestä — sinne saatte mennä asumaan, niinpian kun olette vihityt, eli milloin tahdotte. Kaksi lehmää saatte uudentalon apua, hevosta saatte lainata talosta, niinkauvan kun saatte hankituksi oman, hevosia on talossa yltäkyllin. Talossa saatte olla, niinkauvan kun tahdotte, ja varustella itsellenne talon värkkiä'.

"Ja minä annan neljä lammasta kesävilloinensa ja kymmenen kyynärää sarkaa', sanoi emäntä.

"Hanna ja Lassi kiittelivät isäntää ja emäntää heidän niin suuresta hyväntahtoisuudestaan. Isäntä vastasi kiitoksiin sanoen: 'Me olemme Hannalle suuressa velassa kaikesta hyvästä, mitä hän on talossa tehnyt näitten kolmen vuoden ajalla. Talon lapset, sekä suuret että pienet, ovat Hannalta oppineet paljon hyvää sekä sisällisesti että ulkonaisesti. Sanalla sanoen: Hanna on muuttanut tämän talon kerrassaan paratiisiksi. Se vähä, jolla saatamme teitä auttaa, on ainoastaan vähänen palkinto työstäsi, Hanna. Suuri kiitos ja kunnia, Hanna!'

"Suuri kiitos ja kunnia Hanna', säisti emäntä ja lapset yhteen ääneen.

"Jumalapa Teitä siunatkoon isäntä, emäntä ja hyvät lapset!' lausui Hanna hartaasti.

"Mutta kun minulla ei ole mitään antaa kihloiksi Hannalle', kuiskasi Lassi isännälle.

"Hanna kuuli Lassin kuiskauksen ja vastasi:

"En minä tahdo mitään kihloja, annat mulle lempisydämesi, niin siinä kyllä'.

"Onhan sulla Lassi, toihan veljesi Jussi nykyjään tänne sinulle myytäväksi kymmenen ketunnahkaa, teetä niistä Hannalle kappal!'.

"Mutta ne ovat Jussin ja millä minä ne maksan?' sanoi Lassi alakuloisesti.

"Kyllä minä hoidan maksuasian, vie sinä vaan nahat Kettulan-Matille peitottaviksi; sano terveisiä minulta, että nahoilla on hyvin kiire. Räättäli-Kalle kyllä sitte ompelee kapan'.

"Ja minä kudon päällisen', huuti talon vanhin tytär!

"Kuinka minä, mökin emäntä, voisin kulkea ketunnahkakapassa, jonkamoista ainoastaan korkeitten ja rikkaitten herrain rouvat pitävät', puheli Hanna.

"Ei ole kukaan arvokkaampi kun Hanna pitämään hyviä vaatteita', sanoi isäntä.

"Se on tosi', myönti Lassi. Hän riensi aittaan, kokosi nahkat ja nahkakääry seljässä hiipoi mitä koivista pääsi Kettulan-Matin luo ja huuti: 'niillä on hyvin kiire. Terveisiä Ison-Savolan isännältä!'

"Laitetaan heti!' vastasi Matti.

"Joutuuko ne heti?' kysäsi Lassi.

"Tulevalla viikolla!'

"Vai vasta tulevalla viikolla!' sanoi Lassi huokaillen.

"Lassi käveli takasin kotiin allapäin ja pahoilla mielin.

"No, mikä Lassia vaivaa, kun olet niin pahoillasi?' kysyi isäntä.

"Vaikka sanoin terveisiä isännältä, lupasi Matti valmistaa nahkat vasta tulevalla viikolla'.

"Hyvä', sanoi isäntä.

"Hyväkö? Miksei laittanut niitä heti,' marisi Lassi.

"Ei ne niin pian joudu, niissä on paljo työtä'.

"Paljoko työtä! valmiit nahkathan nuo olivat', väitti Lassi.

"Joulun aattona pidettiin Isossa-Savolassa Hannan ja Lassin vihkiäiset ja isot häät, joihin oli kutsuttu paitsi muita, rovestin herrasväki. Häissä oli ilo ylimmillään, jokaisen povessa hehkui tyytyväisyyden ja rauhan tunteet.

"Hiljan illalla vihdoin, kun häävieraat jo olivat lähteneet kukin kotiinsa, sanoi isäntä:

"Eikö nuorelle parikunnalle tule jo uni, hevonen on valmis portaan edessä!"

"Hannalla oli hyvin vaikea salata hämmästyksensä, hänellä kyllä oli ollut huolta tulevasta asunnostansa ja sen varustuksesta, mutta isäntäväki oli vakuuttanut, että sen asian kanssa kyllä kerjetään, jonka vuoksi Hanna luuli, että hän miehinensä jää edelleen joksikin ajaksi taloon. Hannan hämmästyksensä oli suuri, kun hän ajatteli täytyvänsä lähteä autioon tyhjään mökkiin. Hän kuitenkin otti talonväeltä jäähyväiset katkeralla mielellä, jonka hän toki osasi salata, ja sanoi:

"No, Lassi, nyt lähdemme uuteen asuntoomme! Missä tyttäret ja pojat ovat, että saisin heillekin sanoa hyvästi?"

"Mihin lienevät juosseet. Minä toivon kohtaavamme useasti, kun tulemme asumaan näin liki toisiamme', vastasi isäntä teeskentelemättä.

"No, Lassi', kiirehti Hanna.

"Minä olen valmis', sanoi Lassi, joka ei murehtinut muuta, kunhan sai Hannan kanssansa. Hanna käärsi Riston uuteen ketunnahkakappaansa, ajatellen: kyllähän yhden yön tarkenee kylmässäkin näin varustettuina, ja niin istuivat rekeen. 'Muut tavaranne, jotka nyt eivät mahdu rekeen, lähetän huomenna, ja toivon että Hanna itse tulee niitä noutamaan, niin saamme kuulla minkälaisia unia näitte uudessa asunnossanne', sanoi isäntä.

"Kauniita unia totisesti', ajatteli Hanna. Synkät pilvet pimittivät hänen mieltänsä, katkerasti katui hän kevytmielisyyttänsä, kun oli matkaansaattanut tällaisen majanmuuton. Ristokin alkoi itkemään täydeltä kurkkua, kysyen monta kertaa: 'Äiti mihinkä me nyt lähdemme?' Tämäkin lapsen kysymys katkeroitte yhä enemmän Hannan sielua. Riston kysymykseen hän ei antanut muuta vastausta kun ajatteli: 'Maailma on kylmä ja rauhaton, ihmiset kolkkoja ja itsekkäitä', j.n.e. Kun olivat istuneet rekeen, niin ajoi renki aika viuhkaa Rauhaniemeen päin. Hanna ajatteli: Renkikin ajaa sukkelaan päästäksensä meistä niin pian kun mahdollista 'kaikkiällä kylmyyttä vaan'. Pian joutuivat ajajat Rauhaniemen näkyviin. Hanna näki pimeään läpi valkioita akkunoista, ja kysäsi rengiltä: 'Mistä nuo valkiat näkyvät?'

"Rauhaniemestä kait ne näkyvät', vastasi renki.

"Ei siellä kyllä asu ketään, mutta kyllä valkiat näkyvät Rauhaniemestä, se varma on', vakuutti renki.

"Pian ajoivat he kartanolle, jossa pimiässä näkivät seisovan kaksi hevosta, jotka Hanna päivän aikana kyllä olisi tuntenut, ja kuulivat kuskien puhuvan jotakin keskenänsä. Toinen kuski sanoi: 'No on se muutamilla onni tässä maailmassa, kun tuollakin Lassi Rytkösellä, että saapi tällaisen hyvän talon ja luultavasti aivan ilman, sillä millä varoilla Lassi maksaisi!'

"Ei taloa olisi Lassi saanut, sen on Savolainen antanut Hannalle, ja tuo höperö otti Lassin mieheksensä', lausui toinen kuski.

"Kyllähän tässä paikassa voipi hyvästi elää, lijoitenkin kun semmoinen pohatta, kun Savolainen on tukena. Savola onkin muutamissa vuosissa rikastunut mahdollisesti', lausui edellinen kuski.

"Savolan rikastuminen on Hannan ansio. Mistähän se on kotoisin, tiedätkö sinä?' kysyi toinen kuski.

"En tiedä, enkä pidä vaaria, hyvä ja jalo ihminen kuuluu hän olevan'.

"Hanna ei ollut kuskien puheesta kuullut muuta kun äänen. Hän kysäsi hämmästyksäänellä:

"Onko tämä Rauhaniemi?"

"Ompa tietenkäin', vastasi ääni kartanolta.

"Ompa tietenkäin', vastasi samalla toinen ääni kilisevällä naurulla porstuvan ovelta; se oli Savolan Siinan ääni, jonka Hanna hyvin tunti. 'Tänne odotetaan uusia asukkaita', jatkoi Siina, hypäten samalla reen viereen, siepaten Riston syliänsä ja vetäen Hannaa kädestä sisälle huoneeseen. Kun Hanna siten oli

joutunut sisälle, ympäröi häntä parvi nuorisoa, joka riemulla huuti: 'Terve tulemaan, Hanna, Rauhaniemeen!'

"'Terve tulemaan Herran nimessä', sanoivat rovasti ja ruustinna, jotka myös olivat seuranneet Savolan nuorisoa edeltäpäin Rauhaniemeen, saadaksensa nähdä, millä mielellä Hanna astui uuteen asuntoonsa. Hanna oli niin hämmästyksissäänsä, ettei hän ymmärtänyt mitä ajatella. Vihdoin sanoi hän syvästi liikuttuna: 'Eikö tämä kaikki ole puhdasta unennäköä? Ei, herällä olen ainakin, näenhän luonnollisilla silmilläni kaikki esineet'.

"'Kuka on valmistanut minulle tämän odottamattoman ihastuksen?' huuti Hanna ilokyyneleet silmissä.

"'Me olemme laittaneet huoneenne siihen kuntoon, että tässä voitte aluksi asua', huuti Savolan nuoriso riemuitten.

"'Kyllähän sen arvasin, Jumala teitä siunatkoon, rakkaat lapset, tätä minä en ole ansainnut', lausui Hanna, syleillen kaikkia.

"Savolan nuoriso oli nimittäin jo päivää ennen häitä, Hannan ja Lassin tietämättä varustanut Rauhaniemeen kaksi asuinhuonetta hyvään asumakuntoon, koristanut ja varustanut huonekaluilla parhaan älynsä mukaan.

"Samalla hetkellä, kun Hanna oli sanonut: 'Tätä minä en ole ansainnut', aukeni tuvan ovi ja Savolan isäntä emäntineen astuivat sisään.

"'Otetaanko tässä uudessa talossa vieraita vastaan näin yönaikana?' kysyi isäntä.

"'Otetaan', määkäsi Lassi, isäntä kun hänkin muka nyt oli.

"Hanna ei saanut sanaa suustansa vastaukseksi, tämä uusi kohtaaminen teki hänen kokonaan mykäksi. Hän hyppäsi isännän ja emännän luokse, jotka seisoivat vieretysten, kietoi heidät käsivarsillansa ja vaipui heidän rinnoilleensa tukahtumaisillansa yhdellä kertaa sekä suru- että riemuitkuun. Häntä kalvasi näet omantunnon haikeat soimaukset siitä, että hän oli eronnut Savolasta katkeralla ja nuhteellisella mielellä; toiselta puolen taas paisuttivat kiitollisuuden tunteet kyyneltulvaa.

"'Noo, Hanna, tuollako surullisella lailla alat uutta emäntätointiasi?' lausui isäntä.

"'Ei, rakas isäntä, se ole suru yksin, kun minua tällä erällä liikuttaa. Kiitollisuuteni syvyyttä en voi mitata, vaan kun tunnen itseni tuiki ansiottomaksi kaikkeen siihen suureen rakkauteen, jolla minua niin runsaasti olette suosinut, niin tunnen suureen onneeni sekoitetuksi ansiottomuuteni katkeruuden. Kiitollisuuteni sammuttaa ainoastaan kuolema'.

"'Minä toivon, että tässä torpassa voitte elää kärsimättä suuria puutteita. Vähäinen peltomaa on hyvää, pienoinen niittymaa samanlaista. Hyviä kaskimaita on talon maalla, joita saatte, saati jaksatte viljellä', lausui isäntä. Hän jatkoi:

"'Eihän tällä tienoolla olisi elämä kovin raskasta, saati saisimme rauhan venäläisiltä, jotka tuon tuostakin ryntäävät rajan yli murhaten, polttaen ja ryöväten. Kuninkaalla ei ole tarpeeksi sotavoimia suojelukseksemme, eikä ole helppoa suojella pitkiä rajoja erämaissa, meidän täytyy siis turvautua Jumalan apuun ja omiin voimiimme'.

"Näin kertoi rovastivainaja minulle koko Hannan historian. — Rauhaniemessä elivät Hanna ja Lassi poikinensa aika hyvästi monta vuotta, kunnes venäläiset taas eräänä kesänä suurella joukolla ryntäsivät rajan yli, polttivat Isonsavolan poroksi ja ryöväsivät kaikki omaisuuden, niin että ihmiset hädintuskin pääsivät vihollisen kourista puolialastomina pakoon metsiin. Vihollisten joukossa oli nähty Luomaniemen Jussi oppaana — katala maansa petturi! Samanlainen hävitys kohtasi Rauhaniemenkin asukkaita. Lassilla vaimonsa ja Riston kanssa ei ollut nyt muuta keinoa kun turvautua veljensä Jussin pikku mökkiin, jonne he muuttivat ja jossa pari vuotta asuttuansa Hanna kuoli. Risto jäi kymmenvuotiaana äidittömäksi. Lassi taas vajosi entiseen typerytyensä, joten Riston kasvatusta jäi kokonaan sikseen. Ei siis kumma, että Ristolla oli katupojan viitteitä; tyhmä hän ei ole, enkä minä luule olevan epärehellisenkään, minä vaan pelkään, että kun hän tulee taloon, Anna rakastuu häneen".

"Mitä joutavaa. Anna on 14 vuotias ja Risto lienee kahdenkymmenen vanha, rippikoulua käymättömät vielä molemmat", lausui emäntä.

"Minä tein sen välipuheen Riston kanssa, että hänen pitää suorittaa rippikoulu ennenkuin tulee taloon".

"Anna tahtoo myöskin rippikouluun tänä syksynä", vastasi emäntä.

"Kas sitä, yhtäikaa rippikouluun, siitä ei tule mitään, kyllä Anna kerkeää sinne tulevana syksynä", väitti isäntä.

"Tuossa vielä johtuu mieleeni", sanoi emäntä, "Hannan historia, sen olen kuullut Hanna-vainaan omasta suusta, kun hän vielä eli, vaikk'en siitä ole sulle puhunut, kun Hanna tahtoi ettei kukaan tarvitse tietää hänen elämänsä vaiheista. Se on kuten kerroit, niin että Hanna oli seuranaisena eversti T:n perheessä ja että Torsten rakastui Hannaan ja tahtoi naida hänen. Vaan kun Torstenin vanhemmat ja sukulaiset olivat jäykästi vastaan ja kun Hanna sai sen tietää, päätti hän kerrassaan kadota pois paikkakunnasta. Hanna kertoi näin:

"Kun rakkautemme meni jo liian pitkälle ja kuulin Torstenin vanhempain jyrkästi kieltävän aivottua naimistamme, niin päätin kadota kauas erämaahan. Vanhempani olivat kuolleet. Torsten esitti, että pakenisimme yhdessä johonkin erämaahan Venäjän rajalle, eläisimme siellä vaikka missä pikku mökissä, odottain parempia aikoja. 'Ja ehkäpä siellä saataisiin olla päällikkönä ja apuna kansalle vihollista vastaan', sanoi Torsten. Torstenin vanhemmat eivät olleet rikkaat, mutta kovin aatelisylpeät. Torstenilla siis ei ollut suuria varoja, mutta hänellä oli eräs hyvin rikas ystävä, joka oli luvannut kaikkea apua mitä Torsten tarvitsi. Torsten sanoi: 'Köyhyyttä emme tarvitse kärsiä, mitä muuta tarvitsemme, antaa meille rakkautemme'. Minä kuitenkin en voinut taipua Torstenin esityksiin enkä tahtonut sitoa häntä asemaan, joka ei ollut hänen. Päätin siis paeta yksin ja rukoilin Torstenia, että unhottaisimme kaikki ja eroaisimme iäksi. Torsten vihdoin taipui päätökseeni, sillä se oli minun puoleltani järkähtämätön, kuitenkin sai hän luvan seurata ensimmäisen taipaleen omalla hevosellansa — silloin oli talven aika — peninkulman matkan yhteen mökkiin, jossa erosimme viimeisen kerran. — Oi hirvuinen hetki. Mökistä saatettiin minua aina etemmäksi, kohden erämaita. Vihdon monta viikkoa vaellettuani saavuin erääsen taloon, johon vihdoin seisatuin, kun nyt olin tarpeeksi kaukana, syvässä sydänmaassa. Talossa asuin pienessä kammarissa kokonaista kaksi vuotta. Ihmiset talossa olivat erinomaisen rakkaita. Täällä syntyi Risto. Talossa tein kaikenlaista käsityötä, joita teoksiani annoin talonväelle ja sain niitä vastaan ruoka-aineita. Vihdoin kuulin puhuttavan Isosavolasta, joka, ehkä kaukana, oli koulutalo. Huhu tiesi myös kertoa, että Isosavolassa tarvittiin emäntäpiikaa, jonka tähden palkkasin asian alkain erään vaimon tiedustelemaan asiasta. Kahden viikon perästä palasi vaimo ja kertoi, että emäntäpiikaa tarvitaan, mutta kelvollista; hänen pitäisi olla paikalla kahden viikon kuluessa. Palkkaa oli isäntä sanonut maksavansa ansion jälkeen. Minä heti matkustin Savolaan ja pääsin emäntäpiiksi. Kysymykseenne, kuinka otin Lassin miehekseni, on helppo vastata: se oli ehkä väärin tehty, että menin avioliittoon Lassin kanssa. Minä selitin Lassille jo edeltäpäin, ettei sydämissäni ole sijaa aviorakkaudelle, ei miehelle, kuka hyvänsä se oli, ainoastaan lämmin ja vilpitön ystävyys. Sen kohdan on Lassi oikein ymmärtänyt, hän on ollut ja on hyvä ja ystävällinen. — Siinä historiani, lopun olette ehkä kuulleet'.

"Kertomuksesta käy selville, että Risto on sotamajurin poika, sillä sotamajuri on eversti T. vainajan poika, johan minä sen arvasin, asia on aivan selvä", sanoi Tuovilan isäntä.

* * * * *

Kun kahakka Riston ja Luomaniemen Jussin välillä oli päättynyt siten, että Jussi liippoi kypälämäkeen, käveli Risto verkalleen isänsä mökkiin.

"No pääsitkö rengiksi Tuovilaan?" kysyi Lassi.

"Pääsin kyllä, mutta pitää mennä rippikouluun ensin".

"No, sinun pitää mennä rippikouluun, senhän kerkeät suorittaa ennen kekriä, jos et ole unhottanut lukua äitisi kuoleman jälkeen. Saat ruveta lukemaan raamatun psalttaria, uskontunnustuksen kappaleita". "Epäkappaleita", ojenti Risto. "Niin epäkappaleita", jatkoi Lassi.

"Entäs pyytösanat", irvisteli Risto.

"Ei papit ymmärrä pyytösanoja", tokasi Lassi vihaisesti. "Sinun pitää osata lukea sisältä ja ulkoa aapinen, lyhyt katkesmus ja pitkä katkesmus".

"Mitenkä sitä oppii niin paljo ulkoa parissa viikossa?"

"Kyllä sitä oppii, lukee ensin sisältä, panee sitte kirjan ja silmänsä kiini ja lukee ulkoa, niin minä tein ennen. Muuten käypi se niinkin laatuun, että minä luetan, minä katson kirjasta ja sinä luet ulkoa. Annappas minulle ensiksikin aapinen, niin minä luetan ulkoa. No, osaatko Isämeidän ulkoa?"

"Osaan".

"Lue se", kehoitti Lassi.

"Isämeitä, joka olet taivaassa, tapahtukoon sinun valtakuntasi, anna meille jokapäiväistä leipää ja päästä meitä pahasta ijankaikkisesti amen".

"Oikein", sanoi Lassi.

"Oikein", samasi Risto itseksensä. "Oikein", sanoi ukko rukka, vaikka on kirja ylös alaisin kädessä!"

"No, osaatpa lukea ulkoa; lue nyt katkesmuskin ulkoa niin minä luetan ennenkun lähdet rippikouluun".

Niin tehtiinkin. Lassi luetti ja Risto luki samalla tarkkuudella kun ennenkin ja sai isältä saman arvolauseen: "Oikein".

Näin varustettuna lähti Risto eräänä päivänä rippikouluun, kontti seljässä ja muuten tavallisessa puvussansa. Ensimmäisenä päivänä koeteltiin sisälukua, Risto ei ollut unhoittanut sisälukua, hän luki selvästi mitä kirjaa hyvänsä, niin että maisteri antoi hänelle julkisen kiitoslauseen, sanoen: "Risto on paras sisälukia koko pitäjässä. Miten lienee ulkoluvun kanssa, sitä koettelemme myöhemmin. Mitä sulla tuo kontti tekee myötään seljässä, Risto?" kysyi pappi. "Siinä säilytän kaikki tavarani; sentähden en tohdi jättää niitä, ehkä varastettaisiin".

"Vai niin", sanoi pappi naurahtaen, ja siihen päättyi se kysymys.

Ollikin oli rippikoulussa; hänenkin oli Risto opettanut sisälukuun, niin että Olli luki "melkein hyvästi", sanoi maisteri.

Tuli sitte ulkoluvun vuoro, Risto luki ulkoa papin käskystä.

"Teidän pitää pelkäämän ja rakastaman, mikä se on vastaus?"

Pappi: "No, no, eihän se niin seiso, Teidän pitää, vaan Sinun pitää j.n.e".

Risto: "En toki maisteria sinuksi sanoisi, vaan jos niin pitää olla niin, Sinun pitää pelkäämän rakastaman, mikä se on vastaus".

Pappi: "No et sinä saa sanoa, mikä se on vastaus; minä kysyn: Mikä se on, ja sinä sanot: vastaus, ja luet. No lue nyt!"

Risto: "Sinun pitää pelkäämän ja rakastamaan j.n.e".

Pappi: "Mikä se on?"

Risto: "Vastaus".

Pappi: "Mikä vastaus?"

Risto: "Mikä se on vastaus".

Pappi: "Johan minä sanoin, ettet sano niin, minä kysyn: mikä se on, ja sinä sanot vastaus".

Risto: "Vastaus".

Pappi: "Ei, sano niin kun minä äsken neuvoin!"

Risto: "Minä kysyn mikä se on ja sinä sanot: vastaus".

Pappi: "No, tolvana, etkö nyt ymmärrä, kun minä kysyn: Mikä se on, niin sinä luet vastauksen!"

Risto: "Vastaus".

Nyt suuttui pappi ja ajoi Riston pöydän alle konttineen päivineen, kuten papin tapa oli rangaista kehoja lukijoita.

Ollin ulkolukuvuoro tuli nyt. Olliltakin sai pappi melkeen samanlaiset vastaukset kun Ristolta, jonka tähden Ollikin ajettiin samaan kortteriin Riston kanssa.

"Terve tulemaa, Olli! Olipa tuo hupaista että sain kanssa-asukkaan, täällä tuntuikin jo hyvin kuivalta yksin istua", kalkatti Risto, niin että koko joukko sen kuuli. Rippikoululaiset eivät saattaneet pidättää, vaan puhkesivat kurkuntäyteiseen kaakatus-nauruun, pappi sähisi suutuksissaan. Hän istui pöydän vieressä pitkä takki päällä, jonka helmoin nurkat venyivät laattialla. Hän veteli tupakan savua pitkästä piipunvarresta, jonka kopan asema myös oli laattialla, pöydän alla.

Risto kuiskasi Ollin korvaan, kenenkään muitten kuulematta: "Otappa kontista näveri ja pieni pakkula

palanen, niin teemme tuolle tyhjän lörpöttelijälle pikku kepposen".

Risto väänti näverillä papin takinhelman kiini pöydän jalkaan ja sytytti papin piipusta pakkulapalasen, jonka hän varovaisesti laski papin pumpulivaate housuihin kureesen liki sitä paikkaa, jossa housunlahkeet yhtyivät toisiinsa. "Saati nyt istuu hetken paikallansa, niin saamme vilppaan näytelmän", irvisteli Risto.

Samalla kertaa kun Risto askaroi mainitussa toimituksessa, seiso i pöydän toisella puolella, vastapäätä pappia eräs rippikoulutyttö, jonka kanssa pappi paraikaa piti tutkintoa "ymmärrys kysymyksillä". Pappi oli kysynyt tytöltä: "Miksikä me kutsumme sitä paikkaa johon hurskaiden sielut joutuvat kuoleman jälkeen?" Tytöltä ei joutunut vastausta, ennenkuin pappi hyppää seisalleen ja kiljasee: "No helvetti!" Tyttö hätäyksissään luuli että se oli vastaus papin kysymykseen, huuti papin jälestä: "helvetti".

Pappi lähtee rynnistämään pirtin ovea kohti, pöytä perässä. Vihdoin repesi takki irti pöydästä, Pappi syöksi ihen vesiammeesen, joka oli täynnä vettä pirtinloukossa. Koululaiset luullen että maisteri oli tullut päävikaan, törmäsivät ulos pirtistä kartanolle, huutain: "Maisteri tuli hulluksi, hukuttaa itsensä vesiammeesen!"

Riston pakkulapalanen oli näet sytyttänyt papin housut, josta seurasi pikainen lähtö vesiammeen luo.

Samalla kun tämä hälinä oli kartanolla, saapuivat sinne kyytirättäri ja lautamies, jotka olivat palausmatkalla erästä karanutta rosvoa etsimästä. Hekin riensivät, lasten huudon johdosta pirttiin, tapasivat maisterin vesiammeesta ja pelastaaksensa hänet hukkumasta, ottivat hänen syyliinsä, kantoivat kartanolle ja veivät vankilaan! Hekin olivat varmaan vakuutetut siitä, että maisteria oli kohdannut hulluus, kun tahtoi hukuttaa itsensä. Maisteri kyllä vakuutti, ettei hän ole hullu, mutta kun hän ei saattanut, eli ei tahtonut, antaa tyydyttävää selitystä kohtauksen alkuperästä, niin hänen vakuutuksiansa ei kukaan uskonut, paitsi Risto ja Olli, jotka kyllä tiesivät tapauksen syyn, vaan olivat etupäässä ihmettelemässä sitä.

Haitaksi maisterin nykytilaiseen kohtaloon vaikutti sekin seikka, että hän oli aivan tuntematon paikkakunnassa, johon aivan nykyään oli muuttanut jostakin kaukaisesta maanosasta, senkin tähden ei uskottu hänen vakuutuksiansa.

Maisteri ei tullut ajattelemaankaan sitä, että Risto ja Olli olisivat syylliset tähän tapaukseen. Tulen housuihinsa oli hän voinut itse pudottaa piippuansa sytyttäissä, arveli maisteri. Sitä hän kumminkaan ei oikein käsittänyt, miksi pöytä seurasi häntä jyrinällä, kun hän hyökkäsi vesiammetta kohti, vaan kun hänen tapansa ei ollut vajoutua syvällisiin harkkimuksiin, jätti hän koko sen seikan lonsaan.

Pääasia maisterilla oli nyt saada ympäristönsä vakuutetuksi, ettei hän ollut hullu. Nimismies piti poliisitutkinnon asiassa, kaikki vieraatmiehet todistivat, että maisteri oli hypännyt vesiammeesen, nähtävästi tarkoituksessa hukuttaa itsensä, kosk'ei muuta syytä tietty. Maisteri kyllä väitti ei hypänneensä vesiammeesen hukutusmielessä, oikiasta syystä hän kuitenkin ei hiiskunut mitään (miksi hän sitä ei tehnyt, on vielä tänäkin päivänä historiallinen salaisuus), vaan kun hän oli nyt kerran selitetty hulluksi, niin eivät hänen vakuutuksensa häntä auttaneet.

Nimismies oli, syvällisten harkkimusten jälestä, lausunut: "Tieteelliseltä kannalta katsoen on maisteri B—g arveluttavasti mielivikainen, jonka tähden en voi häntä päästää vankilasta, ennenkun maaherra, jolle asia tulee ilmoitettavaksi, on määrännyt lääkärintutkinnon".

Kaikeksi onneksi maisterille saapui seuraavana päivänä piirilääkäri virkamatkallansa pappilaan. Rovasti K—g ilmoitti asian lääkärille, joka heti meni vankilaan "hullua" tutkimaan. Vasta nyt tunnusti maisteri lääkärille kahdenkesken syyn, minkätähden hän hyppäsi vesiammeesen. Lääkäri palattuansa rovastin luo, jonne myös nimismies oli saapunut kuulemaan tulosta lääkärintutkinnosta, kiljasi, olevanansa vihastuneena: "Te olette vanginneet syyttömän, menkää heti päästämään maisteri, ja saattakaa hänet tänne".

"Mutta", äänsi nimismies.

"Ei mitään mutta, tehkää niinkuin sanoin, eli..."

"En minä ole vanginnut maisteria, kyytirättäri ja lautamies ovat sen tehneet", väitti nimismies.

"Kuka piti poliisitutkinnon, eikä vapauttanut maisteria? Saatte vastata työstänne, menkää heti noutamaan maisteri, kuten sanoin!" lausui lääkäri.

Nimismies näki nyt vihdoin hyväksi totella lääkäriä, peläten pahempia seurauksia. Hän vapautti maisterin ja saattoi hänen rovastin huoneeseen.

"Noo, veli B. terve tulemaan kurrasta! Rippikoulu keskeytyi pari päivää, koulunuorisolle se ei

suinkaan ollut ikäväksi, huomenaamalla jatkaa veli rippikoulua!"

"Jatkakoon tuhattulinen, vaan en minä, koko kouluaan en, vaikka jäisivät ruunankummiksi jokainen. Sen juhtajoukon kanssa saattaa tapahtua mitä hyvänsä", lausui maisteri vihoissansa.

Nimismies oli kuitenkin, kuten säännöllisen virkamiehen tulee, heti lähettänyt maaherralle "raportin" tapauksesta. Lääkäri, joka nyt oli palausmatkallansa läänin pääkaupunkiin, saapuikin sinne melkeen yhtäaikaan kun nimismiehen raportti maaherralle. Tämä kohtasi lääkärin, joka oli maaherran likisukulainen, ja sanoi: "J—n pitäjään nimismies ilmoittaa, että kirkkoherran apulainen B—g siellä oli tullut raivohulluksi ja vangittu, kävitkö matkallasi J—sa?"

"Kävin kyllä ja vapautin mainitun vangin".

"Vapautit! kuinka niin?"

"Joo, asia oli näin: Maisteri B—g oli alkanut pitämään rippikoulua ja jotenkin saanut kulovalkian housuinsa aralle paikalle ja sammuttaaksensa tulipaloa hypännyt vesiammeeseen, josta se tyhmä parvi sai sen käsityksen, että maisteri B—g tahtoi hukuttaa itsensä vesiammeeseen. Kaikesta mitä kuulin, puhuteltuani erästä paikalla ollutta koulutyttöä, sain minä sen käsityksen, että tapauksen oli matkaansaattanut joku poika veitikka, joka, kostoksi siitä että maisteri B—g, tapansa mukaan, oli ajanut kehnolukiat pöydän alle, oli toimeenpannut palon".

"Mutta nimismies, kyytirättäri ja lautamies ansaitsevat yhtäläisen rangaistuksen tyhmydestänsä. Kurraan koko joukko!" uhkasi maaherra.

"Jos kaikki tyhmyyden tekijät pantaisiin kurraan, niin kukahan sitte vapaana kävelisi?" lausui lääkäri hymyillen. "Lääkärinä tahtoisin toki estää mokomaa tautia", jatkoi hän.

Maaherra, vanha sotilas ja siis vähän harkkien siviililakien sääntöjä, ja taipunut sotakomentoihin, ei kuitenkaan nähnyt hyväksi päästää pahantekijöitä rankaisematta, jonkavuoksi hän vasiten lähetti kivalterin käskyllä sulkea nimismies, kyytirättäri ja lautamies neljän päivän vankeuteen samassa paikassa, jossa maisteri B—g oli pidetty vankina. Niin tehtiinkin, näiden kolmen syyllisen täytyi mennä vankeuteen, siinä ei auttanut mitään.

Vankeudessa vallitsi erimielisyys näitten virkamiesten välillä. Nimismies syytti kyytirättäriä tyhmydestä, tämä taas nimismiestä samasta virheestä ja hänen "tieteellisestä" poliisitutkinnostaan. Lautamies taas syytti molempia lain tuntemattomuudesta, lausuen: "jahka minä menen valituksella 'Kuninkaasen', niin saatte molemmat nähdä miten käypi, ehkäpä itse maaherrakin saapi näpsäyksen, sillä laki sanoo, ettei ketään saa vangita, ennenkuin asianomainen tuomioistuim on tuominnut ja asianomainen tuomioistuin olen minä, muut lautamiehet ja korkea oikeus".

Lautamies saatiin kuitenkin tyytymään palkkioon sekä y.m. lupauksilla ja siihen päättyi asia.

Risto sanoi Ollille: "Kyllä se oli hyvin pahoin tehty meiltä tuo maisterin kepponen, josta syntyi niin paljo rettelöitä". "Kepoksi papille! miksi työnti meidät pöydän alle", vastasi Olli. "Me teimme ensin pahoin", väitti Risto.

Rippikoulua täytyi nyt rovestin itsensä jatkaa, kun apulaisensa, kuten mainittiin, teki tenän kivenkovaan.

Kun Risto taas tuli esille, katsahti rovasti maisterin kirkonkirjaan tekemiin merkityksiin ja sanoi: "Sinulla on erittäin hyvä sisälukutaito, mutta ulkoluku ja ymmärrys peräti kehno, niin on maisteri merkinnyt".

"Kyllähän se maisteri niin sanoi ja ajoi minun ja Olli Tuohisen pöydän alle, mutta minä luulen, että maisteria jo silloin vaivasi mielenvika, joka näkyy siitäkin kun Eerolan Liisan maisterin kysymykseen piti sanoa, vaik'ei kerjennyt, 'taivas', kiljasi maisteri: 'No, helvetti'".

"Mielivika! se on kokonaan perätön historia, kyllä minä saan selvän sinun taidostasi. Lue ulkoa viides käsky", sanoi rovasti. Risto luki kaikki hyvin selvästi.

Rovasti luetti Ristoa monesta paikasta ja piti pitkän tutkinnon hänen kanssansa. Risto luki kaikki selvästi ja antoi selvät vastaukset kaikkiin kysymyksiin.

"No, osaathan sinä lukea ja ymmärrätkin hyvästi, mistä se tulee, että maisteri ajoi sun pöydän alle?"

"En tiedä".

"Luepa sisältäkin, tuossa on piplian historia".

Risto luki raikkaalla äänellä. Sekä rovasti että muut kuuntelivat avossa suin Riston lukua. Vihdoin sanoi rovasti:

"Sinähän luet kun pappi, kuka sinun on opettanut lukemaan?"

"Äitivainaja", vastasi Risto puheten itkemään.

"Älä itke, lapsi-raukka, monenhan on täytynyt jäädä sekä äidistä että isästä!" lohdutteli häntä rovasti.

"Niin, mutta niin hyvää äitiä kun minun oli, ei ole kellään ollut", turisi Risto itkuissansa.

Sen johdosta mitä nyt oli kokenut, arveli rovasti: "Se näyttää ainakin siltä, ettei maisterin pää ole kaikesti oikein selvällä. Kuinka hän muuten olisi ajanut pöydän alle y.m. niin hyvän lukian, kun Risto on. Kyllä on vika myllyssä", arveli hän.

* * * * *

Rippikoulu oli loppunut. Risto pääsi ripille ja saapui aikanansa palveluspaikkaansa, Tuovilaan.

Taloon tultuansa sai hän uuden "munteeringin" harmaita sarkavaatteita: nutun, housut ja liivit; kaksi paria pieksusaappaita, kaksi paria rukkasia vanttuineen, kaksi piikkopaitaa, parin alushousuja ja lammasnahkasen talvitakin.

Nyt oli Risto mielestensä suurin pohatta pitäjässä, niin paljo tavaraa ei hän ikäänään ollut omistanut. Hän tosin ei muistanut eli ei tullut ajattelemaan, että vaatteet, jotka hän nyt sai, olivat jätettävät taloon palvelusajan loputtua; mutta Risto luonnollisesti ei aikonutkaan erota talosta kun oli päättänyt tulla sen isännäksi.

Risto oli palvellut jo kolmatta vuotta Tuovilassa. Kaikenlaisiin talon töihin oli hän taipunut, oli isäntäväellensä kuuliainen ja kaikissa toimissansa älykäs ja niin voitti hän isäntäväkensä ystävyyden ja luottamuksen. Kaikki kylässä ja naapurikyliässä ihmettelivät kuinka Risto oli miehistynyt. Annan ja Riston välillä olivat heränneet ehkä hellemmät tunteet, mutta ne ehkeivät heidän itsensäkiän tieden, ei ainakaan muiden nähden ulottuneet muuksi kuin sisko-rakkaudeksi. Risto koetti hartaudella arvata, mitä Anna halusi. Hän teki Annalle kaikenlaisia leikki- ja muita kaluja, sillä Anna oli hyvin lapsellinen ja lapsi hän oli vielä ijältäkkin, jonkatähden Risto kohteli häntä kuten vanhempi veli. — Anna taas puolestansa teki Ristolle yhtä ja toista vaatekappaletta j.n.e. Molemmipuolinen toisiansa tyydyttämisen riento vallitsi heidän kesken.

Riston kolmantena palvelusvuonna keväällä alkoi taas kuulua peljättäviä huhuja suuren vihollisjoukon aikeesta rynnätä rajan yli Suomen puolelle. Sotamajuri oli vähäisen vakinaisen joukkonsa kanssa varustautunut vastustamaan vihollista ja kapulakuulutusten kautta kehoittanut paikkakunnan asukkaita vapaaehtoisesti rientämään isänmaan suojelukseen. Kehoitus ei mennytkään turhaan: laajalta harvassa-asutuista sydänmaitten kylistä ja taloista riensi, ken vaan kynnelle kykeni, sotatantereelle, ensinkin majurin harjoitettavaksi sotatemppuihin. Siten oli saatu ko'olle noin 250 miestä.

Ristokin saapui joukkoon. Hän oli pukeunut parhaaseen pukuunsa mitä hänellä oli, pessyt kasvonsa puhtaaksi ja kammannut hiuksensa, jossa kaikessa Anna oli ollut apuna, niin että hän näytti aika pulskalta, reipas ja notkea liikkeinen kun hän muuten oli. Anna sanoi leikillä: "Nyt sinua ei tunne kukaan, joka sinun näki kolmisen vuotta tätä ennen".

"Se on sinun ansiosi, Anna", vastasi Risto punehtuen.

"Niin", sanoi Anna ujostellen.

Harjoituskenttä ei ollut kaukana, noin puoli neljännestä Tuovilasta.

Risto otti konttinsa ja sanoi: "Anna, ole niin hyvä ja pane konttiin vähäsen evästä puoliseksi, sillä varmaan sieltä ei pääse kotiin puoliselle".

"Et tuota rumaa konttia saa ottaa, minulla on hyvin nätti pieni laukku, jonka itse kudoin sedän luona ollessani Kuopiossa, odota vähän, niin minä noudan sen!"

Heti tulikin Anna takaisin laukkuineen, johon oli tukkinut evästä mitä parasta talosta löytyi.

"Kas tässä, Ristoni ... Risto, eväslaukkusi".

Risto ripusti laukun kannattimesta kaulaansa, ihastellen vuorotellen Annaa ja laukkua. Vihdoin sanoi hän alakuloisesti: "Kuinka ja milloin saatan minä vähääkään palkita hyvyyttäsi, Anna?"

"Ei se ansaitse mitään eri palkintoa; olethan sinäkin tehnyt minulle paljo hyviä kaluja, esimerkiksi

suksia ja entäs sitte niin komean kelkan, jotta minua olet vedellyt joka talvi pitkin kinoksia."

"Hyvästi Anna", sanoi Risto ja lähti reppasemaan harjoituspaikalle. Sinne oli saapunut jo kaikki, useampi repalaisissa vaatteissa ja avojaloin ja eväskontissa petäjä- eli olkileipää, jota kohtaa Risto hyvin kummasteli. Kaikki sotapalvelukseen saapuneitten nimet kirjoitti "komisarjus" kirjaan, jossa toimessa myös majuri oli läsnä. Kun Riston vuoro tuli, kysyi komisarjus: "Mikä on nimesi?" Risto Rytkönen, vastasi Risto. "Mikä se nimi on", kysyi kirjuri ruotsiksi, kääntyen majuriin päin, "olisikohan se Kristoffer?" jatkoi hän. Risto ymmärsi sen verran kysymystä että hän vastasi: "äitivainaja kyllä joskus kutsui leikkillä minua Ristohveriksi". Majuri katsoi Ristoa terävästi silmiin ja kysyi: "Mikä oli äitisi nimi?" — "Hanna", vastasi Risto. "Hanna! Hanna!" samasi majuri, hyvin hämmästyneenä. Hän kysyi vielä Ristolta: "Mikä oli äitisi sukunimi?" "Hanna S." vastasi Risto. Majuri löi kädellä otsaansa ja putosi tuoilta laattialle huutain: "Oi Hanna! Hanna! näin onnettomasti päättyi enemmän kuin kaksikymmenvuotinen, ahkera tiedustelemiseni!" Risto hätäytyneenä tarttui majuria olkapäihin ja nosti hänen seisolle, hän näytti aivan tiedottomalta. Vihdoin selkenee hän sitte, kun Risto oli huutanut kylmää vettä, ja sillä hautonut majurin päätä. Näin selvittyänsä syleili majuri Ristoa hellästi puhumatta sanaakaan. Kaikki seisoivat hämmästyneenä, vaan komisarjus selitti asian niin että majuria useasti kohtaa pyörtymys ja se selitys rauhoitti kaikkia.

Kotiin tultuansa illalla kertoi Risto mitä oli tapahtunut "sisäänkirjoituksessa".

"Sen minä olisin tiennyt sanoa jo edeltäpäin, mitä nyt on tapahtunut", lausui Tuovilan emäntä.

"Miten sitä edeltäpäin tietää mitään?" kysyi Risto.

"Minä olen tietäjä, minä", vastasi emäntä.

"Vai niin", sanoi Risto ja siihen päättyi se asia.

Sotaharjoitukset aljettiin. Risto kulki säännöllisesti jokapäivä harjoituksissa. Kaikki kumppanit ihmettelivät Riston nopeaa oppimista kaikkiin temppeihin. "Kuka tuota olisi uskonut pari eli kolme vuotta sitten, että Risto Rytkönen on paras äksiiseissä, — kuten korpraali aina sanoi", puhelivat kumppanit. Majurikin oli erinomattain tyytyväinen Ristoon. Paitsi tavallisia sotatemppeja oli majuri väliaikoina erityisesti opettanut Ristolle sotajärjestelemisen alkeita. Kuukauden aika oli kulunut harjoitusten alusta, kun eräänä kesäpäivänä saapuu sanomia että suuri joukko venäläisiä oli tulossa Tuovilanmäen kylää kohden, joka kylä siihen aikaan oli rikas, erittäinkin Isotuovila, jonkatähden kylä useasti oli vihollisen murha- ja ryöväysjoukkoin esineenä.

Ne vähäiset sotavoimat, jotka paikkakunnassa nyt oli saatu koolle, komennettiin heti vihollista vastaan.

Ristolle oli jaettu muutamia kymmeniä miehiä hänen komennettavaksensa. Sota-aseet olivat hyvin alkuperäiset: vakinaisilla sotamiehillä oli vanhat kehnomaiset kiväärin ja vapaaehtoisilla kehnot pyssyt ja keihäät. Vakinaisella väellä tosin oli muutamia kanuunia, mutta suuret kanuunat tiettömissä metsäisissä erämaissa olivat verraten vähästä arvosta. Risto oli kuitenkin pyytänyt ja saanut kaksi pienempää kanuunaa, jotka hän hilasi erään suuren ahon reunalle metsän suojaan, noin puoli penikulmaa Tuovilasta, molemmin puolin menevää polkutietä, jota myöten hän arveli vihollisen ryntäävän kylää kohden. Vihollinen ei voinut aavistaakaan, että täällä syvässä erämaassa olisi minkäänlaista järjestettyä sotaväkeä nyt enemmän kuin ennenkään, sillä se oli monta kertaa ennenkin vähemmällä joukolla käynyt rasittamassa paikkakunnan asukkaita ja siis oli nyt, kun ryntäsi entistä suuremmalla joukolla ja muka entistä paremmilla sota-aseilla, varma voitostansa. Risto oli arvannut oikein, miltä suunnalta vihollinen oli tulossa. Risto pikku laumoinensa oli juuri saanut kanuunansa kuntoon, kun hän näki suuren-summattoman joukon vihollisia purkauvan metsästä ahon toiselle reunalle polkutien suunnalta. Tultuansa aholle laittausi vihollinen muutamanlaiseen tappelijärjestykseen ja niin marssivat reippaasti kylää kohden, pitämättä minkäänlaista töminää, ettei kylänväki huomaisi mitään ja rientäisi karjoineen ja muine tavaroinen pakoon metsiin, sillä mitään vastarintaa kylän puolelta vihollinen suurine joukkoineen ei vähääkään peljännyt. Suomalaisetkin olivat sopineet keskenänsä liikkua niin hiljaa ettei vihollinen saisi vähäistäkään vihjaa heistä ennenkun olivat tarpeeksi lähekkäin. Suomalaisten päävoima, jota majuri itse komenti, oli asetettu vähän matkan päähän kylän näkyviin. Kun vihollinen oli kerennyt tarpeeksi liki ja muuten suotuisaan asemaan, puhalsi Risto torveen — joka myös oli merkki päävoimalle että olla varoissansa — ja paukahtivat samalla silmänräpäyksellä molemmat kanuunat. Vaikutus oli tehoisa: monta kymmentä vihollista kaatui paikalla. Vihollinen tyrmistyi vähän tästä odottamattomasta tervehdyksestä ja huolimatta kuolleista ja haavoitetuista, komensi joukkonsa eteenpäin, tietten ettei kanuunia metsässä voinut ojentaa mille suunnalle hyvänsä, jota paitsi vihollisen komentajan päähän oli pistänyt se ajatus, että pikkunen talonpoikaisjoukko oli pyssyillänsä ampunut ja samalla kertaa sytyttänyt ruutia niin että ampuminen muka kuuluisi tykin pamaukselta, joten hän nyt luuli kylän miehistä tyhjäksi ja sentähden komensi juoksuun luullen saaliin sen varmemmaksi.

Mutta kerjetyensä kylän näkyviin sai vihollinen hämmästyksensä hyvin liki tutustua suomalaisten pyssyyn ja keihästen kanssa. Vihollisen väki päästi raikkaan ilohuudon, kun saapui kylän näkyviin isonlaiselle niitylle, vaan vastaukseksi vihollisen ilohuutoon lähettivät suomalaiset niityn reunalta metsästä, johon olivat piiloittuneet, satakunnan hyvästi suunnitettuja lyijymukuloita, jotka kukistivat yhtä monta vihollista maaperään, ja samassa hyökkäsivät niitylle oikein käsikahakkaan. Vihollinen tyrmistyi tästä kohtauksesta niin ettei yrittänytkaan vastarintaan, vaan pötki pakoon hurjimmassa epäjärjestyksessä kohti kotikontujansa, ja siihen päättyi se kahakka sillä kertaa.

Risto oli huomannut, silloin kun hän askaroi tykkinsä kanssa ahon reunalla, että yksi vihollisen miehistä oli eronnut joukosta aholla ja juossut metsään. Tästä tapauksesta oli Risto rauhatonna, sillä hän pelkäsi että tuo joukostaansa eronnut voi olla vakooja ja aikoi ehkä metsäitse juosta pahantekoon kylään. Mutta kun hän kuuli yhteenottotöminän kylästä päin ja sinne itsekin riensi, vaikei kerjennyt ennenkun vihollinen oli pakoretkellä, unohti hän koko asian. Annakin oli, rauhattomana kotona, juossut sotatannerta kohti ja pistänyt yhteen riiheen, jonka ikkunasta hän näki vihollisen pakoretken alun. Samalla kertaa huomasi Anna erään oudon miehen liikkuvan metsikössä niinkuin väjyvän suomalaisten nyt tappelun jälkeen levollista joukkoa. Majuri oli sanonut Ristolle: "Nyt saat mennä kotiin, muu joukko menee harjoituspaikkaan (jossa majurinkin nykyinen asunto oli), jossa vapautan kaikki vapaaehtoiset, kunkin kotiinsa, kun nyt on kiire työaika ja kun myös en luule vihollisellakaan olevan halua nykyaikoin uudistaa ryöväysretkiänsä tämän nokkapolton perästä." Majuri istui hevosen selässä ja komensi miehet marssiin harjoituspaikalle. Tällä aikaa piti Anna piilostansa silmällä väjyjää, joka pensaitten suojassa oli ryöminyt niin liki suomalaisia kun mahdollista. Anna luuli, joistakin liikkeistä tuntevansa eli ainakin ennen nähneensä väjyjän ja vaistomaisesti pisti Annan mieleen että väjyjä oli Luoma-Jussi.

Majuri, Risto ja muutamia majurin seuralaisia olivat jääneet sotakentälle, jossa he, majurin ohjaamalla järjestelivät yhtä ja toista, kuinka kaatuneitten vihollisten ruumiit olivat seuraavana päivänä haudattavat y.m.

Vihdoin lähti majuri seurueineen hiljakseen ratsastamaan pois paikalta, niin että siihen jäivät jällelle ainoastaan Risto ja Olli, joka oli myös vapaaehtoisten joukossa ja seurasi uskollisesti Ristoa, kahdenkesken.

Samalla kun majuri väkineen oli poikennut satakunnan sylvää paikalta, kuului pyssyn pamaus ja samalla kaatui Risto. Anna hyppäsi ulos riihestä juoksien, itkien ja huutain: "Jussi ampui Riston! — ottakaa Jussi kiinni" j.n.e.

Samalla kun Risto kaatui, kuului murhaajan pilkkanauru ja sanat: "Ahaa, virsuherra, saitko palkinnon kujeistasi!"

Olli riensi heti Riston kaaduttua pyssyineensä murhaajan perään, vaan tämä oli kerjennyt tiheässä metsässä näkymättömiin. Olli haki kuitenkin ja löysi paikan jossa murhaaja oli ampunut. Kiireessä lähdössänsä paikalta oli murhaaja unohtanut puukkonsa, jonka visapäässä oli "puumerkki", joka sittemmin tunnettiin olevan Luoma-Jussin. — Annan aavistus oli siis toteunut.

Tämä kurja, Luoma-Jussi, oli siis antaunut venäläisten oppaaksi, paikkakuntansa ja isäinmaansa petturiksi!

Majuri, kun oli kuullut pyssyn laukauksen ja huudon: "Risto ammuttiin," palaa miehinensä takaisin murhapaikalle. Risto oli kaatunut seljällensä ja makasi verissänsä. Anna istui hänen vierellä, puolitainnoksissa syleillen ja hyväillen sitä veristä ruumista, huutaen ja itkien. Majuri sanoi: "Älä itke, lapsiraukka, ehkei se ole niin vaarallista kun näyttää, mistä saataisiin puhdasta vettä, — miehet, menkää hakemaan vettä!" Anna hyppäsi ylös ja lähti juoksemaan huutain: "Täällä on lähde, — juoskaa miehet, juoskaa!"

Anna seisahtui lähteelle, joka ei ollut kaukana niityllä, ja ennenkun miehet löysivät astian, juoksi Anna vesikiulun kanssa takaisin, lähteellä oli nimittäin alituinen kiulu. Tämä tapahtui niin pian että miehet olivat vasta lähdössä kun Anna jo oli paikalla takasin vesikiulun kanssa.

Majuri oli laskeunut polvillensa ruumiin viereen ja avasi varovasti takin. Haava, josta verta juoksi, oli rinnassa. Anna repäsi paitansa hian ja hautoi hellästi ruumiin päätä vedellä.

"Murhaajan luoti on mennyt rinnasta läpi, voi herra Jesus!" huusi Anna.

"Viihdy, lapseni", lohdutti majuri. "Minä olen pannut noutamaan välskäriä, tuossapa hän tulee!"

Välskäri alkoi heti varovasti tutkimaan haavaa. Hän sanoi: "Kylläpä osasi kanalia vaaralliseen paikkaan, hengen vaaraa minä en luule kuitenkaan olevan, luoti on onneksi tauonnut rintaluun nokkaan, josta sen voinee vetää ulos, mutta ei juuri tällä kertaa, sillä luoti on leikannut isomman suonon, josta on seurannut suuri veren tappio. Tälläkertaa ei ole muuta tehtävää kuin puhdistaa ja sitoa

haava siksi kun sairastointuu ja vähän vahvistuu".

"Elääkö Risto vielä?" huusi Anna riemuiten.

"Elää", vastasi välskäri.

"Oi, Ristoni", kuiskasi Anna.

Samalla aukeni Riston silmät. Hän kuiskasi heikosti: "Anna".

Anna riemuissansa oli juuri tarttumassa sylin sairaaseen, kun välskäri tempasi hänen niskasta ja kiljasi: "Tyttö, et saa koskea sairaaseen!" Ristolle sanoi hän lauhkeasti mutta kovasti: "Et saa puhua sanaakaan, etkä liikauttaa mitään jäsentä. Laittakaa miehet parit, joille sairast lasketaan ja varovasti kannetaan huoneeseen".

"Niin, laittakaa parit ja kantakaa sairast minun asuntooni", sanoi majuri.

"Ei, herra majuri, kantakaa sairast meille", pyysi Anna, kyynel silmin.

"Mistä sinä olet, tyttö", kysyi majuri.

"Tuosta talosta", osoitti Anna kädellensä, "jossa Risto palvelee. Minä tahtoisin hoitaa sairaan".

"Minäkin tahtoisin hänen hoitaa, oletko sinä sen talon tytär?" lausui majuri.

"Olen", vastasi Anna kainosti. "Antakaa herra majuri, minun hoitaa sairasta, minä lupaan hoitaa hänen hyvin", vakuutti Anna vesissä silmin.

Välskäri kuiskasi majurin korvaan: "Antakaa tytön hoitaa sairast, tässä näkyy olevan hellä kohta".

"No, saat hoitaa sairaan, mutta niinkauan kunnes sairast paranee, tahdon minä käydä joka päivä katsomassa kuinka hoidat", lausui majuri.

"Voi kuinka hyvä te olette, herra majuri, kun vielä lupaatte käydä meillä jokapäivä", huudahti Anna, lankesi polvilleen ja syleili majurin jalkoja.

"No, no, kuinka sinulle saattaa uskoa huonon sairaan hoitaa, kun olet niin raivoisa", kysäsi majuri vesissä silmin.

"En minä ole raivoisa, kyllä hoidan hyvin", supisi Anna, peljäten majurin peräyttävän lupauksensa.

* * * * *

Risto kannettiin siis Tuovilaan ja vuode tehtiin Annan omaan sänkyyn. Ensimmäisellä kolmella vuorokaudella välskäri ei poistunut sairaan tyköä.

Tuovilassa oli senaikaiseksi talonpojan taloksi paljo huoneita ja kun Anna oli, setänsä luona kaupungissa oppinut puhtautta, niin olivat huoneet hyvin puhtaat ja kaikki puolin siistit.

Välskärille oli Anna laittanut sängyn lähimmäiseen kamariin. Oman vuoteensa laitto Anna lattialle sairaan sängyn viereen. Anna vakuutti että välskäri sai nukkua levollisesti, sillä sanoi hän, "kyllä minä pidän huolen sairaasta ja herätän teidät kun tarve tulee".

Anna sai pääasiallisesti toimeksensa pitää raittiissa vedessä kastettua vaatetta sairaan pään ympäri ja muuttaa kääre niinpian kun se lämpeä ja kastella sairaan huulia vedellä, jos hän aukasi suutaan. Tämän teki Anna huolekkaasti ja varjeli ett'ei kärpäsenkään surina haitannut sairasta, joka aluksi makasi liikkumatta; mutta noin puoliyön aikana alkoi hän liikkua rauhattomasti ja puhua kaikenlaista Annalle ymmärtämätöntä.

Nyt tuli Annalle hätä, hän riensi herättämään välskäriä, joka heti hyppäsi ylös sängystä ja riensi sairaan luo.

Sairast oli levoton ja puhui horroksissa.

"Onko teillä minkäänlaista viiniä?" kysyi välskäri.

"On", vastasi Anna ja hyppäsi kaapille, josta hän otti viinipullon ja antoi sen välskärille, joka otti omasta rasiastansa kupin, kaatoi siihen viiniä ja jotakin muuta sekaan.

Samalla kun lääke oli valmis, kavahti sairast istuallensa sängyssä ja yht'aikaa kuului pyssyn laukaus ja surkia hätähuuto huoneen akkunaa takaa. Yö ei ollut varsin pimeä, kesäkuu kun oli. Heti tämän perästä

kuului ääni akkunasta sisälle sanellen: "Olkaa rauhassa siellä sisällä, se on koira joka vinkuu, kun sattui kalikka sääreen".

"Olli!" kuiskasi Anna välskärin korvaan, "se on Riston paras ystävä, mutta mitä on nyt tapahtunut, eihän se ole koiran, vaan ihmisen hätähuuto, joka kuuluu ulkoa ja kuuluuhan sieltä puhettakin, ettekö kuule?"

"Kuulukoon mitä hyvänsä, meillä ei nyt ole aikaa muitten kuin sairaan kanssa," sanoi lääkäri, vähän närkästyneenä. "Pidä sairaan päätä että saan lääkkeen hänen suuhun".

Anna riensi heti itkusilmin tekemään mitä lääkäri käski, jupisten hiljaan: "Antakaa anteeksi! kun olin niin huoleton, paukaus ulkona säikäytti minun taitamattomaksi, anteeksi, anteeksi!"

Sairaalle annettiin nyt lääkityksiä, hän näytti hyvin heikolta eikä näyttänyt huomanneen mitään metelistä ulkona. Hän vaipui taas levollisen näköisesti vuoteelleen ja nukkui. Anna oli hyvin hädissänsä ja kysyi tuontuostakin välskäriltä mitä hän ajatteli sairaasta.

"Ei ole vaaraa, heikkous tulee veren tappiosta ja hourauksen syy on vähäinen haavakuume. Majuri aikoi heti eilen illalla panna noutamaan tohtoria, joka voi saapua tänne kolmen eli neljän päivän perästä. Sitte otetaan luoti ulos sairaan rinnasta. Siihen saakka me koitamme saada kuumetta lievenemään ja sitte kun luoti on saatu ulos, paranee sairas hiljalleen".

"Kuinka kauvan se paranee?" kysyi Anna.

"Muutamia viikkoja".

"Viikkoja! niin kauvan! Miksette ota luotia ulos heti?"

"Ei lapseni, se ei ole niin helppo tehtävä, luoti on vaarallisessa paikassa, en minä yksin tahdo ruveta siihen, mutta kun tohtori tulee, niin kyllä tulee hyvä", lausui välskäri.

* * * * *

Kun sairas oli nukkunut, meni välskäri pirttiin, kuullaksensa syytä meteliin ulkona. Olkivuoteella pirtin laattialla makasi mies verissänsä voihkaillen. Se oli Luoma-Jussin ääni. Koko talonväki oli ylhäällä. Sairas vaikeroi:

"Menkää hyvät ihmiset hakemaan pappia!"

"Mustalainen sinulle papiksi, petturi, koira sinulle papiksi!"

"Kuinka armoton olet Olli!" vaikeroi Jussi.

"Armoton, niin, sinä olit armollinen, kun ensin antauduit vihollisen oppaaksi, sitten, kun vihollinen sai tappion, ryömit salamurha-aikeessa pensaitten suojassa ja ammuut mitään pahaa aavistamattoman rehellisen sotilaan ja kun se salamurhatyösi ei onnistunut, kun murhaesineesi jäi vielä henkiin, kun hän kannettiin tähän taloon hoidettavaksi, niin väjyit ikkunain takana, aikeessa päättää kurja konna tekosi, jossa ehkä olisit onnistunutkin, jollen minä, joka koko ajan pidin vehkeitäsi silmällä, viimeisessä silmänräpäyksessä olisi antanut kolahuksen koira-koipeesi, josta saastanen veresi nyt vuotaa. Koira sulle papiksi!" saarnasi Olli.

"Ammuitpa sinäkin minua salapaikasta", väitti Jussi.

"Ammuin kyllä. Salapaikasta sen tähden kun tiedän, että olet kurja tarkka-ampuja ja olisit voinut ampu minun kuoliaaksi. Kuka sitte olisi pelastanut murhaesineesi hengen? Muuten olisin voinut samalla ampu sinut kuoliaaksi, vaan sitä en tahtonut, sillä sinun raiskahenkesi ei ansaitse kunnollista pyssynluotia. Ei, köysi kurjaan kaulaasi! — sekään ei parempi kuin pajunen taakkavitsan silmukka. Vitsapaarilla kannettakoon raatosi suolle vaivaismännyn juurelle ja ripustettakoon siihen koetteeksi, jos korpeille kelpaa saastanen lihasi. Riippukoon siellä repo-raatosi itsellesi ylennykseksi ja pelvoksi muille pettureille!"

Kauhusta kalpein kasvoin kuunteli väki Ollin hartaita manauksia. Vihdoin sanoi välskäri:

"Katsotaanpa sairaan haavaa!"

Haava paljastettiin. Luoti oli käynyt polviniveeseen.

"Ohoo, kylläpä sattui pahaan paikkaan. Sääri täytyy leikata polven päältä."

"Voi, voi, voi, menkää noutamaan pappia", vaikeroi Jussi.

Talon isäntä lohdutteli Jussia sanoen: "Mennään noutamaan pappi" ja käski rengin heti istua hevosen selkään ja ratsastaa pappilaan, jonne oli noin peninkulman matka.

Yö oli nyt kulunut niin että auringonnousun aika oli käsillä.

Välskäri palasi toimeensa Riston hoitoon. Risto oli nukkunut levollisesti, Anna ei ollut silmänräpäystäkään poistunut Riston vuoteelta. Jussia hoiti aluksi talon emäntä välskärin määräyksen mukaan. Ei kukaan talon palkollisista tahtonut ryhtyä Jussia hoitamaan, kaikki kammoksuivat häntä, kuin mitä muuta saastaista olentoa.

Isäntä kysyi talon piioilta eikö kukaan tahtois hoitaa Jussia erinäistä palkkiota vastaan. "Ei" vastasivat kaikki kun yhdestä suusta, lisäten että jos isäntä siihen pakottaa ketään heistä, he heti kaikin lähtevät pois talosta, sillä heitä ei ole pestattu petteurin hoitajaksi, vaan tekemään kunniallista työtä.

Iltapuolella päivää tuli pappi ja ripitti Jussin.

Olli irvisteli, supisten itsellensä: "Kas nyt on Jussi taas valmis toimeensa. Hyvä että menetti säärensä, muuten olisi hän valmis opastamaan vihollisia".

Edellä puolenpäivän saapui majuri tiedustamaan Riston tilaa. Hän toi muassaan sairaalle kaikenlaisia virvoitusaineita ja herkkupaloja. Ristokin oli herällä ja täydellä taidolla vaikka muuten heikko, eikä saattanut puhua muuta kun jonkun yksitavuisen vastauksen välskärin kysymyksiin.

Lupauksensa mukaan kävi majuri joka päivä katsomassa sairasta, jonka vuoteen vierellä hän poikkeuksetta tapasi Annan. Tämä taas loisti riemusta sekä sairaan näkyvästä paranemisesta, että majurin hyväntahtoisuudesta.

Vihdoin neljäntenä päivänä Riston sairastumisen jälkeen saapui majuri Tuovilaan lääkärin kera, joita seurasi nuori lääketieteen kokelas, majurin poika.

Kun lääkäri näki sairaan, hyppäsi hän ällistyneenä pari askelta takaperin, katsoin vuorotellen sairasta ja kokelasta silmiin. Vihdoin lausui hän: "En kuunapäivänä ole nähnyt kahta noin yhdennäköistä ihmistä kun sairas ja tuleva nuori virkaveljeni ovat, tässä pitää olla hyvin varuillansa, ettei tule erehdystä terveen ja sairaan välillä", jatkoi hän hymyillen.

Sairaalta kysyi lääkäri: "Kuinka voitte?"

"Hyvin muuten, vaan rintaa pistelee — haavassa ei ole kipua vaan pisto tuntuu syvemmissä".

"Jaha, näyttäkää sormellanne paikka missä pisto on", käski lääkäri.

"Tässä tulee vähän kivullinen teko, luoti pitää kaikella muodoin saada ulos: kärsivällisyyttä nyt muutamia silmänräpäyksiä", jatkoi lääkäri.

"Kyllä minä kärsin", vastasi Risto.

"Anna olisi hyvä ja poistuisi hetkeksi", pyysi tohtori.

"Enkö minä saa olla täällä", lausui Anna rukoillen.

"Entä jos se tekee sulle pahaa", sanoi Risto.

"Ei, kyllä minä kärsin".

"Antakaa Annan olla sisällä, ehk'ei kipu ole kovinkaan vaikia", pyysi Risto.

"No, kun niin tahdotte, mutta te ette saa katsoa minun työhöni — katsokaa toisianne silmiin (itselleen: se lievittää sairaan kipua)", lausui tohtori.

Tohtori ryhtyi työhönsä ja lyhemässä kuin minuutin ajassa laski hän luodin oikean käden sormilta vasemmalle kämmenellensä huutain riemuten: "Kas tässä! — sairaan henki on pelastettu!"

Samalla painuivat sairaan silmät umpeen, hän vaipui kuolon vaaleana vuoteeseen.

"Herra Jesus! kuoleehan se", huusi Anna, vajoten pyörtyneenä laattialle.

Samalla aikaa kun välskäri puhdisti ja satoi sairaan haavat, oli tohtorilla tekemistä saadaksensa Annaa tointumaan pyörreksistä. Hän vihdoinkin virkosi. "Onko Risto kuollut?", huusi Anna itkien.

"Elää Risto ja tulee elämään luonnolliseen kuolemaansa saakka, ellei pahempi murhaluoti häntä kohtaa. Sairas tosin on nyt heikko leikkauksen takia tapahtuneesta kivusta ja verentappiosta, joka heikkous tulee kestäämään muutamia vuorokausia, — mutta mitään hengenvaaraa nyt enää ei ole", lohdutti tohtori Annaa, — ja jatkoi: "Majurin pyynnöstä en minä poikkea sairaan luota ennenkuin hänen paranemisensa on kaikille silminnähtävä".

"Minä varmaan olen nukkunut kauvan: unissani näin että Risto kuoli", lausui Anna yhä itkien.

"Älä nyt puhu mitään kuolemasta; vastahan teillä *elämä* aikaa — laita nyt vaan puolista, minulla ja ehkä muillakin on nälkä tämän verisen työn perästä!" lausui tohtori naurain.

"Oi kuinka tyhmä minä olen, kun en ennen ole ajatellut näin luonnollista asiaa — anteeksi taas!"

Puolinen ei viipynyt, se laitettiin talon erinäiseen siistiin ruokahuoneeseen. Puolispöytään istuivat sekä vieraat että talon emäntä ja isäntä. Anna, jonka majuri, kuten kohtelias sotaherra ainakin, johdatti pöytään, pyysi anteeksi, ettei hän voinut istua, kun hänellä oli muuta hommaa ja sitä täytyi olla liikkeellä. Ruokaa ei ollut monta "räättiä", vaan puhdasta ja maukasta, pöytäkalut puhtaat, kun parhaassa herrastalossa. Vieraat ihmettelivät sitä puhtautta ja järjestystä, joka vallitsi tässä kaukaisessa sydänmaan talossa. Huoneitten laattiat ja huonekalut maalaamattomat, mutta välkkyvän puhtaat, vierashuoneitten penkit ja rahat peitetyt kauniilla ryijyillä, pöydät lumivalkoisilla pöytäliinoilla, kaikki kotitekoa j.n.e. "Se on tuo tyttö, niin nuori kun hän on, joka on järjestyksen pitäjä tässä talossa", sanoi majuri. "Sairas on tytön sydämen lempi", jatkoi tohtori. "No, no, Risto on reipas ja kaunis poika", jatkoi hän hymyillen. "Ja Anna kaunis ja nerokas tyttö", myönsi majuri. "Minä olen Teille suuressa kiittolisuuden velassa, herra tohtori, kun olette pelastaneet pojan hengen, minä luulen hänestä tulevan kunnan miehen", jatkoi majuri.

Herrat puhuivat keskenänsä luonnollisesti ruotsia, jota he eivät tienneet kenenkään talon väestä ymmärtävän. Anna kuuli ja ymmärsi kaikki mitä herrat puhuivat keskenänsä. Hän vuorotellen punastui ja vaaleni, kun sai kuulla herrain suusta sydämensä salaisuudet. "Miltä pahalta hengeltä herrat ovat tuon saaneet tietää, vaik'emme Riston kanssa ole puhuneet sanaakaan koko asiasta. Kyllä se on tosi että rakastan Ristoa niin, niin ... ja kyllä Ristokin rakastaa ... minua... Siitä kyllä olen varma... Risto rakastaa minua ... oi kuinka hauskaa! mutta kuinka herrat tietävät, kas, sitä en ymmärrä", supisi Anna itseksensä,

Puolisten jälkeen meni tohtori ja muut herrat pirttiin katsomaan Jussia, joka makasi vuoteessa. Majuri sanoi Jussille: "Enpä olisi uskonut löytyvän niin kehoa suomalaista kun sinä olet, kun olet antaunut vihollisen palvelukseen isänmaasi petturina ja sen lisäksi olet tavattu salamurhan teosta; minulla olisi päällikkönä täällä oikeus antaa heti hirttää sinut muitta mutkitta, vaan saat nyt parata, jonka jälkeen saat tuomiosi".

Jussi vaikeroi ja rukoili armoa, vakuuttaen parantavan elämänsä.

"Uskokaa sen konnan vakuutuksia", sanoi Olli, joka myös oli paikalla.

"Asiamme on nyt katsoa sairaan haavaa", sanoi tohtori, lähestyen vuodetta.

Kun tohtori oli tarkastanut haavan, sanoi hän: "Sääri on sahattava poikki polven yläpuolelta".

"Voi, voi, eikö se muuten parane?" märisi Jussi.

"Ei parane muuten; neljän vuorokauden takaa on henkesi pellolla, jos ei säärtä leikata".

"Antaa konnan kuolla, mitä pikemmin, sen parempi", murisi Olli.

"No, totta se sitte täytyy sääri leikata", mökisi Jussi, heittäen tulivihasen katseen Olliin.

"Sairaantäytyy nukuttaa, noutakaa arkkuni tänne", käski tohtori väliskäriä.

Teko tehtiin onnistuneesti ja sairasta hoidettiin huolella.

* * * * *

Risto parani nähtävästi, niin että tohtori kuudentena päivänä lausui Annalle: "Nyt minua ei täällä enää tarvita, Risto on hyvissä voimissa, ainakin niin, ettei mitään vaaraa enää ole. Kuukauden perästä on hän aivan terve, sen jälkeen tarvinnette molemmat jotain muuta toimitusmiestä".

"Muuta toimitusmiestä! Ketä sitte?" Kysäsi Anna katsellen lapsellisella kummastuksella tohtoria silmiin.

"Esimerkiksi pappia".

Nyt Anna alkoi käsittää, mitä tohtori tarkoitti, vaan tahtoen päästä tästä aineesta sanoi sukkelaan:

"Nyt on kohta puolisten aika, eihän tohtori lähde puolisetta?"

"Minä syön puolista majurilla, sillä se on matkallani ja minulla on muutenkin asiaa majurille".

"Mutta majuri sanoi minulle eilen täältä lähtiessänsä että hän nuoren tohtorin kanssa tulee tänne puoliselle tänään", selitti Anna; "minä panen heti ruokaa pöydälle — saanhan?"

Tohtori myöntyi Annan pyyntöön ja samalla kun Annalla oli puolinen valmis, saapui myös majuri paikalle.

Majuri oli hyvin leikkisä herra, vaikka joskus hajamielinen, niin että hän välistä alkoi puhua somea ruotsalaisille ja päinvastoin. Nytkin kun hän astui sisälle, tempasi hän kursailematta Annan syliinsä ja lausui: "Hur mår du, min lilla pulla?" (Kuinka voit tipuseni?)

Anna vastasi puhtaasti samalla kielellä: "Tackar mjukast herr major, mycket bra!" (Kiitoksia, herra majuri hyvästi).

Majurin suuret silmät levenivät täyden kuun muotoiseksi ja hetken ällistelyänsä sanoi hän: "Jaså, du kan svenska, lilla skålm?" (Vai osaat ruotsia, pikku koiran-silmä), ja nyt kun istuttiin pöytään, muuttui ruotsi kanssapuhekieleksi suomen sijaan, jota sen aikaiset herrat hyvin jäykästi voivat puhua. Annakin istui nyt puoliselle herrain kanssa, tiheään välillä pujahtaen Riston huoneessa. "Sinä olet siis kuullut ja ymmärtänyt kaikki mitä me keskenämme näitten herrain kanssa olemme puhuneet, Anna", sanoi majuri.

"Olen kait ymmärtänyt mitä olen kuullut", vastasi Anna punastuen.

"No, emmehan ole puhuneet mitään pahaa Annasta", kiiruhti tohtori vakuuttamaan.

"Ei, enemmän hyvää, hyvät herrat, kun minä sydänmaan tyttötollukka ansaitseen".

"Missä sinä olet oppinut ruotsia?" kysyi majuri.

"Setäni tykönä Kuopiossa, siellä olen ollut neljä vuotta. Siellä olisin vielä nytkin, vaan vanhempani ikävöivät minua ja minullakin oli niin hirveän ikävä vanhempiani, jonkatähden tulini takaisin kotiin — ja hyvähän minulla on, kun mulla on niin hyvät ja rakkaat vanhemmat. Minulla vaan on ikävä siitä, että setäni ja hänen rouvansa jäivät niin pahoille mielin, kun erosin heistä. He kernaasti olisivat pitäneet minun luonansa ja hyviä ne olivat minulle, vaan koti-ikävä voitti", lausui Anna.

"Siinä teit oikein lapsi. Rakkaus lasten ja vanhempain välillä on ihmisen pyhin tunne ja velvollisuus", lausui majuri juhllallisesti ja liikutetulla mielellä.

"No kuinka Risto voipi?" kysäsi majuri tohtorilta.

"Hyvin, ei ole nyt enään mitään vaaraa, minä olen jo sanonut Annalle, että tänään jätän Riston hellempiin käsiin ja lähden tieheni".

Anna tekeitse tyhmän näköiseksi eikä ollut ymmärtävinään tohtorin puhetta.

"Entäs sala-ampuja, miten hänen kanssaan on? Pitää tarkoin varoittaa, ettei hän pääse karkuun", jatkoi majuri.

"Ei taida heittiöllä olla halua karkuun, kun toisesta säärestä ainoastaan neljäsosa riippuu katalan ruumiissa", vastasi tohtori.

"Mutta kun hän paranee, voisi hän tavalla tai toisella päästä karkuun. Hänelle pitää asettaa erityinen vahti, joka ei päästä häntä hetkeksikään silmänsä edestä. Onko Olli täällä?" kysyi majuri.

"On", vastattiin.

"Käskekää hän tänne!"

Olli tuli heti majurin eteen.

"Sinun pitää ottaa petturi vartioitavaksesi yötä ja päivää. Jos niin tapahtuisi ettet voisi häntä muuten estää karkaamasta, niin ammu eli lyö hänet kuoliaaksi, muista se, että petturit ovat kavaloita! Omalla hengelläsi saat vastata, jos päästät vangin karkuun!" tuomitsi majuri.

"Ottakaa minun henkeni, jos tapaatte Jussin elävänä karkuretkellä", vakuutti Olli.

Ennen poislähtöänsä meni tohtori tiedustamaan vangin tilaa. Vanki valitti kipujansa ja unettomuutta.

Tohtori vastasi: "Paha omatuntosi tekee unettomuuden. Kuitenkin annan sulle tämän pullon, siinä on lääkettä, jota otat teelusikallisen, kun unettomuus vaivaa, niin tulee uni ja hoida haavaa kuin olen neuvonut, niin voit olla terve parin kuukauden perästä, hyvästi!"

Olli käveli tohtorin perässä sisälle ja valitti hänkin vaivojansa: häntä kohtasi välistä hengenahdistus, pyyti sentähden tohtorin apua.

"Tule hetken päästä tänne, niin saat rohtoja!"

Tohtori valmisti rohdot ja kun Olli tuli takasin, sanoi tohtori: "kas tässä saat pullon, ota siitä joka iltana teelusikallinen, se poistaa hengenahdistuksen ja on muuten vahvistavaa. Hyvästi vaan, Olli, onnea hauskaan virkaasi!"

"Vihtahousulle koko virka; vaan ne päästäisivät tuon lurjuksen vielä karkuun jatkamaan konnantöitensä, ellen taas vartioitse häntä. Ikävä aika tässä kyllä tulee, mutta ehkä Risto paranee piankin, niin hän kyllä käy juttelemassa, joten poistuu ikävä", arveli Olli.

Talossa oli, kappaleen matkaa nykyisestä kartanosta, erinäinen vanha asuinhuonerehto — ensimmäinen rakennus kun taloa aljettiin ja siis ehkä vanhempi sataa vuotta, jo kymmeninä vuosina autiona — jossa oli kaksi pienoista huonetta. Tämä rakennus laitettiin Jussille sairashuoneeksi ja samalla vankilaksi. Etuhuone laitettiin Ollille asunnoksi ja perähuone vankilaksi. Vankilaan ei päästy muuten kun etuhuoneen läpi. Vankilaksi aivotussa huoneessa oli pienoinen akkuna, niin pieni että siitä tuskin kissa olisi voinut mahtua läpi joten huoneen valo ei ollut juuri loistava, vaan tarpeeksi sairaalle, erittäinkin vangille. Huoneitten väliseinään tehtiin reikä, jonka kautta annettiin vangille ruokaa. Vangin vuode sijoitettiin seinän viereen reijän alle. Toiselle puolen seinän, saman reijän alle, sijoitti Olli itsellensä pöydän, siinä pitääksensä tarpeellisia pikkukapineitansa ja päivillä istuakseen sen vierellä, joten hän voi pitää vankia tarkkan katsannon alla. Vuoteensa sijoitti Olli huoneensa vastakkaiselle seinälle.

Mutta vanki luonnollisesti tarvitsi hoitajan, vaan siinä tuli vaikeuksia, ei kukaan tahtonut antautua "petturin hoitajaksi". Vihdoin haettiin eräs irtain paikkakunnalla oleksiva vanhempi pahanmaineinen vaimoihminen, "Mieron Saara", joka otti vangin hoitotoimen.

Sitte kun huoneet olivat varustetut, kannettiin Jussi sänkynensä kortteeriinsa. Hän huomasi heti että hän oli vanki, vaikkei ollut siitä tietävinään. Hän murisi kuitenkin minkätähden häneltä otettiin pois kaikki aseet: pyssy, veitsi, ruutisarvi y.m.

Olli oli huoneessa kun sairas tuotiin; hoitajatarkin oli saapunut paikalle ja sairaan sänky, Ollin komennon mukaan, asetettiin paikallensa. Tämän tehtyä sanoi Olli sairaansaattajille: "kas nyt saatte lähteä pois" ja poistui myös itse, kiersi oven lukkoon, veti avaimen ulos ja pisti sen lakkariinsa. "Kas nyt on lintu häkissä", sanoi hän tyytyväisenä.

Majuri ja tohtori olivat nyt päättäneet matkustaa pois. Ennen lähtöänsä puheli majuri kauvan Riston kanssa jossa Annakin sai olla läsnä.

Majuri istui Riston sängyn viereen, käski Annan istua toiselle tuolille viereensä ja puhui Ristolle: "Sydämmessäni iloitsen siitä, että olet nyt hyvällä tiellä paranemaan haavoistasi. Sekin lohduttaa minua, että vihollinen on antanut rauhan paikkakunnalle ja luotan että siltä suunnalta saamme nauttia rauhaa ainakin tämän vuoden ajan, erittäinkin kun vihollisen meille vaarallinen, hurja opas nyt on katiskassa. Heti parattuansa pitää hänet lähettää Savonlinnaan sota-oikeuden tuomittavaksi; minun tahtoni on, että kehnoinkin petturi saapi laillisen tuomion, liijotenkin kun tällainen tapaus tietääkseni on ensimmäinen Suomessa. Isävainajani, ehkä syntyisin ruotsalainen, oli kauvan sotilaspäällikkönä Suomessa, kehui aina, että petturuus Suomessa oli tuntematon. Vihollinen näillä erämaan seuduilla on tosin vähemmällä poikkeuksilla ainoastaan Karjalais-ryöväreitä, joitten joukkoon liittyy parvi melkein säännöllisesti sotapalveluksesta karanteita venäläisheittäjiä, mutta kun säännöllinen Venäjän sotaväki ei ainoastaan estä, vaan päinvastoin yllyttää näitä ryöväri-laumoja raatamaan suomalaisia, niin on vihollinen sen vaarallisempi. Sentähden ovat rajamme Venäjää vastaan vaikat suojella meidän verraten vähillä sotavoimilla. Pääasiallisesti täytyy vakinaiset sotavoimamme koota niille paikoille missä vihollinen uhkaa järjestetyillä armeijaryntäyksillä, joten te raukat täällä erämaissa saatte pääasiallisesti turvautua omiin voimiinne.

"Eilis päivänä", jatkoi majuri, "sain armeijan kenraalilta Savonlinnasta kirjeen, jossa hän kertoo kulkevan peljättäviä huhuja venäläisen ryntäysaikaista ja kehoittaa minuakin, jos mahdollista, kokoamaan väkeä ja rientämään apuun.

"Koska nyt, kuten mainitsin, vihollinen täällä tällä kertaa ei näytä uhkaavan, niin olen päättänyt

noudattaa päällikköni kehoitusta ja matkustaa Savonlinnaan. Jos kuitenkin se odottamaton tapahtuisi, että vihollinen taas näyttäytyisi, niin on tässä (antain Ristolle paperin) sulle käsky ja lupa minulta kapulaa lähettämällä käskeä väkeä apuun; päästyäni matkani perille lähetän kenraalin vahvistuksen käskylleni. Tulevana keväänä toivon taas voivani saapua näille paikoille.

"Ja nyt vielä yksi asia, joka koskee teitä molempia, lapsukaiseni! Minä luulen varmuudella huomanneeni teidän välillänne hellempiä tunteita. Jos niin tosiaankin on niin tunnustakaa se minulle, minä tahdon olla isä teille molemmille, tunnustakaa nyt heti", kehoitti majuri.

Anna ja Risto tirkistelivät toisiansa hetken äänettöminä punastuneilla kasvoilla.

Vihdoin sai Risto äänen, tarttui Annan molempiin käsiin ja huusi ihastuneena:

"Anna!"

"Ristoni!" vastasi Anna.

"Noo, asia on selvä. Mene ja käske vanhempasi tänne!" sanoi majuri Annalle.

Anna kernaammin lensi kun juoksi ulos ja vähän hetken perästä veti hän vanhempiansa vierashuoneeseen sanaakaan heille puhumatta. "Tässä, herra majuri!" huusi Anna.

Vanhemmat katselivat vuorottain toisiansa ja Annaa, tietämättä mistä kysymys oli.

Vihdoin huusi majuri: "Anna, tule tänne."

Anna totteli heti käskyä. Majuri tempasi tytön syliinsä, samalla kavahti Ristokin istualle sängyssä ja molemmat Anna ja Risto kietoivat käsivartensa majurin kaulaan niin, että majuri oli vähällä tukehtua nuorten suutelemisesta. Majuri huusi teeskennetyllä hätähuudolla: "Tohtori, tohtori, tulkaa apuun, täällä tapetaan!"

Tohtori, joka jo oli matkustuspuvussansa, hyppää hätäisen näköisenä toisesta huoneesta kysyen: "Mitä herran nimessä täällä tehdään?" vaan kun hän näki kohtauksen, huomasi hän heti asian ja sanoi: "Ahaa, joko tuli asia selville?"

Kun majuri sai suunvuoroa, kysäsi hän ivailen Annan vanhemmilta, jotka yhä ällistyneinä seisoivat äänettöminä:

"Onko teillä mitään vastaan, jos minä kihlaan tässä kaksi nuorta huppanaa toisiinsa?"

Nyt selkesi vanhemmille asia, he vastasivat: "Tehköön itse kuinka tahtovat. Jumala siunatkoon heitä ja teitä, herra majuri!"

Majuri otti liivinsä taskusta kaksi kultasormusta ja jakoi ne nuorten välillä sanoen: "Vaihettakaa nyt sormuksia. Herra siunatkoon teitä, rakkaat lapseni!" Riston korvaan kuiskasi majuri: "Sormuksen sormessasi sain äidiltäsi, se on kallis kappale sekä sinulle että minulle."

"Äidiltäni?" huusi Risto hämmästyin ja isot kyyneleet vuotivat hänellä silmistä.

"Vaiti nyt, lapseni, vastedes saat ehkä tietää enemmän", kuiskasi majuri taas.

Vihdoin tointuivat Annan vanhemmatkin onnittelemaan ja siunaamaan nuoria.

"Kaikki mitä nyt on tapahtunut, tiesin minä heti kun ensikerran näin teitä, nuoret. Varoitan vaan, Risto, ettet vasta joudu salamurhaajan esineeksi, kaikista senlaisista ei ole yhtä hyvät seuraukset kuin nyt", leikkitteli tohtori.

"Mistä te sen tiesitte, herra tohtori kun äsken sanoitte?" kysäsi Anna.

"Minä olen tietäjä", ivaili tohtori.

"Mutta kun Olli ei ole täällä, missähän Olli on?" lausui Risto ikävöiden.

"Olli on toimeksensa, josta hän ei poistu", vastasi isäntä.

"Toimeksensa! — missä toimessa?" kysäsi Risto.

Risto ei ollut saanut vihjaakaan mitä oli tapahtunut hänen sairastumisensa jälkeen. Anna kertoi nyt lyhykäisesti mitä oli tapahtunut, kuten Olli oli pelastanut hänen Jussin toisesta murhayrityksestä, kuinka Jussi nyt oli samalla kertaa sairas ja vanki ja että Olli oli hänen vartiansa.

"Jussiraukka, kuinka keho" — huokasi Risto — "Olli siis ei tohdi poiketa hetkeksikään paikalta", kysyi Risto.

"Jos isäntä menee Ollin siaan, niin saa hän minun luvalla tulla tänne hetkeksi", lausui majuri, kun hän näki Riston hartaasti haluavan kohdata Ollia. Isäntä tahtoi kernaasti noudattaa majurin ja Riston tahtoa ja meni Ollin siaan.

Olli saapui heti vierashuoneeseen, tervehtien ensin sotamiehen tavalla majuria.

Majuri vakuutti, että Olli hetkeksi oli vapaa sotamiehen asemasta, sai siis olla ja liikkua vapaasti.

Saatuansa tällaisen luvan, juoksi Olli Riston vuoteelle ja lausui;

"Morjens, Risto! sinä olet aina onnen lempilapsi. Salamurhaajan luoti teki sinun onnellisemmaksi, kun voit odottaakkaan; minä toivoisin itselleni salamurhayrittäjän joka pensaassa ja tusinan tykinluotia rintaani samanlaisella seurauksella". Annan tempasi Olli laattialle ja pyöritti häntä semmoista vihuripolskaa että katsojat olivat pakahtua riemunauruunsa.

"Tule tänne kunniallinen rehti kumppani, että saan syleillä ja kiittää sinua jaloudestasi!" huusi Risto sängystänsä.

Kumppanit syleilivät toisiansa ilokyyneil silmin.

"Jakakaamme riemut ja murheet keskenämme tästä lähtien niinkuin tähänkin saakka olemme tehneet!" lausui Risto.

"Niin teemmekin, ole varma siitä!" vastasi Olli.

* * * * *

Nyt lähtivät herrat matkalle. Sydämmellisillä molemmipuolisilla kiitoksilla ja tyytyväisyydellä erosivat vieraat ja talonväki. Olli meni taas toimeensa ja päästi isännän ottamaan vierailta jäähyväisiä.

Kun nyt nuoret kihlatut jäivät kahdenkesken, oli heillä luonnollisesti paljon puhumista. Ensiksikin katselivat he loistavia sormuksiansa. Anna hyppeli riemuissansa huudahdellen:

"Oi, Ristoni! nyt emme koskaan eroa, nyt et sinä enää lähde pois talosta, ethän?"

"No en!" vastasi Risto hajamielisesti tirkistellen sormustansa.

"Miksi näytät niin alakuloiselta, Ristoni, etkö ole iloinen?" kysyi Anna allapäin.

"Olen kyllä iloisempi, kun olisin voinut toivoakaan, rakkain Annani, mutta".

"Mutta?"

"Anna anteeksi, Annani, hajamielisyyteni, tulin näet ajattelemaan majurin sanoja, jotka hän kuiskasi minulle sormuksen annettuansa".

"Mitä hän sanoi, sano, sano, Ristoni?"

Majuri sanoi: 'sormuksen sormessasi sain äidiltäsi, se on kallis kappale sekä sinulle että minulle'. Kun näki, että hämmästyin, jatkoi hän: 'Vaiti, vastedes saat ehkä tietää enemmän!'.
"Mitähän se merkitsee?" arveli Anna kummastellen.

"Kas sitä en ymmärrä", vastasi Risto.

"Vastedes saamme tietää enemmän. Odotamme siis, ole nyt iloinen Ristoni!" viserteli Anna.

"Iloinen kyllä olen, iloisempi kuin voit arvatakaan Annaseni! Saati vaan saamme rauhaa viholliselta, niin on onnemme täydellinen, eikö niin, kultaseni?" lausui Risto ihastellen.

"Niin Ristoni, oma Ristoni!"

Noin kuukauden kuluttua majurin matkustuksen jälkeen oli Risto täydellisesti terve. Hän oli varoillaan vihollisen suhteen, lähetti rajamaille tiedustelemaan vihollisen liikkeitä, vaan kaikkialta kuului rauhaa.

Eräänä päivänä saapui sotapäälliköstöltä kaksi lähettilästä, jotka juhlallisesti jättivät Riston

kersantiksi nimityskirjeen sekä valtuutuksen paikkakunnan päällikön poissa ollessa käskeä koolle väkeä vihollisen läheystyessä. Samalla kertaa sai Risto säädetyt, arvonsa mukaisen sotilaspuvun. Anna sattui sillä kertaa olemaan kylässä. Aikeessa tehdä Annalle äkki-ihastuksen kotiin tullessa, pukeutui Risto sotilaspukuunsa ja pisti uudet virsut jalkaansa. Kun Anna tuli kotiin ja astui vierashuoneeseen, näki hän nuo kaksi lähettilästä nousevan istualta seisallensa tervehtien häntä. Kolmas "vieras" seisoi toisen huoneen ovella kynnyksen takana niin ettei virsut näkyneet ja huusi ruotsiksi! "Päivää Anna".

"Päivää, päivää", vastasi Anna samalla kielellä.

"Onko nuori tohtori ruvennut sotapalvelukseen?" kysäsi Anna.

"Olen", vastasi Risto, koettaen muuttaa ääntänsä.

"Mihinkähän Risto on mennyt silläaikaan kun käväin kylässä, minäpä lähden etsimään häntä, olkaa niin hyvät ja istukaa niin kauvan, hyvät herrat!" lausui Anna. Lähettiläät selittivät heillä ei olevan aikaa viipyä, jonkatähden sanoivat jäähyväiset Annalle. Kolmas vieras (Risto) sanoi haluavansa tavata Ristoa ja odottavansa kunnes hän tulee. Anna juoksi huoneesta huoneeseen ja kyseli väeltä mihin Risto oli mennyt, kävi "väkituvallakin" (Ollin luona). Mutta Ristoa ei näy eikä kuulu.

Risto asettautui oven pieleen, josta Annan piti tulla takasin. Anna tuli norpolla nokin ja läähättäen ovesta sisälle.

"Eikö löytynytään Risto?" kysäsi Risto.

"Eihän sitä löydy, minä en ymmärrä olisiko mennyt metsään", sanoi Anna katsomatta vieraaseen. Risto kääräsi käsivartensa Annan kaulaan ja veti Annan pään niin liki rintaansa, että Anna ei voinut katsoa pahantekijää silmiin ja kuiskasi: "Lähdemme yhdessä etsimään".

Anna huusi hämmästyneenä: "Hyi, herra, ette saa koskea minuun!" kiskoi kaikin voimin irti itsensä ja juoksi toiseen päähän huonetta.

"Anna!" huudahti Risto vihdoinkin ääntänsä muuttamatta.

Anna kääntyi huutajaan päin ja huusi vuorollaan:

"Risto! mitä kummitusta tämä on?" ja juoksi Riston syliin. Samalla astuivat poistuneet lähettiläät sisälle naurain täydestä kurkusta: "Jopa löytyi Risto!"

"Häijy Risto, hyi kun narraat omaa Annaasi; olin vähällä juosta karkuun koko talosta".

Nyi seurasi kaikkia tyydyttävä selitys asiaan. "Miksi pukeusit virsuin, Ristoni?" kysyi Anna.

"Siksi että muistasit minua siitä ajasta, jolloin kävin pestinotossa".

Anna riemuitsi nyt kun pikkulapsi, koko talon väen huusi hän riemuiten katsomaan kuinka komea Risto oli.

"Lähdemme nyt Ollin luokse, varmaan hänkin ihastuu, kun näkee sinun kersantin asussa", liverteli Anna. "Malta minä menen ennen ja narraan Ollia, että iso sotaherra tulee häntä kahtomaan", jatkoi Anna liverrellen.

"Ei, pullani, emme narraa Ollia, hän voisi ehkä pelästyä".

"Olinko nyt tyhmä, Risto? Anna anteeksi, minä olen niin iloisella mielellä etten voi hillitä itseäni".

"Annani, ole sinä iloinen, samoin olen minäkin", vakuutti Risto.

Molemmat menivät nyt Ollin luokse.

"Tässä saan esitellä kenraali Risto Rytkösen!" huusi Anna Ollille.

"Kersanttikin piisaa", nauroi Risto.

Kumppanit syleilivät toisiansa vakuuttaen uudelleen toisillensa molemminpuolista vilpittömyyttä.

"Etkö tahdo katsoa sairasta?" kysäsi Olli.

"No jos kävisimme katsomassa Jussi-parkaa.

"En minä saata häntä raukkaa nähdä", lausui Anna.

Risto ja Olli astuivat sairashuoneeseen.

"Tunnetko minua Jussi, kuinka se on nyt sinun laitasi?" kysyi Risto liikuttettuna.

"Tunnen, herra kersantti, pahoin asiani, kun majuri on tullut pahain kielten kautta siihen luuloon, että olisin tahtonut teitä murhata, joka kuitenkin ei koskaan ole ollut aikeeni. Olkaa siis hyvä ja rukoilkaa majuria minun puolestani poistamaan epäluulonsa, kyllä majuri teitä uskoo ja päästää minun vapaaksi, jos paranen tästä syyttömästä taudistani", katkeroi Jussi.

"Kuule roistoa mitä se on kehrännyt kokoon", huusi Olli.

"Etkö ampunut kersanttia pensaasta, jonne kiressäsi unhotit puukkosi, jota paitse Anna oli jo ennen nähnyt väjymisesi ja tuntenut sinun, katala. Tämä kaikki ei ole totta eikä niin, paholainen?" jatkoi Olli.

"Puukko kyllä on ollut aikoinaan minun, mutta sen olen kadottanut monta päivää sitten, enkä siis voi ymmärtää kuinka se oli joutunut paikalle, josta se on löydetty. Mitä taas Annan keksintöön tulee, niin on hän täydellisesti erehtynyt", väitti Jussi.

"Jussi-rukka syytön kuin Pontius Pilatus! Entäs väjymisesi Tuovilan akkunoitten alla, silloin kuin sait kolahuksen koipeesi, siitäkin olet aivan viaton, eikä niin Jussi-parka", jatkoi Olli.

"Satuin muuten kulkemaan sivu, ja kuin kuulin hätäistä liikettä sisällä, niin katsahdin uteliaisena ikkunasta sisälle, jolloin sinä ammuit minua", väitti Jussi.

"Ja laittausit pyssyinesi ampumaan ikkunasta sisälle aivan 'uteliaisuudesta', eikä niin, enkeli hyvä?" jatkoi Olli.

"En aikonut ampua, enkä ole ampunut?" väitti Jussi.

"Mutta heti viimeainitun tapauksen jälkeen, kun majuri sinua nuhteli, ei sinulla ollut mitään sanomista puolustukseksi, mistä se tulee, herttainen Jussi?" irvisteli Olli taas.

"Silloin olin niin tuskissani ampumisesta, etten taitanut sanoa mitään".

"Aivan niin, silloin et ollut kerjennyt vielä koota konnankoukkujasi, vaan nyt kun olet saanut aikaa, niin olet kehrännyt ja kutonut valheverkkojasi aikeissa niillä suojella saastaista olentoasi, eikä niin Jussi — syytön lapsi?" puheli Olli ivailleen.

"Kyllä on Jussi-raukka asiasi pahalla kannalla, Kaikesta mitä on tapahtunut käy selville, että olet syyllinen, vaan väität sittenkin olevasi syytön. Se näyttää siis, että olet tuiki paatunut ja sentähden en voi sinua puolustaa majurin luona, sitä vähemmän, kun asia on ilmoitettu armeijan päällikölle, joten majurikaan ei voi auttaa asiaa, vaan tulee se tutkittavaksi oikeudessa", lausui Risto syvästi liikuttettuna.

Risto ja Olli palasivat Ollin huoneeseen, jossa Anna odotti heitä. Hetken perästä saapui Saara, pyytäen saadaksensa mennä korjaamaan vangin huonetta ja vuodetta. Olli avasi oven, sitten kun hän tavallisuuden mukaan oli tarkoin katsonut ettei Saaralla ollut päällä mitään luvatonta kalua, sulki sen taas ja pisti avaimen taskuunsa.

"Kyllä se on aika konna tuo Jussi, se luikertaa kuin käärme. Tyhmästi ettei majuri antanut heti hirttää heittiötä, minä pelkään, että se kanalja houkuttelee yhdellä eli toisella tavalla irti itsensä ja sitte emme saa olla levossa ei yöllä eikä päivällä, se on semmoinen katala se sama Jussi", puhui Olli.

"Mihinkäpä hän pääsee kun on sinun tarkan katsantosi alla, eikä hänellä sota-oikeudelta ole muuta toivoa kuin hirsipuu", lausui Risto. — "Kun hän nyt olisi tunnustanut rehellisesti, niin tiedätkö Olli, minä olisin kaikin voimin koettanut puolustaa häntä".

"Se se, mutta se on niin paatunut raukka ettei hän voi parata", sanoi Olli.

Anna, Risto ja Olli istuivat kauvan Ollin huoneessa, jaaritellen ja resuten vilkkaasti yhtä ja toista, totta ja leikkiä, kaikki korkealla äänellä.

Sillä aikaa oli Saaran ja Jussin välillä ollut yhtä vilkas vaan hiljainen kanssapuhe:

Jussi: "No oletko saanut jotain selvää, jos se on mahdollista päästä karkuun tästä helvetin luolasta?"

Saara: "Minä luulen ettei se ole mahdotonta".

Jussi: "No miten?"

Saara: "En sano, ennenkuin valalla vahvistat lupauksesi".

Jussi: "Naida sinun?"

Saara: "Niin".

Jussi: "Minä vannon, saat lukea valan. Tässä on piipia".

Saara: "Pane kaksi sormea kirjan päälle!"

Jussi latoi sormensa kirjan päälle.

Saara luki valan ja Jussi jänkytti perästä. Jussi koetti hoskata sanain kanssa, muun muassa sanoi hän "etten minä nai", mutta Saara ojensi: "että minä nain" j.n.e.

Saara: "Muista vaan valasi, rikkomus on yhtä vaarallinen kun olisit vannonut käräjissä!"

Jussi: "Kyllä pidän valani, (itsellensä: vaikka hirttäisivät minun kymmeneen kertaan, niin en nai tuota petäjälevynaamaa). Sano nyt!"

Saara: "Uunin solan perässä on jalan levyinen ohut kivi, jonka voi vääntää ylös; solan kautta ulkopuolella seinää seinän alla on pienempiä kiviä, jotka voipi lappaa ulos, joten ainoastaan multapenkki jää väliin. Multapenkin voi helposti kaivaa läpi ja sitten tulee tarpeeksi suuri reikä, josta pääset ulos. — Enkö ole keksinyt hyvän keinon?"

Jussi: "Olet kyllä keksinyt keinon, vaan saatatko tehdä sen työn, jota tämän keinon toimeenpaneminen vaatii?"

Saara: "Kyllä työn saatan tehdä, vaan eihän karkauksesi saata tulla kysymykseenkään ennenkuin olet oikein terve".

Jussi: "Jospa tervekin, niin kuinka sitä saattaa liikkua niin, ettei Olli kuule. — Ja jos pääsisinkin ulos, niin mihinkä minä pääsen yhdellä säärellä?"

Saara: "Jätä se asia minun huolekseni. Minä laitan kaksi hevosta seinän viereen, istumme hevosten selkään ja ratsastamme metsään, ensiksi karjakujaa pimiässä, sillä karkauksen pitää tapahtua yön aikana".

Jussi: "Aijotko sinäkin karata yhtämatkaa?"

Saara: "Kuinkas muuten? En sinua yksin päästäisi vaikka mikä, kuka sinun hoitaisi matkalla, joka on sangen pitkä ensimmäisiinkin Venäjän taloihin?"

Jussi: (itsellensä: "Vai niin pehkukupo, vai aivot seurata minua, eiköhän se seuraus tule lyhyeksi, no no") kuullen: "Yönaikana karkaus kyllä pitää tapahtua, mutta miten liikkua niin hiljaa, ettei Olli saa vihjaa — hän on hyvin valpas".

Saara: "Siihen on vielä kauvan ennenkuin olet terve; ehkä häntä siitä saakka keksitään jotakin keinoa".

Jussi: "Nyt pitää meidän päättää kaikki asiat selville, nyt kun rähisevät Ollin huoneessa, eivät he kuule mitään eikä huomaa niin tarkoin ajankulua, he kun juovat kahvia Ollin huoneessa, herskapi muka. Malttakaa, kyllä minä annan teille vielä herskapia, minä", uhkasi Jussi. "Olli kun taas jääpi yksin niin emme ole tilaisuudessa puhumaan mitään, sillä hän kuulisi kaikki seinän reijästä — ei, kaikki pitää nyt tulla selville, muuten saattaa mennä koko asia hiiteen".

Saara: "Se on kaikkein pahin kuinka sitä voi liikkua niin hiljaa, ettei Olli kuule. Paras olisi tappaa hänet, vaan kun minäkään en saa pitää mitään asetta, hätäisesti jonkun neulan, sillä kun tuon ruokaa eli muuta tänne, syynää ensin isäntä minun ulkopuolella ja kun tulen Ollin huoneeseen, syynää hän minun niin hävittömän tarkasti, että tuskin saa pitää hampaita suussa. Kun minä saisinkin pitää puukon kanssani niin antaisin sille vahdille semmoisen iskun, ettei kotvin räpisteleisi lapasiansa".

Jussi: "Nyt tiedän mitä teemme. Tohtori antoi minulle tämän rohtopullon ja käski minun ottaa teelusikallisen rohtoja tästä silloin kuin unettomuus vaivaa. Minä olen koettanut rohtoja ja kun olen ottanut sitä illalla, niin olen nukkunut raskaasti aivan heräämättä liki puolen päivää seuraavana päivänä. Minä kuulen joka ilta että Olli ähkyä hengenahdistuksesta ja luulen, että hän säännöllisesti joka ilta ottaa jonkunlaista rohtoa teelusikallisen. — Kuuntele!"

Saara ja Jussi kuulivat seinän reijästä Ollin selittävän Annalle ja Ristolle, että tohtori oli antanut hälle hengenahdistuksen lievikkeeksi rohtoja, joita hän otti säännöllisesti joka ilta juuri maata pannahansa ja

että hän tunsu rohtoin tekevän hyvää.

"Eikö ne ole pahanmakuisia?" kysyi Anna.

"Ei niillä ole minkäänlaista makua", vastasi Olli.

"Minkä verran otat kerralla?" kysyi Risto.

"Teelusikallisen", vastasi Olli.

Jussi kuiskasi Saarelle: "Eikös tuo ollut hyvä keksintö? Kun nyt jollakin tavalla saisimme Ollin erhetyksessä ottamaan minun rohtojani, niin hän nukkuisi niinkauvan, että silläaikaa hyvin kerkeäisimme karkuun".

"Kuinka kauvan aikaa luulet menevän reijän teossa seinän läpi, Saara?"

Saara: "Siinä menee korkeintaan kaksi tiimaa, mutta voi mennä toiset kaksi tiimaa, ennenkuin hevoset ovat paikalla, eväät ja muut, jotka kaikki täytyy varastaa pimeään aikaan".

Jussi: "Sinun pitää koettaa saada varastaa pyssy ampumakaluinensa, sekä ainakin yksi hyvä puukko ja kirves".

Saara: "Kyllä nuo kalut hankin".

Jussi: "Nyt on vaan kysymys saada Olli ottamaan unijuomaa; sillä ei ole mitään makua, niin että kyllä hän sitte nukkuu rauhassa niin kauvan, että hyvin kerkiämme karkuun".

Saara: "Näytä rohtopulloasi Jussi!"

Jussi näytti.

Saara: "Minä luulen että sinun ja Ollin rohtopullot ovat sekä yhden näköiset että yhden kokoiset, jos niin on — josta illalla kun tulen vuoteita laittamaan otan tarkan selon — niin teemme näin: Kuten tiedät, tapahtuu vuoteitten laitto joka ilta heti sen jälkeen kun olette saaneet iltaruoa, ensin tässä ja viimeksi Ollin huoneessa. Huomen illalla kun tulen tänne, nostan oikean käden peukaloa, joka merkitsee, että rohtopullot ovat yhden kokoiset ja näköiset, muista nyt se! Sinä iltana, jolloin olet niin terve, että aivot karata, annat pullon minulle, jonka säilytän poveeni, sillä ei Olli koskaan syynää minua ulos tullessani. Samalla kun minä olen täältä astunut Ollin huoneeseen, huuda sinä Ollia, voittele ja ole olevinasi hyvin kipeä ja siten viivytät Ollia luonasi, jolla aikaa minä lasken pullon Ollin pullon sijalle ja kätken Ollin pullon hänen vuoteensa päänalustan alle sängyn pohjalle. Siten saamme Ollin ottamaan unijuomaa ja niin pääsemme karkuun. Minä tarkastan ulkona Ollin akkunasta ja kun hän on ottanut rohtoja ja sammuttanut valkian, menen minä työhöni, hankkimaan hevosia, kaivamaan reikää y.m. Ole sinä rauhassa siksikun tulen sua noutamaan. Onneksi on seinä metsän puolella, ettei kartanosta kukaan voi nähdä mitään. Siihen on vietä viikkoja ennenkuin se tulee tapahtumaan.

"Muutenkin niinä aikoina kun olet terve, valita kipujasi. Meidänkin pitää jo tästä lähtien alkaa torumaan ja sättimään Ollin kuullen, niin ettei hän saa mitään vihjaa eli epäluuloa. Muista nyt vaan kaikki, Jussi", lopetti Saara.

Samalla kun Saara oli päättänyt pitkän lauseensa, huusi Olli seinän reijästä:

"Mitä Saara tekee siellä niin kauan?"

"Minähän olen odottanut tiimakausia, vaan en ole päässyt ulos kun ovi on lukossa", vastasi Saara.

"Oi, niin kauvanko olemme täällä istuneet", sanoi Anna.

"Lähdemme vihdoinkin kotiin, hyvästi nyt Olli!" sanoivat Anna ja Risto. "Kyllä käymme tiheään sinua katsomassa, Olli, niinkauvan kun sinä et pääse käymään meillä", vakuuttivat he.

Olli päästi nyt Saaran, joka oli olevinaan hyvin tyytymätön, kun oli muka täytynyt niin kauvan odottaa.

"Minä jo luulin, että tuo pehkusäkki Saara, oli jätetty ijäksi minua kiusaamaan", huusi Jussi.

"Ohoo Jussi! kyllä Saara on sulle tarpeeksi hyvä hoitaja".

Illalla kun Saara oli saapunut vuoteita laittamaan oli hän tarkoin vertaillut Ollin ja Jussin rohtopulloja, ja tullut siihen varmaan vakuutukseen, että ne olivat aivan yhdenlaiset.

Seuraavana iltana teki Saara Jussin suureksi ihastukseksi suostutun merkityksen.

Aika kului päivä päivältä, viikko viikolta säännöllisesti. Olli piti poikkeuksetta kerran tavaksi otetun järjestyksen. Jussi ja Saara torailivat keskenänsä ja parjasivat toisiansa melkein säännöllisesti joka päivä.

Noin pari kuukautta Jussin sairastumisen jälkeen alkoi Jussi erittäin valittaa vaivojansa ja vakuutti Ollille, että hänen elämän loppu ei ollut kaukana. Olli sanoi kerran Jussille: "Saithan sinä tohtorilta muutamanlaista unijuomaa, ota sitä, niin ehkä saat lepoa!"

"Sain kyllä unijuomaa ja hyvää se olikin alussa, mutta se on aikaa loppunut", vastasi Jussi.

Eräänä iltana kun Saara saapui vuodetten korjaukseen Jussin huoneeseen, näytti Jussi merkin, että hän nyt oli valmis lähtemään karkuun ja osoitti rohtopulloa, jonka Saara sukkelausti pisti poveensa, parjaten samalla Jussia korkealla äänellä. Sittenkun Jussin vuode oli laitettu, koputti Saara oveen päästäksensä ulos. Olli avasi oven tavallisuuden mukaan ja Saara astui Ollin huoneeseen. Mutta ennenkuin Olli oli kerennyt lukita oven, huusi Jussi surkialla äänellä: "Olli, Olli! mulla on niin hirmuiset tuskat!" Saara sanoi: "Antakaa heittiön huutaa!" Olli kuitenkin meni Jussin huoneeseen likemmin kuulemaan hätää, Saara tempasi pullon povestansa, asetti sen samalle paikalle pöydälle, jossa Ollin pullo seiso ja kätki sen Ollin sängyn pohjalle päänalaisten alle. Tämä tapahtui silmänräpäyksessä. Kun Olli palasi Jussin luota, kysäsi Saara: "No mikä sitä heittiötä nyt vaivaa?"

"Valittaa säärensä tuskia ja luulee kuolevansa", vastasi Olli.

"Kepiksi kun kuolisi, olisi yksi konna vähempi maailmassa. Kuka käski hänen mennä petturinretkelle", vastasi Saara, haukkuissansa muka.

Sitten kun Saara oli mennyt ulos, lukitsi Olli oven, otti tavallisuuden mukaan rohtoja ja pani maata. Pian nukkui hän raskaasti, sen kuuli Jussi seinän reijästä, hän odotti nyt ikävällä Saaran tuloa, joka viipyi, sillä hänellä oli paljon tekemistä, hevosten y.m. hankkimisessa. Vihdoin kuuli Jussi kuhinaa uunin solasta ja Saara supisten: "Kas nyt on kaikki valmis, nukkuuhan vaan Olli niin, ettei hän herää?" Jussi vakuutti Ollin nukkuvan ja vielä varmemmaksi vakuudeksi huudahti Jussi pari kertaa jotensakin karkealla äänellä: "Olli, Olli!" Ei vastausta. Saara puki Jussin vaatteihin, mitä hänellä oli ja vakuutti ulkona olevan lisää vaatteita. Jussi sai sauvan käteensä ja toiselta puolen tueten Saaraan, lähti arvokas pariskunta vetäytymään uunin solaan, josta he, vaikkei vaivatta, kuitenkin hiljoitellen tukkeutuivat ulos. Saara auttoi ensin Jussin hevosen selkään ja asetti Jussin selkään ison eväskontin, pyssyn hänelle kainaloon ja ampumakalut kaulaan. Sitten kun Saara oli sitonut suuren vaatesäkin toisen hevosen selkään, kömpi hän itse ylös ja nyt oli lempipari valmis matkaan. Yö oli pimeä ja hiljainen, sillä iltayö kun vielä oli, nukkui koko kylän väki levollisessa iltaunnessansa. Karkulaiset ratsastivat ensiksi hiljaa karjakujasta alas metsään ja karjapolkua myöten sittemmin niin kiireesti kun hevoset jaksoivat juosta. Kohta jälkeen puoliyön alkoi kuun valo, joka ohjasi karkulaisia. Paikkakunnan maisemat olivat Jussille laajalti tutut Venäjänkin puolella rajaa. Noin puolipäivän aikana saapui Jussi ensimmäiseen asuttuun paikkaan Venäjän puolella; Saara ei ollut myötä.

Jussi kertoi nyt kuten hänen kansalaisensa Suomessa olivat vainonneet häntä syyttömästi, olivat hakanneet säären poikki ja jättäneet hänen metsään kuolemaan, vaan "pyhä Mikaili" oli parantanut hänen, antanut hänelle hevosen ja nostanut hänen hevosen selkään, joten pääsi pakoon "ihmisten ilmoin" ja aikoi nyt matkustaa Venäjän sotapäällikön puheille — pyysi siis apua ja suojelusta. — "Kaikki obrokot (pyhäin kuvat) polttavat ruotsit" j.n.e. kertoi Jussi.

Jussin yksinkertaiset ja taikauskaiset kuuliat surkuttelivat häntä ja lupasivat hänelle kaikenlaista apua mitä hän tarvitsi.

Niin Jussi vaelsi kylästä kylään, kunnes hän saapui kylään, jossa päällikkö asui. Talosta, jossa hän oli yötä, saatettiin Jussi "päällikön" luo, eräs epämaineinen sotakarkuri nimeltä Ivan Snorikoff. Snorikoff oli jo entisistä ryöväysretkistänsä tuttu ja suomalaisten kauhu. Hän oli sotakarkuri, sen tiesivät asianomaiset järjestetyissäkin Venäjän sotajoukoissa, mutta kun hän oli urhoollinen ryöväri ja siten voi häiritä rauhaa ja tehdä kaikenlaista pahaa Suomen, eli silloin kutsutun Ruotsin rajoilla, niin hänen karkulaisuuttansa omassa maassa ei pidetty virheenä. Hän ryöväsi ja poltti omaisuutta, vei ihmisiä Suomesta vankina ja möi niitä orjuuteen, joista jaloretkistänsä hän usein pyysi ja sai omalta hallitukseltansa palkinnoita, kiusasi vanhoja kaikella lailla j.n.e. Hän asuskeli erämaitten suurimmissa kylissä Arkhangelin läänissä. Asukkaita hän piti yleisessä orjuudessa ja pelossa, selittäin olevansa laillinen sotapäällikkö (voivotta). Ehkei nämä herrat ymmärtäneet toistensa kieltä, sai päällikkö ("voivotta") kuitenkin selvän, millä asialla Jussi oli. Vähän ajan perästä tuli talon isäntä, jossa Jussi oli ollut viimeistä yötä, "voivotan" luo ja valitti häneltä varastetun sata ruplaa rahoja ja syytti Jussia varkaudesta. "Voivotta" katsoi vihaisesti Jussia silmiin. Jussi otti rahat lakkaristansa, jakoi ne kahteen osaan ja antoi "voivotalle" toisen puolen. Isäntä oli jo hyvillä mielin ja ojensi kätensä ottamaan rahoja,

vaan "voivotta" pisti rahat lakkariinsa. Rahain siaan sai isäntä kunnon selkäsaunan käskyllä mennä kotiinsa. Kiitellen ja kumarrellen lähti isäntä ja siihen päättyi se asia.

* * * * *

Seuraavana aamuna Jussin karkaamisen jälkeen herasi Olli vasta liki puolta päivää. Hän tunsi päänsä raskaaksi ja ihmetteli kuinka hän oli nukkunut niin kauvan. Hän puki päällensä hiljaisuudessa, hän ei tahtonut antaa Jussin kuulla että hän nyt vasta oli liikkeellä, hän kuunteli, ei hiiskaustakaan kuulunnut Jussin huoneesta. "Eihän vaan ole kuollut, kun hän eilen illalla oli niin kipiä", arveli Olli itseksensä, otti avaimen, avasi oven ja astui sisälle.

Oi kauhistua! Jussin vuode oli tyhjä. Olli kurkisti sängyn alle, tempasi vaatteet sängystä, heitteli ne lattialle, hyppeli kun mielipuoli ympäri huonetta, tirkisteli katon ja seinän rakoihin — ei, ei näy mitään. Vihdoin kurkisteli hän uunin päälle ja lopuksi uunin solaan. Täällä näki hän avonaisen suuren reijän seinän alitse ulos. Nyt selveni asia: "Vanki on päässyt karkuun!" huusi Olli tuskan ja epätoivon uhrina. Hän juoksi ulos huutaen: "Vanki, Jussi on karannut!" Talon väki kuuli huudon, tietämättä mikä hätä oli; Ristokin riensi paikalle ja kohta koko kylän väki. Jäljistä nähtiin, että kaksi hevosta oli ollut liikkeessä ja molempain jäljet menivät karjakujaa metsään päin. Olli huusi: "Tuokaa minulle pyssy, minä lähden ajamaan rosvoja takaa". Eräs kylän nuori mies, "hyvä pyssymies", tahtoi heti seurata Ollia, vaan sanoi: "Otamme hevoset ja ratsastamme, niin joudumme pikemmin".

Olli ei ensiksi tahtonut kuulla hevosista, hän luuli juoksevansa yhtä kiireesti. Vihdoin myöntyi Ollikin ottamaan hevoset, jotka heti saatiin paikalle. Pojat lähtivät ratsastamaan pyssyt selässä villivauhtia, pitäen tarkoin silmällä karkulaisten jäljet. He pysyivätkin pitkän matkaa jäljillä, kunnes tuli laajanlainen sileä kallio, jonka yli polku meni. Kun he taas tulivat polulle kallion toisella puolella, katosivat karkulaisten jäljet. He päättivät ratsastaa suuren ympyrän kallion ympäri, toivoen siten taas löytävänsä jäljet. He löysivätkin, mutta ainoastaan yhden hevosen jäljet. Olli luuli, että Saara ehkä ei tahtonut seurata Jussia ja poikkesi ehkä toiselle suunnalle, vaikeivät he havainneet jälkiä; nämä jäljet veivät nähtävästi Venäjän rajaa kohden ja "varma on, että sinne Jussi rientää, siis ovat nämä Jussin hevosen jäljet, eteenpäin siis! ehkä tapaamme konnan". He matkustivat niin kiiruusti kun voivat, mutta ilta tuli ja sen kanssa pimeä, jonka tähden he pysähtyivät odottamaan aamun valoa. He olivat nyt likellä Venäjän rajaa.

Samalla kun he tuumasivat asettumistansa kuulivat he ei kaukana hakkuun ja sen perästä rytinän, kummoinen tulee suuren puun kaatuessa. "Ahaa, siellä Jussi laittaa nuotiota", kuiskasi Olli. "Nyt ei konna pääse, jää sinä tähän hevosten kanssa, minä hiivin nuotion tekiä katsomaan, sillä muu kun nuotiontekiä se ei ole ja luultavasti Jussi, jos kuulet ampumisen, niin riennä paikalle, mutta sido hevoset kiinni, etteivät ne pääse karkuun".

Olli hiipi nyt hiljaa ääntä kohti ja kohta näki hän miehen valossa askaroivan nuotion teossa. Mutta ennenkuin hän sai selville kuka tuo nuotion tekiä oli, alkoi koira vihaisesti haukkumaan sille suunnalle, jolla Olli kurkisteli. Nuotion tekiä tempasi heti pyssyn ja varustausi ampuma-asemaan. Olli seisoi nyt senlaisessa asemassa, että hän olisi voinut ampua nuotion laittajaa vatsaan, vaan kun hän ei nähnyt sen kasvoja eikä jalkoja, kasvot peittivät risulehvät ja sääriä ei myös näkynyt, kun nuotion laittaja oli paneunut polvillensa siinä mielessä, että hänen siinä asemassa oli vakavampi ampua, jos tarve tulisi, sillä hän luuli, että joku metsän eläin, ehkä karhu, liikkui lähellä kun koira niin innokkaasti haukkui — ei Olli uskaltanut ampua, ehkä hän oli melkein varma, että hänellä oli Jussi edessä. Vihdoin nousi nuotiontekiä seisolle, niin, että Olli näki molemmat sääret, huokasi pitkään, sanoen: "Ei olekaan Jussi". Viimein, kun asema tällä tavoin ei parannut, huusi Olli:

"Oletko rehellinen ihminen, niin pane pois pyssy, muuten saat lyijynapin otsaasi, minua et osaa ampua pimiään".

"Olli! sitäkö tuhatta sinä ryömit täällä syvässä erämaassa, tule lämmittelemään!", huusi nuotion rakentaja. Nuotion laittaja oli yksi Tuovilan kylän mies, Kerolan Paavo, joka viikkokausia oli ollut pyyntiretkellä.

Olli oli sekä tyytyväinen että tyytymätön tähän kohtaukseen.

Olli huusi matkakumppaniansa, käskien taluttaa hevoset nuotiolle. Sitten kun Ollin matkakumppani oli saapunut paikalle, sanoi Olli: "Hyvä paikka muuten, vaan ei ole ruokaa hevosille".

"Kävelkää tuota noin" — osottain kädellensä — "kymmenkunta syltää, niin tapaatte polun, kävelkää sitten polkua oikealle, noin 50 syltää, niin tapaatte heinäsuovan. Ottakaa siitä heiniä niin paljon, kun jaksatte kantaa, niin siinä on kyllin yöksi hevosille, minä rupean laittamaan iltasta", sanoi Paavo.

Heinät noudettiin ja iltanen laitettiin, joka Ollille ja hänen kumppanillensa oli sen parempaan tarpeeseen, kun he kiireessä lähdössänsä olivat unhottaneet ottaa eväitä.

Iltaista syödessä lausui vihdoin Paavo kysyen:

"Millä retkellä te olette ratsastain täällä erämaassa".

Olli kertoi nyt lyhykäisesti mitä oli tapahtunut.

"Se varmaan oli siis Jussi, jonka tänä aamuna näin ratsastavan Vähämäen aholla rajan yli. Kävellessäni erään ison ahon laitaa, alkoi koirani haukkumaan aholle päin ja samassa havaitsin ratsastajan, jota en, matkan pituuden suhteen, voinut tuntea. Sen vaan näin, että ratsastajalla oli suuri kontti seljässä ja näytti olevan hyvin kiireessä, erittäinkin kun kuuli koiran haukunnan, hosui hän hevostansa täyteen laukkaan", kertoi Paavo.

"Se roisto kerkesi ainakin käsistämme", huusi Olli tuskallisena.

"Lähdemme kaikkiin ajamaan perästä, niin pian kun kuunvalo alkaa", jatkoi Olli.

"Se on aivan turhaa, konnalla on enemmän kun puolen vuorokauden ennako, se on mahdoton tavata häntä, ja jospa hänen tapaisimmekin jossain venäläiskylässä, niin mitä me kolmen voisimme? Menettäisimme vaan itsemme, se olisi voittomme", lausui Paavo.

Samaa ajatusta kannatti Ollin matkakumppalikin.

"Minä lähdän yksin!" huusi Olli kiukuissansa. Hänellä soivat lakkaamatta korvissa majurin sanat: "Omalla hengelläsi saat vastata jos päästät vangin karkuun!"

"Omasta hengestäni pidän vähän vaaria, sen olen menettänyt varomattomuudessani, että hylky pääsi vielä vihollisen oppaaksi ja voipi matkaan saattaa arvaamattomia tuhotöitä, se harmittaa minua enemmänkin", vaikeroi Olli.

Vihdoin saivat kumppanit Ollinkin tyytymään palaukseen.

"Kuinka minä kehtaan näyttää silmiäni Ristolle?" vaikeroi Olli edelleen.

Yö kului, toiset kumppanit nukkuivat nuotiolla, vaan Olli ei saanut silmää umpeen, huolissansa kun hän oli.

Paavo, joka oli ampunut paljo lintuja ja muuta metsän riistaa, joita hän juontain oli kantanut kanssansa, päätti myös seurata kumppaneita palausmatkalla kylään. Paavon suuri taakka jaettiin hevosten selkään ja miehet kävelivät, sillä nyt ei enää ollut niin kiirettä kun tulomatalla. Sentähden viipyivätkin he palausmatkalla enämpi kun kaksi vuorokautta. Ensimmäisen yön viettivät he erään puron vierellä, jossa nyhtämällä saivat ruokaa hevosille. Toisen päivän illalla lähestyivät he kallioa, jolla menomatallansa olivat eksyneet karkureitten jäljiltä. Yhtäkkiä kuulivat matkustajat likellä metsässä hevosen hirnuvan. Paavo juoksi hirnua kohti ja vähän matkan päästä löysikin hän hevosen iso säkki seljässä, sidottuna marhaminnalla puuhun, sekä vaimoihmisen makaavan hevosen vierellä. Hevosen, joka hyvillä mielin hörhötti Paavolle, tunsu hän omaksensa. Hän luuli ensiksi ihmisen nukkuvan, jonka tähden hän rykäsi, muka herättääksensä nukkunutta, vaan kun vaimo ei herännyt eikä liikahantunut, käveli hän likemmäksi, näki verta vaimon vierellä ja huusi matkakumppaneitansa, jotka olivat seisahuneet vähän matkan päähän odottamaan Paavoa. Kumppanit saapuivat pian paikalle ja nyt tuli selville että vaimo makasi kuollunna verissänsä, iso puukko vieressä. Jokainen tunsu myös, että kuollut oli "Mieron-Saara".

Nyt ei ollut epäilemistäkään, että Jussi oli murhannut Saaran.

Paavo sai nyt oman hevosesensa. Ruumis nostettiin ja sidottiin yhden hevosen selkään ja miehet, kukin taluttain hevostansa, lähtivät taas matkaan. Kun he nyt pian tapasivat karjatien, marssivat he yötä myöten ja saapuivat vihdoin aamulla kylään.

Kylässä oli Ollin lähdön jälkeen ollut suuri hälinä, yhdeltä oli kadonnut yhtä, toiselta toista, mistä oli kadonnut pyssy, mistä kirves, mistä ruokia, mistä vaatteita j.n.e. Iso-Tuovilasta oli kadonnut hevonen, Riston "nimikko". Kerolasta oli myös kadonnut hevonen, joka nyt Paavon muassa saatiin takasin. Kun viimemainitun hevosen selkään sidottu säkki avattiin, löydettiin siitä kadonneet vaatteet melkein kaikki, (yhden osan oli Jussi pukenut päällensä). Saaran povesta löydettiin rahakukkaro, sisältävä 200 riksiä, jonka Paavo tunsu omaksensa.

Olli käveli vihdoin allapäin, norpolla nokin Tuovilaan, jossa hän kohtasi Riston kartanolla.

Risto huusi: "Terve tulemaan, Olli ystävänä!"

"Älä kutsu minua ystäväksesi, sitä en ansaitse, kun olin niin tyhmä, että päästin suurimman

pahantekiän karkuun!"

"Kävelemme nyt sisälle, Olli, Anna odottaa meitä murkinalle", lausui Risto lohdutellen.

Anna tervehti Ollia ystävällisesti ja kehoitti kaikkia, vanhuksetkin olivat läsnä, istumaan ruualle.

Olli valitti taas ja lausui: "En minä ole kelvollinen istumaan pöytään kunniallisten ihmisten kanssa, kuolemaan tuomittu raukka! Voi hyvänen aika kun päästin roiston karkuun", vaikeroi Olli vesissä silmin.

"Älä nyt tuota murehti, et suinkaan sitä tahallasi tehnyt, sen jokainen tietää", lohdutti Anna.

"Aivan niin, Annaseni", säesti Risto.

"Kirjoita heti, Risto, majurille, että hän määrää kuolemani tavan", pyysi Olli.

"Ole nyt huoletta, Olli, koko asiasta", lohdutteli Risto.

"No mutta millä minä pidän yllä viheliäistä elämäni? Palvelukseni olen menettänyt ja kerjäämään en rupea!"

"Palveluksesi menetit sen vuoksi, kun pidit tulla sotapalvelukseen, jossa vielä olet", sanoi Risto.

"Kaunis sotapalvelia, päästää vangitun petturin karkuun; sitä paitsi ei minulla nyt enään ole mitään tekemistä, sota tällä kertaa on loppunut, kuolema siis ainoa minun osalleni", vastasi Olli yhä katkeralla mielellä.

"On kait tässä talossa työtä ja ruokaa Ollille. Ole huoletta siitä asiasta", lausui isäntä. "Mitä taas vangin karkaamiseen tulee", jatkoi hän, "niin on se oikeastaan minun syyntä. Asia on tällainen: seinän alla, josta vanki on karannut, oli ennen vanhaan nauriskuoppa, johon oli käytävä eli reikä uunin solasta. Kuoppa tukittiin jo minun nuoruuteni aikana, ja tukkiminen tapahtui ehkä huolettomasti. 'Mieron-Saara' oli niinä aikoina ruotittytönä tässä talossa ja ehkä hän, joka jo lapsuudestaan oli varas ja pitkin matkaa kaikenlaisen pahantekiä, oli keksinyt tämän seikan. Minun olisi pitänyt ilmoittaa tästä, vaan olin unhottanut koko asian. Siis pääasiallisesti on tapaus minun syyntä",

"Ei ole kenenkään muun kun minun syyntä, minun olisi pitänyt tarkemmin ottaa selvä kaikista kohdista", väitti Olli.

"Ole nyt levollinen Olli, teemme työtä yhdessä ja kun talvi tulee, lähdemme jäniksen pyyntöön, muistatko 'lisäsanat'", lausui Risto irvistellen.

Olli vastasi naurahtain: "Poikatemput eivät enään auta, nyt ovat miehen tosiasiat käsillä".

* * * * *

Olli oli nyt vihdoinkin viihtynyt jotenkin, vaikka hän yleisesti oli levoton, peljäten uutta vihollisen ryntäystä, sen enemmän kun hän oli varma siitä, että Jussi oli joutunut vihollisten joukkoon, kehoittamaan vihollista kostoretkelle. Tästä pelvostansa puhui hän useasti Riston kanssa. Risto levitti käskyjä kyliin, kehoittaen kaikkia olemaan varuillaan ja ensi käskyllä valmiit vihollista vastaan, jos niin tapahtuisi, että se alkaisi liikkua. Samalla oli Risto järjestänyt niin, että tärkein tavara pikimiten voitiin pelastaa. Talon jyvä- ja muut ruokatavarat sekä paremmat vaatteet varustettiin säkkeihin, jotka viipymättä voitiin nostaa muutamanlaisin rekiin, joita kutsuttiin "renttuut", sopivat käytettäväksi sekä kesällä että talvella, ja niin hevosvoimin voitiin saada säilyyn, tavallisesti suureen Korpelankylään, jonne vihollinen ei koskaan uskaltanut, sillä kylä oli varustettu hyvillä sota-aseilla ja sitä paitsi läheisyydessä muita isompia kyliä. Korpelankylään oli noin kolmen penikulman matka.

Olli oli, kuten mainittiin, levoton. Hän ihmetteli enimmästi sitä kuinka hän nukkui niin kauvan sinä aamuna kun vanki pääsi karkuun. Hän meni vielä tarkastamaan huoneita, joihin hälyssä ei kukaan ollut kajonnut, vaan olivat huoneet samassa tilassa kuin vangin karatessa. Tuskissansa nakkeli hän vuoteensa vaatteita ja löysi päänalustansa alta pullon, jota hän tarkoin katseli. Samallinen, ainakin saman kokoinen pullo oli hänen pöydällensä, mutta sen, joka oli hänellä kädessä, tunsu hän omaksensa sen vähän vihertävästä väristä, jota vastoin pöydällä oleva oli aivan musta. Kaikesta kun hän muisti, mitä karkausiltana tapahtui, ymmärsi hän nyt, että Saara oli vaihtanut pullot ja hän ottanut Jussin unijuomaa, josta hänen pitkä nukkumisensa. Olli pisti Jussin puolitäyden pullon taskuunsa sanoen itsellensä: "Panempa tallelle tuon, kenties joskus tarvitaan". — Kenellekään ei hän puhunut koko asiasta.

Eräänä päivänä pyysi Olli Tuovilan isäntää takaukseen niin hän (Olli) ostaisi oman hevosen. Samalla pyysi Olli, että isäntä antaisi hänelle vapautta töitten vaalissa, sillä, sanoi Olli, hänellä oli omituisia

toimia, joista ehkä oli jotakin hyvää talollekin. Isäntä sanoi: "Talossa on hevosia, käytä joku niistä kun tahdot ja töiksesi saat myös valita mitä tahdot."

Olli kiitteli isäntää hyväntahtoisuudesta, mutta oman hevosen, jonka hän saisi ostaa jostakin talosta, tahtoi hän saada ja uudisti pyyntönsä isännän takauksesta; velkansa hän kyllä maksaa, vakuutti Olli.

Isäntä meni takaukseen ja Olli sai siis oman hevosen. Syksy tuli; oltiin jo Lokakuussa. Öillä oli kovat pakkaset, maa kylmettyi kovaksi, järvet jäätyivät, luntakin satoi sen verran, että oli jommoinkin rekikeli.

Eräänä aamuna istui Olli uuden hevosensa selkään, pyssy kainalossa ja eväskontti seljässä, selittämättä kellekään minne hän oli aikeessa matkustaa. Ristolle sanoi hän toki: "Älkää olko levottomana minusta, jos sattuisin viipymään retkelläni!" Tällä matkallansa viipyi Olli kolme vuorokautta.

Aamulla neljäntenä päivänä saapui Olli Tuovilaan takasin matkaltansa. Hän hyppäsi alas hevosen seljältä, joka kaatui heti kuolleenä kartanolle, huutain hengästyneenä: "Vihollinen on tulossa suurella joukolla, hevosilla ja reillä, nähtävästi nyt kuten ennenkin ryöväysretkellä, parin päivän perästä voivat olla täällä". Kylässä syntyi suuri hämmästys. Risto kehoitti kaikkia ensiksi saattamaan omaisuuttansa suojaan ja sitten kaikki jotka kykenivät vastustamaan vihollista, aseitettuna rientämään apuun, jonka ohessa lähetettiin kapulakäskeyjä ympäri paikkakuntaa. Kahdessa päivässä oli kylä tyhjä ja autio ja parikymmentä miestä ilmoittautuivat sotilaiksi Riston komennon alle.

Olli oli sillä aikaa pitänyt vihollisten lähestymistä tarkalla silmällä.

Risto sanoi Annalle: "Rakkaani, pakene nyt vanhempaisi kanssa Korpisen kylään, siellä olette vakaassa suojassa. Minua kääntää velvollisuuteni mennä vihollista vastaan. Miten tämä kahakka päättyy, sen tietää ainoastaan Jumala, jonka isälliseen suojelukseseen turvatkaamme, toivon kuitenkin vakaasti että ennemmin tai hiljemmin taas tapaamme toisiamme, siitä elä koskaan epäile, rakkaani!"

"En eroa sinusta, rakkaani, anna minun seurata sinua, käyköön sitten miten hyvänsä!" huusi Anna katkerasti itkien.

"Ei, rakas Annani, sitä en voi tehdä, se ei olisi viisaasti tehty, rukoilen sinua että teet kun olen sanonut, älä vaivu epätoivoon kultaseni!"

"Teen niinkuin tahdot, Ristoni", huokasi Anna yhä itkien.

Hellillä jäähyväisillä erosi nyt Anna ja hänen vanhempansa sekä talon muu väki Ristosta, joka nyt jäi vähäsen puollustusjoukkonsa kanssa taloon. Anna kuitenkin ei poistunut Riston seurasta ennenkun Olli seuraavana aamuna ilmoitti, että viholliset olivat näkyvissä. Hellillä väkivallalla riisti nyt Risto itsensä Annan syleilyksistä, Olli kantoi Annan rekeen, joka odotti kartanolla, renki ajoi täyttää laukkaa pois kylästä ja niin erotettiin kaksi yhteen kasvanutta sielua pitemmäksi ajaksi kun he ehkä voivat aavistaakkaan.

Riston väki oli nyt kasvanut neljäänkymmeneen mieheen, Olli vakuutti että vihollisen väki oli vähintäänkin kymmenen kertaa suurempi.

"Tässähän on vastustus aivan mahdoton", arvelivat Riston miehet.

"Vastustaa meidän kuitenkin pitää", väittivät Risto ja Olli. "Ettekö muista kuinka viime kahakassa ajoimme vihollisjoukon pakoon, vaikka sen väki silloin oli verraten suurempi kuin nyt", puhui Risto.

"Emme me pelkää, kun luulette voittavamme päätarkoituksemme niin komentakaa: 'rammoot' ja me astumme".

"Aivan niin, pojat, framåt siis!" komensi Risto.

Nyt lähti vähänen lauma urhoillisesti marssimaan vihollista vastaan ja yhteentörmäys tapahtui melkein samassa paikassa kun kevätkesällä. Hevoset ja reet olivat viholliset jättäneet noin neljänneksen matkan jälkeensä; ainoastaan yksi hevonen seurasi vihollisen väkeä, reessä istui mies, joka ei noussut ylös reestä, vaan ajoi erään läheisyydessä olevan metsäniemen taa. Olli oli havannut hevosen ja miehen ja sanoi lähimmäisille tovereille: "Mikähän tuo on, joka ei näytä aikovan ottaa osaa kahakkaan, pitäkää tekin häntä silmällä".

Ensimmäisessä törmäyksessä löylyttivät suomalaiset vihollisen etuväkeä aika lailla, niin, että vihollinen alkoi vähitellen peräytyä, järjestyksessä kumminkin.

Suomalaiset innostuneena ensimmäisestä voitostansa painoivat yhä vihollista vastaan.

Vihdoin otti vihollisen "voivotta", joka ei ollut kukaan muu kun yllämainittu Iivana Snorikoff, miehuutta päällensä ja alkoi haukkumaan miehiänsä ja roiskien heitä korville pitkällä ruoskalla ketä vaan kerkesi. Hän huusi:

"Ettekö häpeä, krapusiat, kun juoksette sadottain pakoon muutamia nälkäisiä ja puolialastomia suhonskia, hävetkää, jänespässit, pöllöpää-musikat!"

Tämä voimallinen komento urhootti vihdoin vihollisen väkeä niin, että se rynnisti vastaan. Joukko vihollisia kaatui tosin paikalle, vaan kun hänen voimansa oli vertaamattoman suurempi kun suomalaisten ja kun sen lisäksi syntyi suuri häiriö, sai vihollinen Riston ympäröidyksi ja vangiksi. Vihollisen päällikkö kielsi väkensä hirmuisilla uhkauksilla haavoittamasta Ristoa, sillä hän toivoi saavansa suuren palkinnon Ristosta rauhan tultua. Kuitenkin vakuutti "voivotta", että jos suomalaiset näyttivät aikovansa pelastaa Ristoa oli hän heti kuoletettava; muuten saivat suomalaiset mennä mihin tahtoivat, selitti päällikkö.

Kun suomalaiset näkivät päällikkönsä vangitun ja pelastus ei ollut mahdollista, riensivät he pakoon mikä millekin suunnalle.

Risto sidottiin köysiin kun muu pahantekijä ja pantiin rekeen, johon myös itse vihollisen päällikkö istui, ja niin viidenkymmenen miehisen vartioväen kanssa lähdettiin ajamaan itäänpäin.

Risto heti vangittuansa havahti Ollin joukosta ja huusi: "Jos pääset hengissä, niin sano terveisiä Annalle ettei epäile!"

Sittenkun vangin viejäjoukko oli kerennyt näkymättömiin, marssi vihollisen jälelle jäänyt jalkaväki sille paikalle, mihin hevoset ja reet oli jätetyt. Täällä tuli vilkas keskustelu vihollisten välillä. Väki huusi: "mitä palkintoa me nyt saamme vaivaloisesta retkestämme? Iivana lupasi meille tavaraa montakymmentä hevoskuormaa ja kaikki rahat mitä voitamme. Nyt olemme voittaneet 'ruotsin' päällikön, mutta päällikkömme menee voiton kanssa karkuun, puhumatta meille sanaakaan, se on kauniisti tehty!"

"Se rosvo ja rosvojen rosvo, kunniaheitto karkulainen, petturi, lurjus, tuulenajo, suokuikka, sehän varastaa kaikki mitä muut työllä ja henkensä uhraamalla ansaitsevat. Sitä lurjusta ette näe kuuna päivänä, hän menee vangin kanssa johonkin tuntemattomaan paikkaan, vartiaväen peijaa se jotenkin erkanemaan eli karkaa heiltä vangin kanssa, pankaa risti Snorikoffin lupausten päälle. Minunkin peijasi hän tänne suurilla lupauksillansa. Mitä olemme saaneet? Ei pölähtävää!"

Puhujaa nimitettiin Sergej Patraskoij.

"Lähdemme ajaan voivottaa perässä, kun tapaamme hänen, niin otamme vangin pois", esitteli joku.

"Missä on meidän sääripuoli opas?" kysyi Patraskoij.

"Tuolla istuu reessä ahon toisella puolella", vastasi joku.

"Menkää joku käskemään häntä tänne", käski Patraskoij.

Yksi juoksi oppaan luo käskemään häntä.

"Sano niin, että menevät heti kylään, joka näkyy ja ryöstävät sen, se on rikas kylä, sieltä saavat paljo sekä rahaa että muuta tavaraa, mitään vastusta siellä ei tarvitse pelätä, erittäinkin kun Risto väkinensä nyt on kynsiapuussa, mutta joutukaa etteivät kerkiä pelastaa tavaroitansa. — Minä ajan tästä tuota tietä kylään, joutukaa, riennä takasin!" lausui opas.

Käskyläinen juoksi takaisin ja selitti asian.

Heti lähtee joukko, jok'ainoa hevosineen ja rekineen, Patraskoij etupäässä, kylää kohti.

Olli oli piiloittanut muutamien toveriensa kanssa erään kallionnokan taakse, jossa hän näki mitä tapahtui. Ehkei hän kuullut mitään "oppaan" ja käskyläisen kanssapuheesta, luuli hän toki edellisen viittauksesta ymmärtäneensä, että hän (opas) aikoi kylää kohden. Sentähden vetäytyi Olli tovereinensa kallion kautta kylään vievän tien vierellä satunnaisesti olevan halkopinon taakse. Nyt opaskin, joka luuli Riston kanssa vangitun kaikki suomalaiset kynnenkannattomaan eli mahdollisesti jonkun päässeen pakoon, käänsi hevosensa tielle ja alkoi hiljoillensa ajamaan kylää kohden. Kun hän kerkesi halkopinon kohdalle, hyppäsi Olli takaa reen kannolle ja puristi ajajan käsivarret lujasti sanoen: "Päivää Jussi, tuopa oli hauskaa, että vielä kerran tapasimme toisiamme, missä Saara on?"

Jussi hämmästyti niin, ettei hän tointunut huutamaan apuakaan, ennenkun Ollin toverit noin kymmenkunta miestä olivat paikalla, käärivät hevosen

loimen Jussin pään ympäri, sitoivat loimen ynnä kädet, riisuivat Jussilta kaikki aseet ja käänsivät hevosen pois tieltä.

Olli komensi kaksi kumppaneistansa kanssansa istumaan rekeen, muitten käski hän odottamaan paikalla ja pitämään silmällä mitä kylässä tapahtui. Olli tarttui sitte ohjaksiin ja niin ajettiin, vanki ja Ollin toverit reessä kunnes seisahduttiin eräälle suolle muutaman männyn juurella. Jussin päänpeitto avattiin ja kädet sidottiin yhteen. Olli lausui: "Kas tässä on se paikka, johon sun kerran tuomitsin, ehkä muistat. Silloin tuomitsin sun kannettavaksi vihtapaarilla, mutta nyt olet, kiireen takia saanut kunnian oikein herroiksi ajaa hevosella. Tuossa seisoo, osottain mäntyä, kurjan elämäsi pää, siinä hautasi. Se maa, jonka petturi olet, on liiaksi pyhä sulle haudaksi. Vaivaispetäjässä riippukoon, siinä pohjatuuli kuivatkoon saastaisen raatosi — valmista itsesi kuolemaan, kerro toden mukaan vaan lyhyesti kuinka karkasit, minne Saara joutui ja mitä muuta karkuriretkelläsi olet toimittanut!"

Nyt kertoi Jussi että Saara oli hankkinut kaksi venäläistä, joitten avulla hän väkivallalla kannettiin ulos vankilasta, pakotettiin istumaan hevosen selkään ja niin edelleen vietiin venäläisjoukkoon, josta hän vihdoinkin joutui vangiksi; Saaraa hän ei ollut nähnyt sen koommin kun hän vankilasta pois vietiin, eikä siis tiennyt mihin Saara oli joutunut. "Sentähden jos minua syytätte ja murhaatte minun, niin teette itsenne syylliseksi ilkimurhaan", päätti Jussi.

"Oletpa näemmä mestari kertomaan, Jussi, minä tietäisin kertoa paremmin, kun olisi aikaa, kysyn vaan jos tietäisit esimerkiksi kuka se oli joka ratsasti suuri kontti seljässä eräänä aamuna Vähämäen aholta rajan yli, ja jota ratsastajaa Kerolan Paavon koira kiirehti, ethän mahdollisesti tietäisi kuka se ratsastaja oli?" lausui Olli ivailleen.

Jussin kasvot muuttuivat palttinan vaaleoiksi kuultuansa Ollin kertomuksen. Hän vastasi nähtävästi hämmästyneenä:

"En ole nähnyt mitään ratsastajaa".

"Noo, oletko valmis Jussi?" kysyi Olli.

"Jos epäilet kertomustani, niin *armoa*, Olli!"

"Kansansa petturille ei ole *armoa*", vastasi Olli juhlallisesti.

"Mutta kun venäläiset saavat tietää mitä olette minulle tehneet — ja helposti kait ne sen saavat tietää — niin se maksaa Ristolle hengen", lausui Jussi pöyhkeästi uhaten, "päästäkää minut heti eli..."

"Jo tässä on tarpeeksi kieltä pieksetty, työhön toverit!" huusi Olli. Toverit pistivät köysi-silmukan Jussin kaulaan, nostivat hänen ylös reestä, kantoiivat petäjän juurelle ja hirttivät hänen.

"Niin käyköön jokaiselle kansansa ja isänmaansa petturille, Jumala armahtakoon hänen viheleäistä sieluansa!" huusi Olli.

"Amen", sanoivat toverit kauhistuksella.

Toinen Ollin tovereista viivähti silmänräpäyksen hirtetyn luona, vaan kiire kun oli, ei Olli huomannut mitään.

"Nyt takaisin muitten toveriemme luo keskustelemaan mitä vielä voisimme tehdä. Pahin vihollisemme, oma kansalaisemme on voitettu, mutta monta vierasta vainoaa meitä yhä", sanoi Olli, ollen jo juoksussa takaisin.

Sill'aikaa kun kerrottu tapahtui, olivat muutamat tovereista salaisesti hiipineet kylän läheisyyteen saadaksensa selkoa mitä vihollinen teki kylässä. He näkivät kuinka muutamat kulkivat taloissa huoneista huoneihin, nähtävästi hakemassa rahaa ja tavaraa. Suurimman joukon vihollisia olivat tiedusteliat tavanneet rähisevän makuulla päihdyksissä Isotuovilan kartanolla ja kartanon ympäristöllä. Myöskin olivat tiedusteliat tavanneet samalla asialla kuin he muutamia kylän miehiä, jotka luonnollisesti eivät hekään uskaltaneet ryntää isoväkistä vihollista vastaan, mutta nyt kun koko vihollisjoukko oli päihdyksissä, olisi parikymmentä miestä tarpeeksi vihollisten hävittämiseen. Tiedusteliat suostuivat nyt keskenänsä, että ne jotka palaisivat Ollin luo, koettaisivat päästä salaa kylään ja kylän miehet myös kokouda samalla lailla niin paljon kuin mahdollista yhteen ja että Ollin joukko ampumalla antaa merkin hyökkäykseen.

Samalla kun Olli sai tämän kertomuksen, näki hän ison savun nousevan kylästä. Muutamat vihollisista, jotka olivat vähemmän päihdyksissä ja ahneimmat tavaran perään, olivat sopineet syyttää yhtäikaa joka talon kartanon, suutuksissa kun eivät löytäneet kylässä paljon muuta kuin tyhjät seinät, sillä kylänväki oli onnistunut joksikin tarkoin pelastaa omaisuutensa.

Nyt komensi Olli vähäisen joukkonsa hiivimään järjestyksessä kylää kohden. Ollin joukkoon oli sieltä ja täältä liittynyt kylänmiehiä, niin että hänen sotavoimansa kasvoivat 30 miehiseksi. Olli oli nyt järjestänyt joukkonsa Isotuovilan kartanon läheisyyteen, metsän ja ulkokuoneitten suojiin, (asuinhuonerakennus oli tulen vallassa) vihollisen päihtyneen väen suurin joukko makasi, piehtaroi, örisi ja "pajatti" kartanolla ja kartanon läheiseltä pellolla, muutamia hoiperoi kartanon ympärillä ja ulos palavista huoneista j.n.e.

Kun Olli oli saanut väkensä otolliseen järjestykseen kuului merkkipaukaus ja silmänräpäyksessä hyökkäsivät suomalaiset ja nukuttivat ijäksi monta sataa vihollista. Vähemmän päihtyneet lähtivät hoipertelemaan pakoon, vaan suomalaiset pitivät tarkoin silmillä, ettei yhtään tiettävästi päässyt pakoon.

Tähän päättyi se vihollisretki: "Tuovilan tuho".

Vihollisten päihtymys oli tapahtunut siitä syystä, että kyläläiset kiireissänsä olivat jättäneet eli unhoittaneet viinavarastonsa, jotka viholliset löysivät. Niinä aikoina keitettiin viinaa joka talossa niinpaljon kun tahdottiin erittäinkin sydänmaan kylissä. Muuta tavaraa viholliset eivät saaneetkaan; kylän vaan polttivat, — joukko päihtyneitä vihollisiakin löydettiin palaneina huoneitten sisältä — näitten joukossa vihollisten päällikkö Patraskojj. Eräässä talossa oli muuan vanha renki mennyt hakemaan jotakin, mutta joutui vihollisten käsiin. Ensiksi piinattiin miestä ilmoittamaan talon rahat siten, että hän naulattiin kämmenistä seinään ja kun tämäkään julmuus ei auttanut, sytytettiin huone palamaan, joten miesrukka poltettiin elävältä. Tällainen vihollisen käytös oli niinä aikoina tavallista, niin että milloin vihollinen vaan saapui suuremmalla joukolla, riensivät ihmiset kaukasiin metsiin y.m. pakoon, jättäin kaiken muun omaisuutensa vihollisen saaliiksi. Rahat säilytettiin maankuopissa, raunioissa j.n.e. Kylien ja talojen täytyi säännöllisesti pitää vahteja kallioilla, vaaroilla, rajamailla ja sytyttämällä varoitustulia ja siten ilmoittaa vihollisten likenemisestä. Viholliset taas puoleltansa keksivät uusia teitä, joten välin tapahtui, että vihollinen ryntäsi päälle äkkiarvaamatta. Silloin oli raja-asukkaiden henki ja omaisuus vaarassa joka hetki. Niinä aikoina kysyttiin Suomen kansan henkivoimain kestäväisyyttä, erittäinkin rajamailla Venäjää vastaan. Rauhattomuus ulkonaisilta vihollisilta, nälkä ja hirmuiset taudit, laittomuus yhteiselämässä, väkevämmän oikeus siis vallassa, — siihen hengellinen pimeys, taikauskoisuus y.m. — kas siinä lauma vihollisia, joitten voima yksitellenkään, saati sitte laumottain, ei ollut helppo kukistaa. Vuosisatoja onkin senlainen kukistustyö kestänyt, mutta vasta osa vihollisten etuväen voimia on voitettu; ryhmiä jälkijoukoista on vielä voittamatta. Edelleen tarvitaan voimia — uusia voimia!

Kansa, joka on kestänyt senlaisia uhria, kansa jonka henkivoimain sitkeys on säilyttänyt nimensä yli aikojen jolloin:

"Vaimot, lapset ryöstettiin,

Isät, äidit murhattiin — Ja talot konnut poltettiin".

Senlainen kansa — sanomme me — ei saa antautua orjan toimettomuuteen, ei saa epäillä tulevaisuudestaan, kuinka pimeältä ja myrskyiseltä se näyttäköönkin!

* * * * *

Kahakka päättyi hiljan illalla. Kun nyt ei enää kuulunut hiiskaustakaan vihollisen puolelta, laittausi Olli miehinensä levolle eräasen heinälatoon, joka oli jäänyt palamatta. Miesten taikauskoisuus peljätti heitä asettumaan yöksi niin likelle kuolleita vihollisia, vaan Ollin vakuutukset, etteivät kuolleet voineet tehdä mitään pahaa, tyydyttivät eli olivat tyytyvinänsä vihdoin miehet asettumaan, vaikkeivät uskaltaneet antautua unen valtaan, vaan jaarittelivat kaikenlaisia kummitusjuttuja. Olli kenties vaan näyttääksensä miehille kuolleita pelkäämättömyytensä, pistäytyi ulos ladosta ja käveli kentälle kuolleitten keskelle. Hän luuli kuulevansa heikon uikutuksen kuolleitten rivistä, joka uikutus karsi niin häntä, että oli vähällä lähteä pötkimään pakoon ja olisi ehkä sen tehnytkin, vaan ei kehdannut, kun hän näki yhden miehistänsä seisovan ladon ovelta. Olli rohkasi siis luontoansa ja käveli uikutusta kohden päättäen lopettaa uikutujan tuskat yhdellä keihään pistolla, jos uikuttaja todellakin oli elävä ihminen eikä kummitus. Mutta ääni kuului vaan valittelevan ja väliin vallitsi haudan hiljaisuus. Hän käveli kuitenkin, vaikka ei pelvotta, sille suunnalle, mistä hän luuli kuulleensa äänen. Vihdoin luuli hän näkevänsä palasen matkan päässä liikunnan kuolleitten rivissä; hän seisahtui hämmästyksissänsä. Iltakuu alkoi nyt valaisemaan ja Olli näki, että ihmisen muotoinen esine väliin juoksi ja väliin kumartui maahan, näyttäen kun hän olisi etsinyt jotakin. Olli tunsu itsensä niinkun hän olisi sidottu maahan. Hän tahtoi huutaa, vaan ei saanut ääntä ulos kurkustansa, hän seisoi liikkumatta yhdessä paikassa. Vihdoin lähestyi se liikkuva esine, ja näytti huomaavan Ollin ja aikovan juosta pakoon. Nyt vasta pääsi Ollin huuililta ääni: "Oletko ihminen vai kummitus?" "Olli!" vastasi itkuinen ääni. Olli juoksi nyt pelkäämättä kun kuuli nimensä, liki vaikeroivaa ja tirkisteli häntä tutaksensa vaan ei rohjennut käydä kovin liki tuntematonta.

"Olli! missä on Risto?"

"Herra Jesus — Anna! ja miesvaatteissa", huusi Olli surkealla äänellä.

Samalla juoksevat miehet ladosta huutain: "Olli, Olli! kummituksia on ladossa, ne huutavat ja mölisevät, että sehän elävä on, — lähdemme pois tästä paikasta!" huusivat miehet kauhistuksissansa. Olli koetti vakuuttaa miehiä, että olivat mahdollisesti kuulleet hänen ja Annan äänen ja luulleet kuulleensa kummituksia. "Ei he kuulivat ladossa heinäin sisältä mölinän", väittivät miehet. Anna oli kysynyt jo kymmeniä kertoja: "Missä on Risto?" saamatta vastausta, sillä Olli oli olevinansa niin viivytetty miehiltä, ettei hän muka kerjennyt vastata Annan kysymyksiin, eikä miehetkään, jotka kyllä kuuluivat kysymykset, tahtoneet vastata, kun tiesivät kuinka kipeä tämä kysymys oli. Anna ihmetteli itseksensä kuinka Olli oli tullut niin välinpitämättömäksi hänestä ja Ristosta, ettei hän heti vastannut ja poistanut Annan levottomuutta. Olli toivoi, että hän olisi viisi sylvä maan alla, ettei hän kuulisi ja olisi pakotettu vastaamaan Annan kysymyksiin. Taas kysyi Anna:

"Olli, kuule! — missä Risto on?"

"Risto ei nyt ole täällä, hän on toisella suunnalla, kyllä hän tulee!"

"Tuleeko Risto huomenna?" kysyi taas Anna.

"Ei taida kerjetä vielä huomenna, mutta kyllä se tulee, älä epäile Anna!"

"Onko Risto ollut tuossa tappelussa, kun noin paljon vihollisia on kaatunut — oi hirmuista!" huusi Anna.

"Ei Risto ole ollut tässä tappelussa", vastasi Olli.

"Vihollisetko ovat polttaneet kartanon?"

"Viholliset polttivat, mutta saivatkin ansaitun palkkansa, siinä makaavat nyt kaikki kuoliana", vastasi Olli.

"Voi kauhioita ihmisiä! — mitähän Risto, isä ja äiti sanovat kun saavat tietää tämän hävityksen. Mistä saamme senlaisen kodin nyt? — Mutta kyllä Risto laittaa kun hän tulee — isällä kyllä on rahaa, että saamme uuden kartanon — sen teemme vielä paremman kun entinen oli — kun vaan Risto nyt tulisi heti. Hyvä oli toki, että isä sai rahansa pelastetuksi — kun vaan Risto tulee, niin on tässäkin onnettomuudessa kaikki hyvin! Vanhempani varmaan ovat jo Korpisilla, olisit nähnyt mitä kyytiä hevoset juoksivat raskaine kuorminensa missä vaan oli tasaista maata — järvissäkin on jo vahva jää ja suot kantavat hyvin. Näätämäestä palausin minä takasin kun olin niin levoton teistä — koskahan Risto tulee, odotammeko häntä ennenkun lähdemme täältä?" lirisi Anna, arvaamatta Ollin hirmuisia tuskia. "Emme jää tänne odottamaan Ristoa, kyllä hän tulee jälistä kun joutuu. Lähdemme nyt ensin etsimään miesten kummituksia ladossa". Miehet selittivät etteivät he tahdo mennä sisälle latoon, vaan kyllä pitävät vahtia ulkopuolella. Olli käveli nyt etupäässä ja muut miehet perässä. Annakin oli liittynyt joukkoon, sillä hän nyt kammoi yksinäisyyttä enemmän kuin äsken, jolloin luuli kenenkään näkemättä olevansa kuolleitten joukossa etsimässä rakastettuansa, kuten "Torpan tyttö". Olli seisattui ladon ovelle kuuntelemaan ja kuulikin heikkoja valituksia sekä Ollille ymmärtämättömiä sanoja: "'pomilujtesj!' ja 'Warmhertigkeit!' — ('Armoa') ei se ole mikään kummitus, vaan joku haavoitettu vihollinen, joka ennen meitä on vetäytynyt latoon ja kätkeynyt heiniin", sanoi Olli tovereilleen.

"Antaa katalalle keihäänpiston, niin pääsee vaivoistaan", sanoi joku miehistä!

"Hyi, Kallon Matti, kuinka julma sinä olet! — sitä ei saa tehdä!" huusi Anna.

"Annalla on oikeen, se olisi tunnottomasti murhata kuoleva sairas, joka ei voi puolustaa itseänsä", sanoi Olli.

Olli meni nyt ääntä kohti latoon, kaivoi sairaan ylös heinistä, otti hänen varovasti syliinsä ja kantoi ladon ovelle. Sairas vapisi sekä pelosta, että kylmästä, sillä yö oli kylmä, kertoen rukoussanojan ja joita kukaan ei ymmärtänyt. Anna kuitenkin luuli sanasta "Warmhertigkeit" ymmärtävänsä, että sairas pyysi armeliaisuutta.

"Mutta mitä me tälle teemme, hällä varmaan on paha haava, koska hän on niin verenhyyteessä — haava olisi korjattava ja sidottava, vaan kuinka me voimme sen tehdä ja mihinkä me sitte panemme sairaan kun kaikki lämpimät huoneet ovat poltetut?" lausui Olli.

Sairas, joka näytti enemmän nuorukaiselta kun mieheltä, koetti viitaten näyttää vasenta puolta ruumistansa kipeäksi ja viittaili käsivartensa ympäri näyttäen, että olisi käärittävä.

Anna lähestyi nyt sairasta ja koetti niillä muutamilla sanoilla, joita hän saattoi saksan kieltä vakuuttaa

sairaalle, että hän nyt oli ystävään eikä vihollisten keskellä. Sairas vihdoinkin ymmärsikin asemansa ja suuteli Annaa ja Ollia lämpimästi.

"Mitä me nyt teemme sairaalle?" kysäsi Olli.

"Minulla on hevonen ja reki tuolla kujansuussa, menkää joku noutamaan se tänne!" komensi Anna. Matti, joka oli ensin lukenut sairaalle julman tuomion, juoksi täyttä laukkaa noutamaan hevosta eikä viipynytäkään monta minuuttia ennenkuin hevonen oli paikalle.

"Vai oli Annalla hevonen, sitä en tiennytäkään, kyllä nyt ehkä tulemme jotenkin toimeen", lausui Olli.

Anna koetti saada selville, jos sairaskärsäsi matkustaa reessä ensimmäiseen taloon, jonne oli noin peninkulman matka, siellä koetettaisiin laittaa hänen haavojansa. Sairas viittasi lähtöä matkalle, näytti kärsivänsä tuskia, mutta koki olla vaiti ja kärsivällinen. Sairas vuoteutettiin heinäin ja vaatteiden kanssa rekeen. Ensimmäisessä talossa kannettiin sairaus lämpimään tupaan. Läpi vasemman käsivarren hauvislihan kautta oli keihään reikä, josta vielä juoksi verta, kylkeenkin oli keihäs tehnyt haavan, joka kuitenkin ei ollut syvä.

Anna puhdisti ja sitoi haavat parhaan ymmärryksensä jälkeen, Anna oli taloon tultuansa saanut tilan muuttaa pois miehen vaatteet ja pukeutua omiinsa. Sairaana naama sujui pitkäksi kun hän näki tapahtuneen puvussa muutoksen. Muutaman tiiman levättyä lähdettiin taas matkalle ja hyvin hiljan illalla jouduttiin taloon, jossa Annan vanhemmat olivat saaneet väliaikaisen kotinsa.

Se oli samalla kertaa surkua ja ylentävää nähdä näitä vanhuksia, kun Anna kertoi, että vihollinen oli polttanut kartanon. Tyynen itkun perästä sanoi emäntä: "se oli niin kaikkivaltiaan tahto".

"Niin rakkaani — Jumala varjelkoon isänmaata!" vastasi isäntä. Heillä oli nyt ainoastaan pienen tupa, jossa asuivat yhdessä palkkaväen kanssa. Monessa sen aikaisissa taloissa ei ollut muuta kun yksi tupa; tämä talo oli yksi niistä harvoista jossa oli kaksi tupaa ja yksi pienen kammari porstuvan perässä. Tuvat olivat n.k. savupirttejä; koko perällä oli "uloslämpiäviä" asuinhuoneita, ainoastaan Isotuovilassa, joka nyt oli poltettu poroksi — talo oli muuten mainio kaikin puolin.

Annan vanhemmat ottivat ystävällisesti vastaan sen muukalaisen sairaan. Ensimmäiseksi yöksi täytyi hänet sioittaa samaan huoneeseen muun väen kanssa, sillä ehkä mainittu kammari oli varustettu tulisiällä, oli se kuitenkin kylmä ja muutoin epäsiivossa, mutta seuraavana aamuna oli kammari lämmin ja puhdas — sen kaiken oli Anna ja Olli tehneet yönajalla — joten sairaus, joka jo oli siksi vahvistunut, että hän voi liikkua omin jalkoinaan, sai erikoishuoneensa ja josta riemustuneena hän suuteli Annan käsiä. Sitten sairaus oli niin saatu vuoteellensa, kysäsi Olli: "Mistä saamme nyt lääkkeitä sairaalle?"

"Täältä!" sanoi Anna ja avasi pöytälaatikon. "Tässä on lääkkeitä, joita tohtori jätti minulle silloin kun Risto oli kipeä, ne tulevat nyt hyvään tarpeeseen. Tässä on niinkuin näet, ei ainoastaan lääkkeitä vaan myöskin koneita, jolla lääkkeitä käytetään, minähän olen koko tohtori, etkö näe Olli", jatkoi Anna itsetyytyväisesti.

"On minullakin lääkkeitä", sanoi Olli ojentaen Annalle pullon ja selittäen sen historian jonka edeltä tunnumme.

"Hyvä, ehkä tulee tarpeeseen", vastasi Anna. Sairausta hoiti Anna hyvällä menestyksellä ehkä paraneminen edistyi vitkoitellen.

Sairausta haavat puhdistettiin ja sidottiin uudelleen, nyt lääkkeiden kanssa. Sairas näytti erinomaisen rakasta käytöstä hoitajoihinsa kohtaan, erittäinkin Annaa kohtaan näytti hän suurta kunnianosoitusta; molemmiin puolin tunsivat he ikävän kun eivät ymmärtäneet toistensa kieliä. Sen verran tuli selville aluksi, että sairaus osasi sekä saksaa että venäjää.

Anna taas ei ymmärtänyt sanaakaan venäjää, vaan muutamia sanoja saksaa. Viimeksi mainitun kielen avulla oppivat he vähitellen ymmärtämään toisiansa. Nyt aljettiin ahkera vaihetustyö: Anna opetti sairaalle suomea ja sairaus Annalle saksaa. Kun sairaus, ehkä jo kolmen kuukauden kuluttua täydellisesti terve ja vapaa menemään minne tahtoi, ei kuitenkaan uskaltanut ennenkuin vasta kesän tullen antautua pitkille erämaamatkustuksille kotimaahansa, pyysi hän saada viipyä hoitajoihinsa luona talven yli, joka hänelle myönnettiin sen kernaammin, kun hän oli voittanut koko perheen sekä muittenkin paikkakuntalaisten yleisen myötätuntoisuuden. Tällä ajalla oppivat Anna ja sairaus toistensa kieliä niin että he välttävästi voivat keskustella ja ymmärtää toisiansa.

* * * * *

Anna tuli päivä päivältä aina levottomammaksi Riston viipymisestä. Muun lisäksi kummastutti Annaa se seikka että Olli Annan mielestä säännöllisesti näytti välttävän kohdata Annaa.

Viikon päivät senjälkeen kun perhe oli saapunut nykyiseen asuntoonsa, kohtasi Anna Ollin kerran kahdenkesken ja taas itkien valitti kun Risto jo ei ole tullut. Olli oli hyvin tuskissansa ja supisi itsellensä: "Mitä se paranee salaamalla, tässä täytyy kuitenkin sanoa se hirmuinen totuus!"

Vihdoin lausui Olli: "Ristolta paljon terveisiä sulle, erotessamme sanoi hän näin: 'sano Annalle, ettei hän koskaan epäile!' Vahvista itsesi nyt Anna! — —: *Risto joutui venäläisten vankeuteen!* sitä me emme voineet estää!"

Se on helpompi arvata kun selittää mitä Anna nyt tunsu. Hän kaatui kun ukkosen lyömä maahan.

Olli otti Annan syliinsä ja kantoi ulkoa tupaan, jossa Annan vanhemmat istuivat kahden kesken. Vanhemmat hämmästyksissäsä tästä äkkikohtauksesta, tiedustelivat Ollilta mitä oli tapahtunut, vaan Olli ei kajonnut muuhun kun saada Annan virkomaan.

"Ole nyt vahva, Anna", supisi Olli hälle korvaan, "Ristolla ei ole vaaraa vaikka hän viipyy, kuule nyt Anna rukka, mitä sanon!"

Anna heräsi viimein kuin pitkästä unesta ja kysyi Ollilta: "Mitä sanoit, Onko Risto tullut kotiin? — sinähän sanoit eilen, että Risto oli vankina, eihän se ole tosi, Olli?"

"Risto on vankina, ole nyt vahva ja kuule mitä sanon!"

"Minä olen vahva, puhu Olli", huusi Anna tuskissansa.

"Riston vangittua komensi venäläisten päällikkö Snorikoff, ettei kukaan saanut tehdä vangille mitään pahaa päänsä uhalla, sillä Snorikoff luulee saavansa ison palkinnon kun hän päästää Riston vapauteen ja siinä toivossa kohtelee hän vankia hyvästi. Tähän vakuutukseen tulin minä Jussinkin kertomuksista. Snorikoff oli näet sanonut, että kun hän Riston vaan saisi vangiksi, niin kyllä siitä 'ruotsit' maksaisivat hyvän lunastuksen".

"Missä sinä Jussin tapasit, Olli?" kysyi Anna.

"Hän oli karkauksensa perästä taas antaunut vihollisen oppaaksi".

"Ja onko nyt vihollisen joukossa?"

"Ei, nyt hän riippuu hengetönnä petäjän oksassa suolla!"

"Kuka sen raukan hirtti?"

"Minun toverit, minun käskyllä — majurin käskyn olen täyttänyt", vastasi Olli.

"Kuinkahan paljon tuo venäläinen Snorikoff tahtoo Riston vapauttamisesta?" arveli Anna.

"Kyllähän se tahtoo niin paljon, ettei sitä kukaan jaksaa maksaa — täytyy jollakin muulla tavalla saada Risto irti", vastasi Olli.

"Millä tavalla, sano Olli — millä tavalla?" huusi Anna.

"En ole vielä oikein selvällä asiasta, mutta toivon vakaasti jonkun keinon keksivämme, älä epäile, Anna".

Aika kului nyt, päivä päivän perästä. Anna hoiti sairaan huolella, molempien kielitaito kehkesi. Nyt oli jo kevät, talvi oli siis takana. Sairas oli ihan terve, hän kertoi kiitollisuuttansa joka päivä; nyt ei hän enää ollut outo, vaan vanha tuttu ja ystävä. Nyt tiedettiin, että nuorukaisen nimi oli Feodor Ivanovitsch Snorikoff, siis poika sille, jonka luona Risto oli vankeudessa. Feodor lohdutti Annaa Riston suhteen ja lupasi kaikin voimin saada Riston vapautetuksi. Ehkä tarkemmin peräänajatteleva kuulia, mimmoinen Anna oli, voi huomata ettei Feodorilla ollut juuri suurta luottamusta isäänsä. — Feodor oli valittanut Annalle, että isänsä oli raaka ja itsekkäinen vaikka rikas. Sukulaistensa turvin ja niitten vaikutuksen kautta oli Feodor onnistunut saamaan hyvän alkeellisen sekä kirjallisen että siveellisen kasvatuksen, jota hän olisi tahtonut jatkaa, vaan isänsä luovutti hänen pakolla pois opistosta. Äitinsä oli aikaa sitte kuollut. Tällekin ryöväysretkelle, jolla henkensä nyt niin ihmeellisesti pelastui, oli isänsä hänen pakottanut, sanoen: että kun hän (Feodor) nyt jo oli 22 vuoden vanha, tuli hänen hakea ansioita taloudellista toimeentuloansa varten. Feodor kertoi, että hänen lemmikkinsä 16 vuotias Olga Sergejevna oli muutamanlaisessa kauppapalveluksessa hänen isänsä luona. Olgankin isä Sergei Patraskoij oli ollut joukossa, "kuinka lienee käynyt sillekin, hän oli samallinen raukka kun isäni", huokasi Feodor.

Feodorin isäkin oli saanut vihjaa nuorten taipumuksesta mutta Feodor oli usiasti kuullut isänsä haukkusanoja Olgasta, josta Feodor selvin ymmärsi isänsä mielen ja sentähden kohtasivat nuoret

toisiansa ainoastansa joskus salaa, vaan niin paljon, että vannoivat keskenänsä murtumattoman uskollisuuden elämässä ja kuolemassa. Feodorin isällä oli muuton Olgaan rajaton luottamus. Olga oli toimekas, siitä oli isälle suuri hyöty, muuten oli Olga Snorikoffin mielestä arvoton kappale, köyhä kun oli. — Anna ja Feodor olivat siis samanlaisessa asemassa, heillä oli paljon keskustelemista. Ollikin oli usiasti keskusteluissa, jotka säännöllisesti alkoivat ja päättyivät hankkeilla miten Risto voitaisiin pelastaa. Erään kerran senlaisessa keskustelussa pyysi Feodor Ollilta saada pitää muistona Ollin merkillisen pullon, jonka sisältö, sen yhden kerran kun hän (Feodor) oli sitä nautinnut, oli tehnyt hänelle niin hyvää, että hän oli nukkunut yhteen menoon liki kokonaisen vuorokauden, ehkä hänen kipunsa silloin olivat pahimmallaan.

Olli katsahti ensin Annaa silmiin, vaan kun Anna näytti myöntävän viitteen, suostui Olli Feodorin pyyntöön.

Feodor lohdutti väsymättömästi Annaa Riston pelastuksesta.

* * * * *

Kun muutamien viikkojen Tuovilan polton jälkeen ei taas kuulunut vihollisista mitään, lähti Tuovilan isäntä väkinensä palaneen talonsa paikalle. Kahdesta pellolle palamattomaksi jääneestä riihestä laitettiin kaksi väliaikaista asuinhuonetta. Kun huoneet oli saatu jollekin määrin asuntokuntoon, palasi isäntä väkinensä entiseen väliaikaiseen asuntoonsa, noutamaan talon tavaroita mitä paikalla tärkeimmät tarvittiin ja mitä mahdollisesti saatettiin kelvoin suojella.

Nyt tuli kysymys kuinka sairaan kanssa oli tehtävä. Isäntä esitteli, että Anna jäisi sairaan kanssa paikalle. Annasta oli tämä vastahakoista erota vanhemmistansa, jota vastaan toiselta puolen oli sairaan kohta. Anna oli hyvin murheissansa, Feodor näki Annan huolen, vaikkei ymmärtänyt syytä ja kun he nyt vielä kielenkään puolesta eivät voineet keskustella, niin oli asia tukala.

Vihdoin koetti Feodor kaikenlaisten osotteluiden avulla päästä ymmärtämään Annan vaivoja. Lopullisesti pääsi Feodor ymmärrykseen asiasta, ja koki selittää, ettei hän tahtonut millään tavalla eroittaa Annaa vanhemmistaan; hän (Feodor) pyysi vaan kun armotekoa, että saisi seurata perhettä, sen enemmän kun — selitti hän — hän nyt oli paljon vauraampi. Niin päätettiin vihdoin, että koko perhe sekä Feodor muuttaa "uuteen" taloon.

Feodor peitettiin kaikella huolella vaatteilla ja nahkasilla rekeen, samaan rekeen istui Anna ja isäntä itse ajajaksi. Muuttopäivä oli kaunis vaikka kylmä — tämä oli päivää ennen joulunaattoa — Feodor iloitsi ja lirsi kun lapsi joka saa ajaa reessä.

Niin saavuttiin "uuteen" taloon. Huoneet olivat kaikin puolin kaiketta kaunistuksetta — perimmäinen niistä kahdesta määrättiin isännän, emännän, Annan ja Feodorin asunnoksi — mutta se ei viipynyt monta päivää ennenkun Annan järjestämä nero ja käsi oli muuttanut huoneen puoli paratiisiksi. Ne puhtaaksi piilutut seinät ja katto koristeltiin pienoisilla kuusilla, laattia piroitettiin joulunaattona oljilla, maan tavan mukaan j.n.e.

Feodor selitti sittemmin keväällä kun hän saattoi puhua, ettei hän koskaan ollut viettänyt niin juhlallista joulua, kun nyt näitten teeskentelemättömien hyväin ihmisten joukossa; hän vaan kaipasi, ettei hänellä ollut antaa mitään näkyvää joululahjaa, "niin alaston kun nyt olen", mutta toivoi vastedes voivansa jollakin tavalla näyttää kiitollisuuttansa.

Isäntä oli myötään väkinensä hommassa uuden kartanon rakennustyössä — hirsiiä ja muita rakennusaineita hankittiin pitkin talvea.

Talvi kului erinäisittä tapauksitta. Toukokuun lämpimät päivät ja valoisat yöt vuodattivat uutta elämää ei vähemmin ihmisen sieluun ja ruumiin kun kivikkokorpeen. Kevät, tämä luonnon uudestaan heräävä voima heijuttaa loistolla ja lämpimällä ihmissielua yhtä voimakkaasti kultakaton kuin karstaisen orren alla, ken vaan sen sulokieltä oikein kuulee ja oikein tajuaa.

Feodor oli nyt täydellisesti terve ja nyt oli muutenkin aika ajatella palausmatkalle. Annan ja Feodorin nykyinen yhtämuotoinen elämän kohtalo oli heissä juurruttanut syvät ja hellät heimolaisuuden tunteet, joista yhteenjuottui erohetken kipukarvaus ja toivon auver. Molemmilla kangasti vuorotellen toivon kirkas tähti ja vuorottain peittivät synkät pilvet tulevaisuuden näköalan.

Ero täytyi kuitenkin tapahtua, se oli välttämätön, siitä riippui molempain tulevaisuus. Olli varustausi saattamaan Feodoria ensimmäiseen venäläiseen kylään.

Lähteissänsä sanoi Feodor Annalle: "Niin suurta velkaa kun olen teille, en koskaan voi maksaa, vaan olisi ainakin velvollisuuteni palkita vaivoistanne, muuten — häpiäkseni — minulla ei ole kun muutamia ruplia, jotka tarvitsen elääkseni matkalla!"

"Feodor", huusi Anna, "mitä ajattelette meistä? — että rahan vuoksi olisimme auttaneet teitä hädässä? — eikö niin isä?" kysyi Anna, kääntyen isäänsä päin.

"Jos herra tarvitsee rahaa matkalle, niin saatte", vastasi isäntä.

"Antakaa anteeksi, Anna, kysymykseni! En saata ajatella teistä muuta kuin mitä jalointa, sen olen täydellisesti kokenut — rahalla hyvyttenne ei ole maksettu, kuitenkin tunnen piinalliseksi, etten edes voi tehdä senkäänlaista mitätöntä palkintoa. — Syvimmät kiitokseni teille, isäntä, vielä rahantarjouksestanne — kyllä tulen toimeen matkalla omilla rahoillani", lausui Feodor lämpimästi syleillen ystäviänsä jäähyväisiksi.

"Terveisiä, tuhansittain Ristolle, käskekää hänen heti kiireesti lähtemään kotia kohti!" huusi Anna, kun Feodor ja Olli jo olivat näkemän päässä.

Feodor ja Olli matkustivat nyt samaa suuntaa, jota viholliset viimekerralla olivat saapuneet kylään. He olivat matkalla, väliin vähän leväten, yötä ja päivää, valoisat kun yöt olivat, ja kolmen vuorokauden kuljettua saapuivat he ensimmäiseen venäläiskylään.

Jo taipaleella oli Feodor alkanut puhutella Ollia seuraamaan koko matkalle. Taloon tultua uudisti Feodor hartaan pyyntönsä sillä seurauksella, että Olli lupasi seurata kun vaan Feodor laittoi niin, että sana vietiin kotiin (Tuovilaan) tästä tapauksesta. Feodor sai isännän talossa, jossa nyt olivat, lupaamaan viedäksensä sanaa, vaikei hän sitä tehnytkään, kuten sittemmin tuli selville.

Kahden kuukauden vaivaloisen matkan perästä saapuivat matkustajat perille. Olli ei uskaltanut seurata Snorikoffin asuntoon, vaan jäi neljänneksen päähän eräisen taloon, jossa Feodor oli tuttu ja laittoi sijan matkakumppanillensa toistaiseksi.

Illalla samana päivänä palasi Feodor Ollin luo ja kertoi, että Snorikoff kuukauden päivät sitte oli muuttanut pois paikalta, eikä kukaan tiennyt minne. Eräälle vaimolle oli Olga salaa kuiskannut, että jos Feodor tulee kotiin, koettaisi hakea heitä Vernitsan suunnalta. Riston oli myös täytynt seurata vankina "voivottaa". Ristoa oli Snorikoff viimeaikoina kohdellut kaikenlaisella hävyttömyydellä, muistuttaen, että ellei lunastus kohta tule, hän ei aikonut ruveta armeliais-sisarten toimeen y.m.

Nyt saivat Feodor ja Olli uusia huolia. Luonnoton isänsä ei ollut Feodorille jättänyt pienintäkään vihjaa siirtopaikastansa. Pelvolla kysyi nyt Feodor: "Olli, lähdetkö vielä retkelle kanssani?"

"Lähden!" vastasi Olli. "Kun kerran olen urennut näin kauas, niin tahdon nähdä Ristoa ja, jos mahdollista, pelastaa hänen".

Nyt lähtivät kumppanit taas matkalle. Kuukauden vaellettuansa löysivät suuren erämaan kylän, jonka edustalla oli iso järvi. Järvessä kylän läheisyydessä oli saari, jossa oli kaksi varakasta taloa. Saarelle oli Snorikoff asettunut, sittekun hän oli ajanut pois asukkaat ja ryöstänyt heidän tavaransa neulasta naulaan. Hällä oli joukko roistoja muassa, "sotaväkeä" muka, jotka hän myös sijoitti saarelle, julistaen muuten, että suuri joukko sotaväkeä oli hetimiten saapuva paikalle ja lähetettävä "Ruotsia" vastaan. "Sotamiehet" samosivat kytästä kylään sydänmailla ryöväten ja varastellen; tavara kannettiin "voivotalle", jota kaikki pelkäsivät kun kuolemaa. Kylän ja saaren välillä oli vahdit, niin ettei kukaan luvatta saanut liikkua kylän ja saaren välillä. Ainoastaan Olga sai viivytämättä liikkua minne tahtoi. Ristolle oli laitettu erinäinen vankihuone pieni tulisijaton pimiä koppero. Risto näki nyt hirmuksensa, että hän oli aivottu täällä palellutettavaksi kuoliaaksi tulevana talvena. Vanki oli kaularaudassa, jonka vahvat vitjat olivat ruuvatut kiinni seinään. Ruokakin oli ollut vangille hyvin kehno, vaan Olga, jolla oli toimenä vangin hoito ja ruokkiminen, hankki sääliväisyydestä vangille parempaa ruokaa. Olga kantoi aina itse ruoan vangille. Nämä ruokahetket olivat ainoat valopilkut vangin vaikeassa elämässä. Olgalla oli aina ystävällisiä sanoja vangille. Kaksi hyvin aseitettua vahtia seisoivat yötäpäivää vankilan vierellä.

Vaikka jo oli syyskesä, oli päivä lämmin jolloin matkustajamme saapuivat paikalle. Olli ei uskaltanut mennä Feodorin kanssa kylään, vaan jäi sen läheisyyteen odottamaan uutisia, joita Feodor pian lupasi tuoda.

Feodor käveli siis yksin kylään ja sattumuksesta molemminpuoliseksi ihastukseksi kohtasivat Olga ja Feodor toisiansa kylän puolella. Olga oli jo kerjennyt tehdä tuttavuuden yhdessä kylän pienessä perheessä. Sinne johti Olga Feodorin ja siellä saivat vapaudessa keskustella yhtä ja toista. Feodor juoksi noutamaan Ollinkin keskusteluun.

Pian oli Feodor kertonut retkensä "Ruotsissa" ja missä suuressa kiitollisuuden velassa hän sekä Olga olivat Ristolle.

"Risto pitää vapauttaa", se oli päätös, "mutta millä tavalla siitä saamme tuumata edespäin". Siihen päättyi keskustelut tällä kertaa, — huomenillalla päätettiin jatkaa. Feodor tahtoi ensin tavata isäänsä,

heikossa toivossa, että hän ehkä päästäisi Riston vapauteen. Olli sai asua perheen luona; piti vaan varoittaa niin, ettei kylässä päästy tietoon, että Olli oli "ruotsi".

Feodor riensi nyt isänsä puheille. — Olgan ja Feodorin kohtausta isä ei kuitenkaan saanut tietää.

Kun Feodor astui isänsä eteen, kysyi tämän: "No, muniör missä on tavarat ja rahat, olet kait saanut paljon kokoon niin pitkällä ajalla?"

"Ei ole minulla mitään rahaa eli tavaraa, haavoitettuna meikäläisten joukosta pelastivat ruotsit minun ja ihmeellisen hyvästi hoitivat että pelastui henkeni".

"Soo, missä se temu oli?"

"Tuovilan vainiolla, siellä oli kaikki meikäläiset kaatuneet ja kartano oli poltettu".

"No mihinkä joutuivat rahat ja tavarat?"

"Sitä en tiedä, ehkä lienevät omistajat pelastaneet tavaransa, hyvät ihmiset olivat jotka pelastivat henkeni!"

"Niin, tietysti toivossa että nylkeä minulta isot rahat!"

"He eivät tahdo mitään".

"Paras on etteivät tahdo, minä en maksa roskaakaan. Pöllöt, jotka antoivat kaataa itsensä eivätkä riisuneet ensin pois rahat ja tavarat, maatkoot siellä rauhassa. Minä sillä samalla retkellä sain sentähden parhaan palan, täällä on minulla lintukoppelissa Risto, josta ruotsit saavat maksaa minulle 10,000 ruplaa, jota palkintoa odotan joka päivä. Sergej Patraskoij on ollut pitkällä retkellä, se varmaan kohta tulee suuren tavarän ja rahasumman kanssa — Olgasta tulee rikas tyttö", lausui Snorikoff irvistellen.

"Eikö olisi isäni, paras päästää Risto vapauteen, ehkä siitä olisi enemmän hyvää?" lausui Feodor.

"Oletko hullu! minä kenkkäisin pois 10,000 ruplaa! Teet paraiten että kirjoitat heti ystäväillesi, että ellei kuuden viikon sisällä ole 10,000 ruplaa täällä niin tulee Risto lyhenemään yhden pään pituuden. Minä tiedän Luomajussin kautta että Ristolla on rikas appi-isä, kyllä sillä on varaa maksaa, saati tahtoo. Mihinkähän Jussiraiska lie joutunut, no olkoonpa missä hyvänsä, minulle teki hän kuitenkin hyvän työn", jatkoi Snorikoff niinkuin itsellensä.

Feodor näki ja kuuli nyt että se oli aivan turhaa että koettaakaan isänsä rinnassa herättää parempia tunteita.

Seuraavassa keskustelussa kolmiossa, s.o. Olga, Feodor ja Olli, pohdittiin Riston pelastusasiaa. Olga oli vankilassa käydessänsä ilahuttanut Ristoa "hellillä terveisillä, arvaa keltä! — no Annalta" — oli Olga lausunut ja että Ollikin oli nyt niin likellä, — "toivokaa hyvää" — oli Olga lopettanut. Risto luuli kuulleensa väärin Olgan terveykset ja kysyi: keltä? — "Annalta, Annalta" — jatkoi Olga riemuiten. Ristoa siis lohdutti ja vahvisti tieto että hällä oli ystäviä ympärillä, aivan tuntemattomiakin, kun esim. Feodor, jota hän ei tosiaan ollut nähnyt. Ristoa kummastutti kuitenkin minkätähden Olga oli niin hyvillään Riston asiasta, kun hän ennen ei sitä ollut näyttänyt. Vapauden toiveet, jotka jo olivat kuolemaisillansa Riston sielussa, olivat taas heränneet uuteen elämään, hän vaan pelkäsi etteivät hänen ystävänsä käyttäytyisi tarpeellisella varovaisuudella. Seuraavana päivänä selitti Olga lyhykäisesti että Riston ystävät olivat päättäneet vapauttaa hänen, mutta toimeenpano täytyi siirtää siksi kun tulee pimeämmät illat, kehoitti siis Riston olemaan levollisena. Risto taas pyysi Olgaa varoittamaan muitakin ystäviänsä tarkkaan varovaisuuteen.

"Olkaa vaan levossa ja odottakaa, kaikki käy vihdoon hyvin!" vakuutti Olga.

Majurikin oli saanut tiedon Riston vangitsemisesta ja saapunut Elokuussa Tuovilan tienoolle sekä varustellut väkeä seudun varustukseksi, jos vihollinen uudistaisi hyökkäyksensä. Tappava punatauti oli raivonnut seudulla tänä kesänä. Isotuovilan isäntä ja emäntä olivat kuolleet jo ennen majurin seudulle saapumista. Anna tunsu nyt itsensä niin orvoksi ja hyljätynä, Ristosta ei hän ollut kuullut minkäänlaista ja Ollikin oli kadonnut Feodorin saattamaretkelle teille tietymättömille, kaikki näytti syvältä pimeydeltä. Anna asui yhä yksinäänsä uudessa väliaikaisessa puhtaassa tuvassansa. Talon karja ja muu omaisuus oli jo isännän elinaikana siirretty paikalle, pellot kylvetty ja jo osaksi leikatutkin, heinät tehty j.n.e. Anna oli nyt sekä isäntä että emäntä talossa. Riston poikaistoivotukset että tulla Tuovilaan isännäksi, eivät olleet toteutuneet.

Majuri oli, kuten mainitsimme, taas muuttaunut paikkakuntaan. Hän kulki joka päivä lohduttamassa

Annaa ja virkistämässä hänen uupuneita toivojansa ja urhottansa. Väliin tunsu Anna ikäänkun toivon enkeli olisi kuiskuttanut siivillänsä uutta ja raittiimpaa ilmaa hänen sieluunsa, väliin taas vaipui hän epätoivon takoon. Hän kyllä usiasti muisti Riston viimeiset sanat: "Älä koskaan epäile Anna", vaan sittenkin notkui hänen uskonsa ja niin kului aika toivon ja pelvon vaiheilla.

"Toivo, lapseni, toivo!" kehoitti majuri.

* * * * *

Riston ystävät vankilan ympäristöllä olisivat toivoneet että Snorikoff olisi antautunut jollekin pitemmälle retkelle, joten ehkä Riston vapautustyö olisi voinut luotettavammasti menestyä, mutta hän ei poikennut paikalta moneen viikkoon. Hän näytti päinvastoin kun olisi hän aavistanut jotain, kävi useimmin kun ennen Riston vankilassa ja tarkasteli tyystin joka paikan, sekä kohteli vankia raakamaisella tavalla. Hänen jokapäiväinen kotielämänsä oli säännöllinen. Illallisen kanssa joi hän niin paljon viinaa että hän saatettiin päihyksissä ruokahuoneesta sänkyyn, makaushuoneessa sittekun hän jo oli pannut maata, otti hän vielä sängyssä viimeisen iltapaukun, jota varten Olgan, joka piti toimen ruuanlaitosta, piti joka ilta asettaa pöydälle sängyn viereen täytetyn viinapikarin. Muina aikoina päivää, ei matkoillakaan hän nauttinut mitään väkevää. Hän sanoi että häntä vähänliikkeisessä kotielämässä vaivasi unettomuus öillä, vaan kun hän illalla sai hyvän tuprakan, niin hän nukkui levollisesti, kun yövartia.

Nyt oli käsillä ilta, jolloin ystävät olivat päättäneet vapauttaa Riston. Kaikki tarpeelliset valmistukset tehtiin huolella ja suurimmalla varovaisuudella. Samana päivänä näkyi kylän edusteellisella isolla järvellä purjehtivan kaksimiehininen tavattoman iso kalastusvene ja askaroivan kalanpyydysten kanssa, vaan kun ehkä niin iso kalastusvene oli jotakin tuiki harvinaista ja ehkä monikin — muitten joukossa itse Snorikoff — töllisteli arvellen mikä kalastaja liikkuu niin suurella venheellä, muitakin kalastajia pienemmillä venheillä oli liikkeellä, niin ei herättänyt vene mitään sen merkillisempää huomioa.

Vasten tavallisuutta oli Snorikoff tänä iltana ennenkun meni iltaselle, itse käynyt lukitsemassa vankilan oven ja kätkenyt avaimen sänkyynsä, näyttäen tekevänsä sen Olgan huomaamatta sittekun vuode jo oli laitettu yöksi. Olga, jonka huomio nyt oli pingotettu tavallista lujemmalle, äkkäsi kummastuksella herransa teon. Tavallisuuden mukaan istui Snorikoff iltaselle, joi ja joi viinaa niin että hän hoiperrellen pääsi vuoteeseen. Sillaikaa kun Snorikoff istui ruualla, kantoi Olga "sänkypaukun" pöydälle sängyn vieressä, Snorikoff katsoi itse ovelta, vakuuttaaksensa — kuten Olga ymmärsi — ettet Olga koskenut sänkyyn, kun Snorikoff vihdoon pani maata ja otti sänkypaukun, kuuli Olga hetken päästä, - ovi kun huoneitten välillä oli longollaan — raskaasti nukkuneen huokumisen. Olga mainitsi kovalla äänellä nukkujaa nimeltä, ei vastausta. Vihdoon käveli Olga sisälle huoneeseen ja taas kutsui nukkujaa nimeltä, tarttui häntä käteen ja puisti lujasti, vaan Snorikoff nukkui tällä kertaa vielä levollisemmasti kuin "yövartia".

Olga tempasi vankilan avaimen nukkuneen sängystä, palasi nyt ruokahuoneeseen, sulki sänkyhuoneen oven, pistihen ulos portaalle ja kuiskasi vangin vartioille: "Tulkaa hiljaa sisälle, niin saatte ryyppy!" Olga oli näet joskus ennenkin antanut vahdeille iltaryyppyt kun Snorikoffilta oli yltänyt jotakin jäännöstä.

Vahdit hiivivät heti sisälle, kumpaistakin varten oli täytetty pikari hyvää "vodkaa". Vahdit tyhjensivät yhdessä siemauksessa pikarinsa viimeiseen lippuun ja tavallisuuden mukaan istahtivat sohvaan. Muutamia silmänräpäyksiä istuttuansa vaipuivat vahdit syvään uneen. Olga sytytti n.k. salalyhdyn, sammutti kynttilän ruokahuoneessa ja riensi ulos. Sovitun merkin tehtyä saapuivat Feodor ja Olli heti paikalle. Olga komensi Ollin ottamaan vaatetyllyn syliinsä ja samalla avasi vankilan oven, astui sisälle, Feodor ja Olli perässä. Olga avasi kädessänsä säilytetyllä avaimella Riston kaularaudan sanoen: "Vapaa!" Kaikki neljä kääriytyivät yhteen syleykseen ja ilokyyntelien tuhinaan, Olga ja Feodor syleilivät ja suutelivat vankia viskutellen: "Terveisiä ja tuhansittain kiitoksia Annalle, Annalle!"

Salalyhdyn valossa puettiin Risto vaatteisin. Kun kaikki oli valmis antoi Olga Ristolle pienen kompassin, joka näyttää tien Annan luo ja pienosen rahakukkaron, Olli ja Risto saivat sitä paitsi eväslaukut ja pyssyt selkäänsä. Tämä kaikki tapahtui pikemmin kuin tämä selitys. Ilta oli sysipimeä. "Enpä olisi uskonut että pullo, joka kerran teki mulle niin suuria tuskia, voi saada näin hyvän asian toimeen", supisi Olli irvistellen.

Sitte kun kaikki oli niin järjestyksessä, otettiin jäähyväiset, joissa ei ollut aikaa pitää pitkiä puheita. Risto sanoi vain "kiitos, tuntemattomat ystäväni, jos onni vie minut omille majoilleni, niin saatte kuulla minusta, Jumalan haltuun". Vankilan portaalla ottivat kaksi vahvaa miestä Riston kainaloista ja johtivat hänen sekä Ollin rantaan, jossa valmiiksi laitettu venhe odotti. Venhe oli silmänräpäyksessä vesillä, purje vedettiin ylös, miehistä istui toinen perään ja toinen airoille, Risto ja Olli makasivat keskellä venhepohjalla. Tuuli vei venhettä pimiässä niin että vesi tohisi koskena kokassa.

Matkustajat eivät ensiksi puhuneet yhtään sanaa toistensa kanssa. Risto kysyi viimein perämieheltä:

"Kuinka pitkä venhematka on?"

"Viisikymmentä virstaa", vastasi perämies.

"Kuinka kauvan viivymme tällä järvellä?"

"Ranta tulee päivän kanssa", vastasi perämies.

Niin kävikin, hyvän näköpäivän kanssa laskivat matkustajat rantaan.

Nyt noustiin maalle, kyytimiehet laittoivat ateriavalkian, kyytimiehillä oli eri eväskontti Riston ja Ollin varalta, kontissa oli kaikenlaisia makupaloja, joista kyytimiehetkään eivät jääneet osattomiksi.

Atrioitua antoi perämies Ristolle kaksi lakkarikelloa, isompi hopeainen ja pienempi kullattu, terveysillä Feodorilta. Isompi kello oli aivottu Ristolle ja pienempi Annalle. Ollille jätti perämies 50 hopearuplankappaletta myös Feodorilta. Näistä lahjoista olivat sekä Risto että Olli riemuissansa. Risto vaan ihmetteli miksikä hän sai niin paljon lahjoja vapautensa myötä. "Aijai kun nyt vaan joutuisimme kotiin, se olisi ilopäivä, mitä Anna ilotseisi! Vaan pitkä on matka", lausui Risto huokaillen. "Minusta on vapauteni kuin unennäköä, eihän tämä vaan raukea uneksi", jatkoi hän.

Nyt vasta Ollilla oli aikaa kertoa Tuovilan kahakasta ja poltosta, kuinka Feodor oli pelastettu, kuinka hän vihdoinkin oli päättänyt petturin, Jussin päivät y.m.

"Missä te olette opineet suomea puhumaan?" kysyi Risto kyytimieheltä.

"Olemme sukuisin suomalaisia, vaikka olemme syntyneet täällä. Noin viisikymmentä vuotta sitte oli isävainajamme, — me olemme veljekset, 'Sallan veljekset' — joutuneet samalla lailla kun tekin, näitten ryövärien vangiksi, niillä ryöväys ja polttoretkillä, joita rajamailla on kestänyt vuosisatoja. Kahden vuoden ajan oli isävainaja pidetty vangin töissä Arkangelin takapuolella, vaan oli onnistunut vihdoin päästä karkuun ja monta mutkaa samoan urenneet tänne syvään erämaahan. Saari josta viimein soudimme oli silloin autio; kylässä, jossa nyt on kymmenkunta talon tapasta, oli silloin pari taloresua. Isävainaja oli nähnyt saaren hyväksi talonpaikaksi ja päättänyt, kun rauhaa ei ollut odottamista kotipaikoillakaan, tehdä talon saareen, toivoen ehkä siinä saavansa elää rauhassa. Hän riensi kotipaikallensa, jonne hällä oli jäänyt kihlattu morsian, jonka hän aivan oikein tapasi uskollisesti odottamassa. He menivät naimisiin, istuivat heti sen jälkeen poron pulkkaan ja matkustivat tänne. Niin vähitellen tekivät talon ja sittekun me miehistyimme alkoi isävainaja toisenkin talon, jonka vanhempaimme kuoleman jälkeen valmistimme ja erosimme kumpikin omaan taloon. Paikalla olemme siis syntyneet ja kasvaneet sekä eläneet parhaan miehuutemme ijän melkeen rauhassa".

"Mutta nyt, ei ole paljon enämpi kun pari kuukautta sitte, saapui tämä iso ryöväri Snorikoff tänne, ryöväsi kotomme kontumme ja nyt ei meillä ole muuta elinkeinoa kuin mitä saamme metsästä ja järvestä. Joku kateellinen kyläläinen on saanut matkaan kaiken tämän. Nämä raukat ovat sellaisia aasia että ne ryömivät kaikkien rosvojen edessä. Snorikoffin kauhuretket ovat kuuluneet jo monta vuotta ja levittäneet kauhua tännekin, mutta emme ole uskoneet hänen tänne tulevan. Hän on maan kauhu, peto. Nuori herra Feodor on vakuuttanut meitä että hän, kun hän vaan pääsee voimaan ja valtaan, asettaa meidät oikeuksiimme ja me uskomme häntä. Sentähden olemme olleet apuna teitä vapauttamassa. Alku on käynyt hyvin, toivomme että pääsette ainakin konnan kourista".

Sittekun kyytimiehet olivat neuvoneet matkustajia kuinka heidän piti menetellä matkalla, erottiin molemminpuolisilla onnen toivoituksilla.

* * * * *

Sittenkun vanki seuroinensa oli poistunut, vei Olga vankilan avaimen paikallensa. Snorikoff ja vartiat nukkuivat hyvässä rauhassa.

Vihdoin heräsivät vartiat, ennenkun heidän jalo herransa, päivitellen kuinka he olivat nukkuneet niin kauvan ja kun saivat Olgalta kuulla että Snorikoffkin vielä nukkui eikä siis tiennyt mitään vartiain levosta, rukoilivat Olgaa ettei virkkosi heidän uinauksestansa mitään ja laittautuivat kiireemmitten toimeensa kiitellen ja ihailien niin hyvää onneansa.

Vihdoin heräsi Snorikoffkin puolipäivän aikana ja hänkin ihmetteli kuinka oli nukkunut niin kauvan. "Joinkohan minä eilen illalla enemmän viinaa kuin muina iltoina?" kysyi hän.

"Joitte kyllä paljon enempi", vastasi Olga.

"Tästä lähdin en juo tippaakaan viinaa".

"Parasta", vastasi Olga hymyillen.

"Onko vanki saanut ruokaa?" kysyi Snorikoff.

"Ei, kun mulla ei ole avain!"

Snorikoff puki kiirusti vaatteihinsa, otti vankilan avaimen, käveli ulos tyytyväisellä mielellä, katsahti jos vartiat olivat paikoillansa, avasi sitte vankihuoneen oven ja astui mahtavasti sisälle.

Mitä näki, kuului pian: Ensin kuului jyskäys kun tapponaudan otsaan iskun perästä, sitte kauhea mölinä: "kymmenentuhatta ruplaa — kym — kym — kymmenen — kymmenen — tu — tu — tuhatta — ru — ru — ruplaa", juosten ulos ja huutain: "Saa — tanat olette päästäneet kymmenen tuhatta ruplaa".

Vihdoin tyveni hän tavalliseen kolkkoon maltillisuuteensa.

"Tässä on kavaluus tehnyt työtä, siitä tulee vasta tutkinto, vaan nyt ei ole aikaa — minulta ei saa viedä 10 tuhatta ruplaa mikä talonpoika lurjus hyvänsä, sitä ei vielä ole tapahtunut eikä tapahdu nytkään — Ivan Snorikoffia ei saa intikseen vetää nokasta, nehei".

"Satuloikaa silmänräpäyksessä kolme hevosta!" kiljasi peto vartioille, jotka kaksi olivat päälleluotettavimmat hänen miehistänsä; "te istutte kukin hevosenne selkään pyssyinenne, niinhyvin kun minäkin, päästäkää irti Kara ja Hospotai (kaksi hirmuista villijahtikoiraa) ne seuraavat kanssa, minä tahdon nähdä sen joka luikertaiksi Ivan Snorikoffin rautakourista", ähkyi ja äyhkyi hän niin että keltainen vaahto kuohui kurkusta.

Nyt istuivat kolme ratsastajaa hevostensa selkään, koirat päästettiin irti. Eläimet näyttivät ymmärtävän että nyt oli jotakin erinomaista käsillä, taas ihmisjahti. Snorikoff komensi koiriansa seuraamaan jälkiä. Koirat laukkoivat ensin järven rantaa ja sitte saarenrantaa myöten salmen rantaan, jossa ne seisahtuivat ulvomaan kylää kohden. "Ahaa", sanoi Snorikoff, "rosvon tapaamme ehkä vielä kylässä, malta, malta!"

Kun kylän väki kuuli koirain ulvomisen, koki kukin rientää kauhistuksissansa johonkin suojaan, sillä he tiesivät jo ennestänsä sekä omasta kokemuksestansa että laajalle levinneestä sananlaskusta: "Pahin kaikesta pahasta, on Snorikoffi koirinensa", että silloin oli jotakin erinäistä tapahtunut. Kaksi venettä sidottiin yhteen, niihin sioitettiin hevoset ja soudettiin kylän puolelle. Tavallisesti tällaisissa tapauksissa oli joukko kylän joutilaita rannalla katsomassa ylikulkijoita, mutta tällä kertaa näkyi rannalla yksi ainoa keski-ikäinen, inhottavanaamainen, pitkä, luurankoon vivahtava, koukkuselkänen mies, joka jo matkan päähän koukisteli käsäläselkäänsä kumarruksiin Snorikoffille, joka taas ojenteli käsiänsä huutain: "Päivää, päivää, ystäväni Matvei!" mutta koirat lienevät ymmärtäneet väärin ystävyuden merkitykset, koska he, niin pian kun uimalla joutuivat rantaan, ryntäsivät koukkuseljän kimppuun ja repivät hänen pahanpäiväiseksi ennenkun Snorikoff kerkesi estää villieläinten väkivallan. Heti kun Snorikoff kerkesi maalle, riensi hän ystävänsä Matvein luo, joka makasi ja örisi puolikuolleena verissänsä lausuen: "Pahoimpa palkitsitte herra, minua siitä kun hankin teille Sallan veljesten talot".

"Syytön olen, ystävä Matvei, koirat eivät ymmärtäneet paremmin".

"Vai niin, rosvo, kyllä näin että usutit koiriasi päälleni, minä olen saanut palkan pahasta työstäni, kohta saat sinäkin, muistakaa se, jotta kuulette, mitä Matvei kuoleman-hetkellensä sanoi!"

N.k. Matvei oli nuorempana ollut sotamies vaan karannut palveluksestansa samalla kertaa kun Snorikoff ja urennut tänne syvään erämaahan. Kun Matvei oli kuullut Snorikoffin retkistä ja että hän oli rikas, oli hän kateuden himosta Sallan veljeksiä kohtaan ynnä voiton himossa hakenut ylös Snorikoffin ja johtanut hänen kylään, joten Sallan veljesten talot olivat joutuneet Snorikoffin käsiin. Snorikoff oli luvannut Matveille suuren palkinnon, vaan ei antanutkaan mitään, josta Matvei oli kertailten muistuttanut, uhaten paljastaa Snorikoffin oikean persoonan. Matvei ei siis ollut Snorikoffille suosiollinen olento, jonka tähden hän käytti tätä tilaa, kuten Matvei oli huomannut, vapauttaa itsensä niin vaarallisesta ystävästä.

Kun Snorikoff nyt kuuli Matvein viimeiset uhkaukset, usutti hän vieläkin koiria, jotka repivät vaivasen nimenomaan kuoliaaksi.

Senlaiset tapaukset olivat näinä rauhattomina ja melkein kaikkea oikeutta puuttuvina aikoina hyvin tavallisia erämaissa. Voima oli oikeuden sijassa, jolla oli voima, hän teki melkein mitä tahtoi, ainakin sillä puolella maamme rajaa.

Snorikoff jätti nyt ystävänsä makaamaan veressänsä ja alkoi hakemaan karkulaisia kylästä. Jokainen lokero etsittiin kaikella tarkkuudella, vaan turhaan. Snorikoffin kiukku oli ääretön, hän luotti koiriansa vainuun ja ymmärrykseen ja otti aivan varmaksi että karkulainen oli piiloittanut johonkin koloon kylässä, hän kuulutti 1000 ruplan palkinnon sille joka saattaisi karkulaisen ilmi, — vaan kaikki, kaikki turhaan, aikaa oli vaan kulunut hukkaan.

Nyt oli jo ilta, hän lähti nyt ja komensi kumppaninsa ynnä koiransa suunnalle edellistä asentopaikkaansa kohden, sillä hän ei voinut ajatella että Ristolla oli muuta suuntaa jolle hän uskalsi antauda; hän kehoitti koiriansa tarkoin hakemaan jälkiä j.n.e.

Neljä päivää oli mennyt ennen kun ratsastajat kerkesivät Snorikoffin edelliseen asuntoon. Täällä taas kun oli vielä isompi kylä, etsi hän sekä kylän että sen ympäristön, joka työ taas vei pari kolme päivää — ja kaikki tämäkin aivan turhaan!

Järjestelmällisesti päättivät ratsastajat jatkaa jahtiansa samaa suuntaa kun vanki oli tuotu, sillä Snorikoff ymmärsi hyvin että Risto riensi kotipaikoilleen ja toivoi varmaankin rajamailla tapaavansa karkulaisen, ja kun koirat laukkoivat lavialta, ei hän epäillyt vihdoinkin saavuttavansa karkulaista.

Risto ja Olli seurasivat sitä suuntaa kun kyytimiehet olivat neuvoneet. Kompassin ohjaamalla he kernaammin juoksivat kun kävelivät. Kyytimiehet olivat vakuuttaneet että jos he tarkoin seuraavat ohjelmaa, he noin kahdeksan päivän kuluttua voivat joutua sille yleiselle uralle, jota he menomatkillansa olivat kulkeneet. Tällä uralla oli melkein pitkin matkaa tuntuva polkutie ja kun sillä pysyivät, välttämättä väjyjä, niin osaisivat he kotipaikoilleen. Kyytimiehet varoittivat heitä erittäin pitämään varulla takaa-ajajoina, sillä — sanoivat he — Snorikoff ei karkulaisia päästä takaa ajamatta; silloin voivat he painua syrjään metsään ja niin eksyttää ajajansa.

Eräänä aamuna, — he olivat nyt pitkän matkan Suomen rajain sisällä ja arvelivat noin parin eli kolmen päivän takaa saapuvansa kotiin — kävelivät he metsä-polkua, pääsemässä juuri suuren aukean ahon laitaan, kun kaksi hirmuista koiraa juoksee ulisten heidän perässä. Risto ja Olli poikkeusivat metsään, vaan koirat eivät päästäneet heitä pökähtämään ja kun koettivat ampua koiria, niin säilyttivät he itsensä viisaasti, puitten taa. Nyt oli hätä käsillä. "Juoksemme aholle niin ehkä aukialla voimme ampua pedot", sanoi Risto.

Risto ja Olli vetäytyivät takaperin aholle, vaan koirat eivät näyttäneet tahtovan antautua autiolle; mutta kun Risto ja Olli härnäsivät niitä, törmäsivät koirat kuitenkin villissä aholle. "Ammu sinä kirjavia minä ammun mustaa" oli ainoat sanat kun Risto kerkesi lausua ja samalla: pau, niitten varmain pyssymiesten aseista ja koirat makasivat teppuroiden kuoleman kanssa aholla. "Pyssyt laahinkiin!" — huusi Risto — "ja juoksemaan ahon poikki metsään!"

Silmänräpäyksessä olivat pyssyt uudesta laahingissa ja miehet juoksussa aholla.

Samalla hyökkää kolme ratsastajaa metsästä aholle, ensimmäinen huutaa: "Antaukaa, koiran tappajat, nyt ainakaan ette enään leikittele minun kanssani". Ääni oli Snorikoffin.

"Nyt olemme ainakin hukassa!" huusi Olli. He kääntyivät kuitenkin päin vihollista päättäen antaa henkensä niin kalliista hinnasta kun mahdollista.

Mutta samalla kun Snorikoff oli saanut viimeisen uhkaussanan huuliltansa, kuului paukaus ja näkyi savu ahon reunalta joka oli liki Snorikoffia ja tämä putosi ääntä päästämättä alas hevosen seljältä, toinen paukaus kuului silmänräpäyksen perästä ja samalla surkia huuto ensimmäisestä laukauspaikasta. Risto ja Olli näkivät vaan sen että Snorikoffin kaksi kumppania heti kääntyivät takasin ja ratsastivat pakoon mitä kynnestä pääsi. Risto ja Olli seisovat kun juurtuneena maahan, ymmärtämättä tätä odottamatonta kohtausta. Ahon reunalta kuului kuitenkin heikko valitusääni. He vihdoinkin vetäysivät varovasti ääntä kohden ja huomasivat pensaitten takana seisovan tavallisen metsämajan, josta he kuulivat äänen kuuluvan. He hiipivät, pyssyt ojolla likemmä majaa ja kuulivat kun kuolevan valituksen majasta.

Olli käveli majan avonaiselle puolelle ja katsahti majan sisään. Hän hyppäsi kymmenkunta askelta takaperin kun ammuttu ja huusi kauhunäänellä: "Huu-u-hu Jussin haamu!"

"Tulkaa!" kuihki Jussi (se oli hän) "hiljaa, en ole muu kun entinen vihollisenne Jussi, nyt olen sovittanut pahat tekoni ja toivon teiltäkin anteeksi! Aikani on nyt enää lyhyt, tulkaa ja kuulkaa mitä sanon, antakaa anteeksi!" rukoili Jussi, "tehkää sitte kanssani mitä tahdotte!"

Risto ja Olli istuivat vesissä silmin Jussin viereen majan maalaattialle. Jussi kertoi:

"Olli, sinä luulit lopettaneesi kurjan elämäni silloin kun viimeksi kohtasimme. Aikeesi oli oikia, kuoleman olin ansainnut, mutta Jumalan sattumus oli se ettei aikomuksesi toteunut. Kiireessäsi et huomannut että toverisi, joka pani nuoran kaulaani, oli tehnyt silmukan niin ettei se heti kuristanutkaan minua ja lähteissänsä myös huomaamattasi, pisti puukon käteeni, ensin leikkasi poikki köyden käsistäni ja sanoi hiljaa: 'Pelastin sinun, palaa pahalta tieltäsi!' Kallon Matti teki tämän armotyön. Kun olitte kerjenneet näkymättömiin, leikkasin köyden poikki ja olin taas irti! Omatuntoni oli aika ajoin jo ennen soimannut, mutta nyt alkoi se kalvaa minua niin katkeamattomalla hirmuisuudella että vihdoin päätin vakavasti parantaa elämäni, toivoen saada tilaisuutta teolla näyttää totisen parannukseni, eli kadota

tietämättömiin. Niin lähdin, sauva tukena ja kainalossa pyssy jonka onnekseni tässä tilassa myös kiireessä olitte unhottaneet paikalle — urikoimaan erämaata kohden, tietämättä oikeastaan mille suunnalle; kuitenkin tunsin niinkuin mikä salainen voima veti minua tälle suunnalle. Viikkokauden päivät niin urikoiden samaa suuntaa nälän, vilun ja omantunnon tuskien uhrina, — henkeni eläkkeeksi sain milloin mitäkin, metsäeläinten raatoja y.m. — kohtasin vihdoin erään niittysaunan, jossa vietin talven. Sauna kun on metsän sisällä niin sain helposti lämmityspuita. Saunaa lämmitin ainoastaan öillä, niin ettei savu ilmoittanut olopaikkaani. Saunassa oli iso suolapussi, vanha pata ja tulukset, jotka kaikki tulivat hyvään tarpeeseen.

"Yhtään ihmistä en ole nähnyt sitte kuin pääsin hirrestä. — Talvella havaitsin saunan läheisyydessä suksen jäljet, varmaan jonkun metsästäjän, jos hän huomasi minun jälkiäni, sitä en tiedä. Joitakin lintuja ja kaksi peuraa sain ampua, niitten lihalla olen elänyt tähän asti. Noin kaksi viikkoa saattaa olla siitä kun lähdin saunalta, tässä majassa olen maannut kaksi viikkoa.

"Entisestä elämästäni ei ole enkä kerkeä enää paljon puhua, kerron vaan: Kurjuudessa, kylän juoksiana olen elänyt pienestä lapsesta, vanhemmistani eli muista kasvattajista en tiedä mitään, vielä vähemmän kuin kukaan on kohdellut minua rakkaudella, olen minä tuntenut rakkautta muita ihmisiä kohtaan. Kun kasvojin mieheksi oli minussa palava turhamielisyyden himo, koreat vaatteet y.m. oli hartain toivoni ja kun ei minulla ollut siihen varoja, koetin saada niitä millä tavalla hyvänsä. Se himo vei minun lopullisesti tälle kurjalle retkelle.

"Tässä majassa olen maannut, kuten mainitsin, kaksi viikkoa. Täältä näin kuinka taistelitte koirain kanssa, tunsin teidät hyvin ja arvasin että teitä ajoi vaara takaa. Olin vähällä huutaa teitä nimeltä, vaan en uskaltanut, merkkillistä kuinka kurjakin henki on rakas. Kun sitte näin Snorikoffin, joka minulle petollisuudestani lupasi suuren summan rahaa, vaan ei antanut äyriäkään, syttyi minussa hirvittävä viha, joka antoi minulle voimaa niin että entinen vakava käteni ja tarkka silmäni eivät pettäneet, ja ajoin luojin hänen korvasta sisään, josta olikin seuraus, kuten näette että se rosvo tästälähdin antaa teille siivon rauhan. Heti kun olin antanut roistolle jäähyväiset, sain luojin rintaani, jonka reijästä nyt vihdoin juoksee ulos omakin vilheliäinen henkeni.

"Nyt olen kertonut kurjan elämäkertani. Antakaa anteeksi pahat tekoni! Jos näette minun ruumiini ansaitsevan sen arvon, niin kaivakaa vähän kuoppaa ja peittäkää tomumajani sen maan poveen, jonka petturi olen ollut, vaan joka kuitenkin on herättänyt kurjassakin rakkauden!"

Sanottuansa viimeisen sanan vaipui Jussin silmät umpeen ja parin raskaan huokauksen perästä jätti henki majansa.

Syvästi liikutettuina lankesivat kumppanit polvillensa ruumiin viereen.

"Ihmeelliset ovat luojan työt, lepää rauhassa eksynyt ja väsynyt matkamies!" lausui Olli itkusilmin.

"Amen!" päätti Risto.

Nyt tuli keskustelu ruumiin hautaamisesta. Kumpikin oli tosin käsittänyt Jussin toivon että hän haudattaisiin paikalle, vaan Risto esitteli että kun heillä nyt oli hevonen, nimittäin Snorikoffin, joka vielä seisoj kuolleen isäntänsä vieressä, ruumis sidottaisiin hevosen selkään, saatettaisiin niin kotiin ja haudattaisiin kunniallisella tavalla. Tämä Riston esitys oli Ollille hyvin mieluinen ja niin päätettiin tehdä.

Kumppanit kävelivät nyt hevosen ja toisen ruumiin luo.

"Tämä raiska ei kyllä ansaitse meiltä kunniallista hautausta, mutta säilytämme ruumiin tänne niin ettei se jää rietta eläinten saaliiksi ja minä kirjoitan Feodorille asiasta, niin pitäköön hän hautauksesta toimen heidän tapansa ja uskonsa vaatimusten mukaan", lausui Risto. Niin tehtiinkin; ruumis säilytettiin kivikammioon. Luoti oli mennyt, niinkuin Jussi sanoi, Snorikoffin korvasta läpi pään ja niin tehnyt silmänräpäyksellisen lopun hänen elämästensä. Mitä arvokasta löytyi ruumiin lakkareista: lakkarikello, kompassi ja rahalompakko ynnä pyssy otettiin tallelle, joista kaikista sittemmin Risto aikoi tehdä tilin.

* * * * *

Ehkä tämä kohtausta tapahtui kuten lukia on huomannut, synkässä erämaassa ja siis kaikkien asiaan kuuluvain luullen kenenkään ihmisen näkemättä. Niin ei kuitenkaan ollut, tässäkin oli kuitenkin yksi näkymätön vierasmies.

Lukia muistaa "Kallon Mattia", joka pelasti Jussin hirrestä. Matti oli n.k. joutomies, tunnettu laajalta ja kuitenkin tuntematon. Kukaan ei tiennyt mistä Matti oli kotoisin, mutta jokainen tiesi laajoissa piireissä kuka Matti oli, kukaan ei tiennyt missä Matti oli kirjoilla, yhtävähän tiesi Matti itse siitä

asiasta. Kun joku kysyi Matilta, missä olet kirjoilla?

"En tiedä, tiedätkö sinä?" vastasi Matti.

Matti oli ystävällinen ihminen, hän ei ollut riidassa koskaan kenenkään kanssa. Mihin taloon hyvänsä Matti tuli, tarjottiin hänelle ruokaa ja Matti teki jotain askareita ruuan palkinnoksi, jos tarvittiin korjata jotakin työasetta talossa ja Matti vaan oli saapuvilla, niin kyllä Matti osasi laittaa. Vaatteita ja kenkiä korjasi hän ja tekipä hätätilassa uusiakin. Lapsille oli Matti hyvin mieluinen vieras; missä talossa lapsia oli, keräysivät ne Matin ympärille, mikä pyysi Mattia tekemään hevosta, mikä tokkaa, mikä mitäkin. Matti lauloi lapsille vanhoja runoja ja sanoi osaavansa tehdä uusiakin. Matin runoja kuuntelivat vanhemmatkin halulla ja hartaudella. Usiasti ryömi Matti neljänkontan lapsiparvi seljässä j.n.e., yhdellä sanalla, Matilla oli koti joka talossa. Kun menttiin vihollista vastaan niin totta oli Mattikin kanssa saati hän sattui paikalle.

Jussin pelastettuansa sai Matti raskaan omantunnon, vaikei hän siitä kellekään puhunut. Hän oli levoton peljäten että Jussi taas antautuisi entisille pahoille retkillensä ja sentähden oli hän seurannut Jussin jälkiä ja näyttämättä pitänyt häntä silmällä, kun hän asettautui niittysaunaan. Sen talven aikana nähtiin Mattia harvoin taloissa, hän kulki metsästysretkillä. Hän piti Jussin asentoa tarkalla silmällä ja näki jäljistä että Jussikin oli käynyt joskus metsästämissä, vaan kuitenkin pitänyt asuntonsa saunassa, jossa Jussi asui melkeen liikkumatta aina siihen aikaan kun hän luuli heinäntekäin saapuvan saunalle. Jussi oli vihdoon vetäynyt pois saunasta sille suunnalle, josta hänen Risto ja Olli tapasivat.

Tällä matkalla taas Matti piti Jussia tarkalla silmällä ja luuli jo Jussilla taas olevan entisen retken aikeessa, mutta kun hän asettui siihen vanhaan majaan, josta hänen löysimme, asettui Mattikin ahon reunaan metsään senlaiseen paikkaan, josta hän voi nähdä Jussin liikkeet ja niin oli Matti näkymätön todistaja Jussin ja Snorikoffin kuolemaan ja siten vapautui Matti huolistansa.

* * * * *

Hiljan illalla kolmantena päivänä viimeisen kohtauksen perästä saapuivat Risto ja Olli vihdoon Tuovilan vainiolle, — Tuovilan akkunasta näkyi valkia.

"Jumalalle, kaikkivaltiaalle kiitos!" huusivat Risto ja Olli kun yhdestä suusta, langeten maahan polvillensa vuodattaen palavia kiitoskyyneleitä ihmeellisestä pelastuksestansa.

"Jumalalle, kaikkivaltiaalle kiitos, joka on pahankin tekoni palkinnut hyvydellä", kuului ääni pimeässä kohoten kun maan alta. Risto ja Olli kääntyivät päin toisiansa kuiskaten kumpikin samalla kertaa: "Mikä se oli?" Sen enempää ei äänestä kuulunut.

Äänettä ja hiljaisessa hartaudessa ihmetellen mitä äsken kuulivat, taluttivat Risto ja Olli hevosen saman ladon ovelle, josta Feodor lähes vuoden aikaa sitte löydettiin. He aikoivat nyt vastaiseksi säilyttää Jussin ruumiin latoon, ja niin tekivätkin, jonka jälkeen he tykkivin sydämin kävelivät taloon.

"Olli! minä tunnen itseni nyt niin onnelliselta että pelkään tämän olevan unennäköä", kuiskasi Risto.

"Lähdemme sisälle, niin heräät unestasi".

Matkustajat astuivat sisälle väen pirttiin, jossa kukin askaroi takassa palavan roihun ympärillä.

Vieraat istuivat oven pieleen penkille. Talon väki ei ensiksi tuntenut vieraita, kysyttiin vaan kun tavallista. "Mitä kuuluu vieraille, onko rauha?" Olli näki piikojen joukossa nuoremman sisarensa, käveli sen luo ja äkkiarvaamatta kuihkasi hänelle korvaan: "Vappu".

"Olli!" huusi tyttö kohti kurkkuansa ja kääri veljensä syliinsä.

Samalla lensi väliovi vierashuoneesen auki ja Anna hyppää pirttiin huutaen:

"Kuka huusi Ollia".

"Tässä on Olli, karkulainen", sanoi tyttö imarrellen.

"Missä on Risto?" huusi Anna.

"Tässä", huusi Risto hypäten ulos nurkasta ja kietoin Annan syliinsä.

"Majuri, majuri, tulkaa tänne, Risto on kotona" huusi riemuiten Anna.

Majurikin, joka muuten joka päivä oli käynyt Tuovilassa lohduttamassa Annaa, oli pian joukossa, jossa nyt oli yleinen riemu vallalla.

Vihdoin viimein aukesi ovi ulkoa ja sisälle astui mies iso kontti selässä. Hän lausui:

"Onko vielä vierahalle,
Siaa salon samojalle,
Kylän kaiken kyntäjälle,
Matille mokomalle,
Ison Tuovilan tuvassa,
Penkin päässä pehtaroida?"

"On Matille siaa Tuovilassa", vastasi Anna, "liioitenkin juhlapäivänä".

"Voi Risto rukka kun olet väsyneen näkönen, sinä olet varmaan saanut kärsiä paljon ja niin likaset vaatteet!"

"Kaikki on hyvä nyt taas ja aina eteenpäin, Annaseni".

"Vappu! eikö sauna ole jo valmis?" kysyi Anna.

"Sauna on valmis", vastasi Vappu.

"Anna, tässä on kontti, se on täynnä lintuja, olkaa hyvä ja ottakaa ne tuliaisiksi Matilta. Minä olen niin iloinen kun satuin olemaan näkymätöin vierasmies kuinka ihmeellisesti Risto ja Olli pelastuivat silmännähtävästä hukasta ja että pelastuksen välikappaleena oli Jussi".

"Jussi!"

"Juuri Jussi! Kyllä Risto ja Olli kertovat asian".

"Kiitoksia, hyvä Matti tuliaisista! Mene sinäkin saunaan, niin sitte saan kuulla enemmän, olen hirmuisesti utelias".

Sittekun tulleet matkustajat olivat kylpeneet ja pukeuneet puhtaisiin vaatteihin — Ristolle oli majuri tänään tuonut uuden kersantin "munteeringin", jonka hänen, Annan hartaasta lapsellisesta pyynnöstä täytyi heti pukea päällensä — niin kokousivat kaikki vierashuoneeseen. Heillä oli molemmin puolin paljon kysymistä ja vastaamista, ei kukaan nukkunut hetkeäkään koko yönä. Aamulla lausui majuri ilokyyneleet silmissä.

"Ihmeelliset ovat luojan työt", johon kaikki muut säestivät samalla kiitoshartaudella.

Seuraavana päivänä kirjoitti Anna:

"Herra Feodor Ivanovitsch Snorikoff!

"Raskas velvollisuuteni on ensiksi mainita että luoja on sallinut teidän herra isänne elämän päättymään Riston takaa-ajoretkellä, paikalla josta tähän liitetty piirros nimeltä ja tilasta tarkemmin selittää. Toivon kuitenkin että otatte tämän surusanoman, kuin lähetetyn kaikkivaltiaan kädestä.

"Sitä vastaan on kunniani, ei vähemmän kuin suuri iloni lausua Teille sulimmat kiitokseni Ristoni pelastuksesta, hän on nyt kotona ja siunaten muistelee Teidän verratonta itseuhraavaa jalomielisyyttänne.

"Suuret lahjanne, joita Riston myötä lähetitte, on paisuttanut kiitollisuus-velkani Teille äärettömäksi.

"Häämme tulevat ehkä vietettäväksi yhtäikaa joulujuhlan kanssa, likemmin tästä asiasta emme ole vielä kerjenneet päättää.

"Samalla kertaa kuu Risto ja minä pyydämme saada sulkeutua Teidän ja Teidän armaanne suosioon, ilahuttaisi se meitä sanomattomasti että edelleen soisitte meille hyvántahtoisen muistonne.

"Anna".

Majuri, kuultuansa Jussin viimeisen teon, sanoi että Jussin pitää saada kunniallisen hautauksen; niin tapahtuikin, jota ennen kuultiin kirkossa saarnastuolilta "kiitos": "Vihollisen käden kautta on vaipunut ajalliseen kuolemaan renkimies Johan Luomaniemi, kolmenkymmenen vuoden, kahden kuukauden ja yhdeksän päivän ijässä".

Samana sunnuntaina kuultiin samasta paikasta:

"Siihen kristilliseen aviosäätyyn kuulutetaan ensimmäisen kerran:

"Kersantti, hyväarvoinen, tuumallinen ja rehellinen Risto Rytkönen ja neitsyt, siviä ja siivollinen Anna Tuovinen — — —".

Tuovilassa alettiin rakentamaan uutta kartanoa, jota varten kaikki tarpeet olivat jo ennen Riston kotiintuloa laitettu paikalle sekä perustus pantu ja kehä salvoksella; majuri oli yksinneuvoin Annan kanssa tehnyt piirroksen, jonka Ristokin kaikin puolin hyväksyi. Ainoa muistutus kun Ristolla oli, oli se että rakennus tuli kalliiksi.

Majuri vastasi: "Me olemme Annan kanssa punninneet sen asian, ole siitä huoletta".

Asuinhuoneet joutuivat valmiiksi niin että niihin muutettiin jo ennen joulua. Jouluna oli päätetty viettää Annan ja Riston häät, — niin tapahtuikin.

* * * * *

Vähää ennen häitä sai Anna seuraavan kirjeen:

"Kallis ystäväni Anna!

"Vastaus ystävälliseen kirjeeseen, josta me — Olga ja minä — lausumme sulimmat kiitoksemme, on viipynyt pitkään monesta syystä. Isävainajani lankeemuksen olen ottanut, kuten kirjeessänne kehoititte, lähetetyksi luojaan kädestä. Sallan veljekset — joista toinen jättää Teille tämän kirjeen — saattavat vainajan hautauspaikalle, pyytäkää että Olli olisi hyvä ja pitäisi minulta muistoksi isävainajani hevosen. Sen verran kun tähän asti olen saanut selville, on isäni jättänyt jälkeensä suuren rikkauden. Että tämä ei ole koottu hyvällä tavalla on valitettavasti tosi. Aikomukseni on heikkoin voimieni mukaan koettaa sovittaa jollakin määrin tapahtuneita väärintekoja. — Sallan veljekset ovat saaneet talonsa takasin; heiltä olen pyytänyt ja ovat hyväntahtoisesti luvanneet mulle yhden luonnonihanan paikan saarella, johon rakennan asunnon itselleni ja siinä aivon rakkaan Olgani kanssa elää. — Häämme vietämme joulun juhlina kuten Tekin. Vaikkei tämä juhla Teillä ja meillä ole samoina päivinä, tulevat molemmat häät vietettäväksi samana juhlanä. Mikä ihmeellinen sattumus tämäkin? Eikö tämä sattumus ole johdonmukainen sielujemme sukulaisuus? — Minä tunnen itseni tuiki mitättömältä ja ansiottomalta kaikkeen mitä olen saanut osakseni — antakoon kaikkietävä minulle ymmärrystä ja voimia suunnillekaan oikein käyttämään niitä suuria lahjoja, joita ansiottani olen saanut!

"Teitä kohtaan, kallis ystäväni, en koetakaan lausua tunteitani, siihen puuttuu multa sanoja, enkä tunne sitä kieltä, muualla kun sydämeni syvyydessä, jolla senlaisia sanoja voisin lausua. Sanon vaan aivan yksinkertaisesti: sydämellisiä terveisiä Teille ja samanlaisia vihkiäisjuhlallenne, jota tulevat juhlallisesti viettämään myös

"Olga ja Feodor".

Annan ja Riston häät vietettiin joulun aattona. Vanha rovasti, joka oli vihkinyt Riston äidin ja Lassin, vihki myös Annan ja Riston. Olli oli saanut Feodorin lähettiläältä salaisuudessa paperitukun, käskyllä että se annettaisiin heti vihkiäisten jälkeen, tilaan sopivalla puheella. Mutta kun Olli vähän epäili puhetaitoansa ja muuten taipumattomuuttansa esiintymään senlaisissa juhlatiloissa, pyysi hän majuria siaiseksensa. Majuri otti kernaasti vastaan toimen. Heti vihkiäisten perästä avasi majuri tukun ja luki:

"Vähäinen muisto suurista vaivoista morsiamelle. Onnea nuorelle parikunnalle toivovat Olga ja Feodor".

Tukku sisälsi kymmenentuhatta ruplaa. Majuri piti kauniin puheen. Ja nyt, ehkä ei kyöneleittä, tuskitta ja murheitta, kuten poika kuvaili, toteutuivat kuitenkin Riston poikaistoiveet.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RISTO RYTKÖNEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law.

Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project

Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.